

مُرَّ آغاجينين كهربا گؤزلرى

رقيه كبرى

ویراستار:
حمید بخشمند

بو رومانی آتام سونورام.

قوشلار حاقداء علمى سويهلئ بيلگى لر آلدل ائندئ بئلم اوچون
خوى دا ابراهيم بئى وحيديئا و تبريزده فرج مولوى، ابراهيم محمدى،
خصوصيله على كهئه چئ جنابلارينا صميمئ تشكورلرئمئ بئلدئرئم.

قباقكى حۇكومتىن دئوريلمەسى دۇلو ياغىشى كىمى اوز وئرمىشىدى.
شىدىرقى ياغىب، سونرا كىمىشىدى. كودتاچىلار ئال ئالتى واسىپەلرى
مىن بىر زاماندا، اۇنجه نىشانلانمىش مكانلارا ھجوم چكىمىشىدىلر.
كودتادان قالمىش اىزلر، پائىختىن او يان بو يانىندا گۇزدن اىتمىردى:
سىنىق قاپىلار، اشيالارى آلت- اوست اولونموش ائولر، چپ- چئوير
ائىلمىش ايش يئرلرى، دانىشجو ياتاق خانالارى و...

گنجهنىن قارانلىقى كودتاچىلار اوچون ھمىشه اۇنملى بىر فاكفور
سايىلار. گنجهقوشو كىمى قباقجا نىشانلانمىش مكانلارا قونوب، مخالفلرى
تاپدالايب، ياخالاماق، دونيادا اوز وئرمىش بىر چوخ كودتانىن اورتاق
نىشانلرلىدىن دىر. بو تجربەلرە رغماً باش دللاين تدبىرى اوزوندىن نىواك
اۇلكەسىنىن كودتاسى گونون گون اورتا چاغىندا اوز وئرمىشىدى.

فصىل دەبىشمىشىدى. آچاچلار آستا- آستا اوبانىردىلار. پائىختىن
خىبابانلارى ھر گونه تاي جماعتدن دولوب، بوشالىردى. مدرسەلرىن زنگى
واختىندا چالىنىب، قاپىلارنىن آچىلىشى سو گىلىفىنى خاطرلادىردى.

گىلىفدن سو چىخان كىمى محصللر قاپىدان چىخىب، نىچە بۇلومە بۇلونوردولر. ساغ، سول، دوز، ساغدان كسمە، سولدان گىتمە ... راستالاردا، تىمچەلردە آل- وئر اۈز قاپداسىندا گىدىردى. كارمندلر واختىندا ادارەلردە حاضىر اولوردولار. ايشچىلر فصىلىن دەيىشمەسىنە اومود باغلايىب، قازانجلارنىن حسابىنى سالىب- چىخىردىلار. ماشىنلار قىرمىزى چىراقلاردا يىتىشچك داپانىب، ياشىل چىراغى گۈزلەيىردىلر. دونيانىن بوتون پايتختلىرى كىمى نىواكىن پايتختىندە دە هر شى قاپداسىندا اولماسا دا، قاپداسىندا اولدوغو كىمى گۈزە گليردى.

گون اورتا خىبرلىرىن سونرا جماعت كودتانىن اوز وئردىيىنى باشا دوشموشدو. قونشو اۈلكەلرە، آيرى شەرلەر قاچان كىم، آل چاتىلماز مكانلاردا گىزلەنن كىم؛ اۈلكەنى ترك ائتمەين آيدىن فىكىرلىلر، ھنرمندلىرى، كودتاي قارشى دوران شىخىتلىرىن بىر چوخونو ياخالايىب، قۇيون- قۇزو كىمى زىندانلاردا سالمىشىدىلار.

حۇكومتىن دئورىلمەسى جماعتىن بىر قىسمىنىن وئجىنە دە دئىلىدى. حۇكومت باشچىلارلى گىلى- گىلدى، هر كس گلير گلسىن، گىدىر گىتسىن دئىب، گون چۇركلىرىنى تاپماق فىكىرىندەيدىلر.

مىلكتدە ايت يىيەسىن تانىمىردى. صحرايى مىلكمەلردە گىجە- گوندوز حۇكم صادىر اولونوردو. گون يوخ ايدى نىظام دۇورەسى گۇرمەمىش، سر جوخەسىز ناشى نىشاچىلارلىن سىلاخلارلى مىلكوملارلى يارپاق تۇكومو كىمى ياشام آغاجىندان يىرە تۇكمەسىن. بونونلا بىلە، آيرى اۈلكەلرلىن بوتون جماعتلىرىنە تاي نىواك جماعتىنىن بىر قىسمى ھىچ بىر حادىئە اوز وئرمەمىش كىمى عادى ياشايىشلارلىندايدىلار. بىر قىسمى ايسە كودتا حادىئەسىنى گۇرمز سانا بىلمەيىب، يابانچى رادىولار و دىگر سوسىيال مىدىيالاردان اۈدە ائتىكلرلى خىبرلىرى گىزلىجە يار- يولداشلارلىنا

پېچىلداشسىردىلار. آنجاق بو پېچىلداشمانىن اۈزو دە بۇيوك بىر رىسك ايدى. يىنى حۇكومتىن اعلانىنا گۇرە «هر بىر وطنداش قاراياخا امنىت مأمورو» آدانىردى. او اوزدن بللى دئىيلدى قولاغىنا پېچىلدايان باجى- قارداش، قوهوم- قونشو يىنى حۇكومتىن قارا ياخا مأمورودور يوخسا عادى جماعت كوتلەسىنىن بىرى.

خبرلرە پايتخت و اۈلكەنىن بوتون شىرلرى امن- امانلىق اىچىندە اعلان اولونوردو. دئورىلمىش حۇكومت طرفىندن تاپدالانمىش سنىتلىرى گىرى قايتارماق اوچون ترەزى و زىنقرو وطنداشلىق سىمبولو اعلان اولونموشدور. قادينلار ساغ آياقلارنىن توپوقلارنىن اوسكوك يىكەلىكە زىنقرو باغلايىب، كىشىلر ايسە پالتارلارنىن ساغ دۇشونە ترەزى سىمبولو تاخمالىدىلار. اعلاندا يازىلمىشدى: «اوسكوك و ترەزىنىن چىشىدىلى بۇيلارنىن باخمايلاق وطنداشلارنىن آراسىندا نىچە تىرەلىك دوشمەسىن دئىه، حۇكومت اعلان ائىدىيى سايزلار، مەين مكانلاردا ساتىشا قويولوب. اوستەلىك، مدرن و دىجىتال ترەزى سىمبوللارنىدان استفاده ائتمك، نىواك اۈلكەسىنىن كولتورونە سايقىسىزلىق سايلىب، قطعياً قاداغاندىر. بوتون وطنداشلار ايش و تحصيل مكانلارنىندا، خىابانلاردا، عمومى مكانلاردا، وئىلن حۇكمو مراعات ائتمەلىدىلر. اطاعت ائتمەينلر جزالاناجاقلار. اۈلكەدە ياشايان يابانچىلار و تورىستلر نىواكدا ياشادىقلارى سورەدە سىمبوللاردان استفاده ائتمەلىدىلر. يوخسا اۈز اۈلكەلرىنە گىرى قايتارىلاجاقلار.»

سرهنگ كودتا خبرىنى ائشىتچك بىر چوخ دىگر ايش يولداشلارى تك وار- يوخونو يىغىشدىرىب، ايش يىرىنى ترك ائدىب، ائوپنە دۇنموشدو. او، دونيا اوزرىندە اوز وئرمىش كودتا تجربەلرىنى اۈخودوقدان سارى ياخشى بىلىردى كى هانسىسا بىر كودتادا، ياش دا قۇرو اۈدونا يانار.

او اوزدن ھىچ ايسىتەمىردى قورو اودونا يانان ياشلارين سىراسىندا اولسون.
نە ساغا مايىل ايدى، نە سولا. نە طرفدار ايدى، نە طرفسىز. اۋزل
علاقەلرینه باخمىياراق، يالنىز گلىدى - گىدر حۇكومتلره ضررى
توخونمايان بىر سرھنگ ايدى.

طیب ایچری كئچمزدن اول همیشه كى كىمى قفهنين اؤنونه كى ترهزى تندیسینین هر كفه سینه بیر قارا پول آتیب، هؤزو^۱ سایاق قاپینی آچیب، ایچری كئچدی. طیب ایچری كئچمكده، كور قوجا كیشی عادت اوزره همیشه اوتوردوغو یئردن، قفهنین پیلله سیندن قالخیب، اونون آندیغی قارا پوللاری گؤتوررکن قاپی تاققیلتیلا باغلاندى. ایللر ایدی طیب قفهیة كئچمزدن اول كور قوجانین اؤجونا پول قویماق عوضینه ترهزى تندیسینین ایچینه قارا پول آتاردی. قوجا ایسه طیبی آیاغینین سسیندن، بدنینن ایسیندن تانیبار. طیبین بو عادتى قفهنین آیری مشتری لرینه ده سرايت ائله میشدی.

طیب دن اؤنجه قفهیة گلن دؤكتور ده همیشه كى كىمى ایچری كئچمزدن جیبینی قوردالاییب، ألینه گلن قارا پولو قوجانین اؤجونا باسیب، دئدی: «قوجا عمى، دئییرلر آدامین روزوسونو آلاهی یئتیرر، سنجه من آلاهی دئییلیم؟»

۱- هؤزو: خشونتله داورانان آدام.

دۆکتورون سسی قفدهه ایلشنلری نیشان توتوموش داش کیمی، قفهنین آچیق پنجره سیندن ایچری دوشدو. جلیل ایله ایبیش بیر- بیرینه قاش گۆز ائله ییب، گولوشدولر. قیرقی جلیل دئدی: «گۆره سن بیزیم بو آدۆهتور هر گون کور قوجانین آلاهی اولماخدان یورولمور؟»

بايقوش ایبیش گوله- گوله دئدی: «مش باغلیرام اؤزونو قوجانین اوره یینده کی آلاهدان دا بؤیوح بولور.»

«من مش باغلاماگی ترکیتمیشم، باغلادیخلاریم ده ده مه ده بسدی، ننه مه ده.»

دۆکتور ایچری گیرجک، قوجا همیشه کی کیمی تره زی تندیسینه ساری گئندی. گۆزو گۆرن آدام کیمی ساغ- سولونا باخیب، قارا پوللاری کفهلرین ایچینه آتیب، گئری قاییتدی. سونرا قفه چینین شاگیردی کبه عسگردن بیر لیوان سو ایسته دی. کبه عسگر دیل- دوداگی آلتدا دئیینه- دئیینه لیوان دولو سویو قوجانین آینه وئریب «گئنه قارا پوللارین طهارت قوسلو باشلاندى!..»، دئدی.

دۆکتور سرهنگین اؤنوندن کئچنده سلام وئرمک علامتیه باشینی ترپه دیب، ایکی میز اویانلیقدا ایله شنده اوره یینده دئدی: «آلاه بولور بو یالانچی معلم بوردا کیمین گودوکچوسودو! کوپک اوغلو ائله پنجره دالیسیندا کیمینه یاتیب باخیر کی، دئییه سن آدامین دیش لرینه جن ساییر.»

کور قوجا، سویو تره زی کفهلرینین ایچینه بوشالندان سونرا قارا پوللاری سویون ایچینده یایخالادی. سونرا اونلاری چیخاریب، شالوارینا سوروتوب، قورولایاندان سونرا جیبینه قویدو.

«قارا پوللار پاچلاندى!»

کور کیشی نین داورانیشینی ایزله مک سرهنگین مشغولیت لریندن ایدی. بیر گون کور قوجا یا دۆکتور تصادف اوزره قفدهه اولمایاندا اونلارین بوش یئرلری اونون گۆزونه گلردی.

سرهنگين قفهدە اۆزل يئرى واردى. دائىمى مشتريلىر پنجره اؤنۈندەكى ميزى اونون آدينا چيخميشدىلار. اوسته ليك، سرهنگدن علاوه قفهيە گلن آيرى مشتريلىرىن چوخو قوش آل- وئرى اوچون، دەن ايله قوش زىلى نين گون مظندە سيني بيلمكدن خاطر، يا قوش دؤيوشدورمه مسابيقه لرينين زامانيندان خبر بيلمكدن سارى قفهيە گليرديلر.

دؤكتور، طيب و كور قوجانين داورانيشلارى، هر گون تكرر اولان بير چرخه ايدى. سرهنگه گۆره، قارا پول ايله كور كيشى، طيب ن دؤكتورون دونياگۆرۈشۈنو آنلاماق اوچون لازىمى عنصرلر ايديلر.

سرهنگ گئنه هميشه كى يئرندە ايله شيب، بير گۆزو كيتابدا بير گۆزو پنجرەدن انشيبه باخير.

«گۆره سن نه واخت بو تكرر اولان صحنه لر پوزولاجاق؟»

هاوا توتقوندور. قارا بولودلار آستا- آستا، تکه- توك قالميش ايشيقلى بولودلارين اوستونه سريليب، ياغيب- ياغماماق آراسيندا ايكي هاوالى قالييلار.

سرهنگ گۆزآلتى قوجانى ايزله يير. قوجا آلىنى ترەزى كفه سينين ايچينه سورتوب، طيب آتديغى قارا پوللارى گۆتوروب يولا دوشور.

سرهنگ اونو گۆزدن ايتينجه تعقيب ائدير. قوجا ايسه نه بئلى بوكولوب، نه آياغى آخسايير. ديم- ديك يئريير. آرخادان باخان اونون كور اولدوغونا اصلا شوبه له نه بيلمز.

ايندييه جن كور قوجايا پول وئرمك اوچون سرهنگين آلى جيبينه گئتمه ييب. مؤحتاج اولان شخص لره قارا پول وئرمك نسه هميشه اؤلۈلرين اوستونه آتيلميش قارا پوللارى اونا خاطرلادير.

سرهنگ پنجره اؤنۈندە ايله شيب سس سيز- صداسيز، كيمسه يله دانيشمادان كيتاب اوخوماغى، قفهنين دائىمى مشتريلىرىنه عادى بير ايش

گن کیمی، طیبین هۆزولوغو دا اونلارا عادتی گلیردی. قاپی چیریلاندا نابلد مشتریدن علاوه هئچ کیم دؤنوب طیبه باخمازدی.

طیب بیر باشا خالوغلو ایلشدییی میزه ساری گتتدی. خالوغلو چال ساچی یلا چیینینه قوش قونموش بیر تندیس کیمی گۆرونوردو. آل-قولونو ترپتدیکجه تندیس لییی پوزولوردو. طیب کیفینی میز اوسته قویوب، عادتی اولدوغو ایشینی تکرار ائلهدی.

سرهنگ باشینی کیتابیندان قالدیرمازدان طیبین حرکاتی ذهنیندن کئچدی: «ایندی آیاغینی صندل اوسته قويدو... توپوغوندان آچدی... ایندی ایلشدی، تسبیح کیمی بارماغیندا تۇولادی، ایندی اوتوروب، دانیشا-دانیشا گئنه بارماغیندا تۇولاییب، سونرا کیفینین ایچینه آتاجاق...»

ایندییه جن طیب له بیر کلمه ده دانیشما ییب، اونولا گۆز-گۆزه باخماسا دا، اونون حرکاتی اُزبری ایدی. اؤزلیکله اونون قفهیه یئتیشیب یئتیشمه میس زینقرو سیمبولونو آیاغیندان آچماقدان، هم تعجوبله نیب، هم ده خوشلانیردی.

آیاغی قفهیه آچیلان گوندن بری هامیدان آرتیق طیب اونون دیققتینی چکمیشدی. طیب ایسه نه گۆیچکدیر، نه ده حرکاتیندا اونو تحریک ائدن قادینسل عشوه گۆرونور. آما طیبین کوبودلوغو دانیشینین لحنی کیمی خوشا گلیمدیر. اونون کوبودلوغوندا غیرعادی بیر ساده لیک و صمیمیت گۆزه چارپیر.

گۆزواجو طیبی سوزدو. طیب ایسه همیشه کی کیمی خالوغلونون کناریندا ایله شدی. بو دفة زینقرو تندیسینی تسبیح کیمی بارماغیندا اویناتمادی. آیاغیندان آچدیغی زینقرووو میز اوسته قويدو: «نه کیشیدن کیشی اولدوخ، نه آرواددان آرواد. خالخین بیر دهنه اولسا منیمکی بیر جوتدی... دلی شئیطان دیبیر...»

دائىشا- دائىشا يىرىدىن قالخىب قەنەن دىيىنە گەندىب، چاى- ساماوار بوساينىن بۇيرۇندەكى دولچادان بىر چىمدىك قند خەكەسى گۆتۈرۈپ، دۇندۇ. خالوغلو دۇندۇ: «ھەر كىشىمىشەن گۆتۈندە بىر پوسگوسو اولار، اگر اىستەسن نىواكدا چۆرك قازاناسان ھامى كۆر، سن دە كۆر... سن دە ھامى كىمى بو سىمبوللارنى دۇشۇندە، تۇپۇغۇندا داشىمالىسان. ناحاق دىيىرم اگر، دۇنە!»

طەبىدىن سس چىخمايدى. خالوغلو سورۇشۇدۇ: «دوز دىمىرم دۇھتور؟» دۇكتور «حاقلىسان» دىيە، باشىنى تىپە دىيىپ، موبايلىنى قوردالادى. طەبى خالوغلونون چىيىنە قونمۇش قىرەقاندا ئابلاغىنىن توكلىرىنى تومارلايىپ، اوۋجونو قىرەقاندىن دىمىدىيىنىن ئالتىنا توتۇپ، قوش كىمى قورۇلدادى. قوش اونون اوۋجونداكى قند خەكەسىنى دىمىدىكلەدى.

قىرەقاندا طەبىن اوۋجونو دىمىدىكلەدىكجە سىرھىنگىن اىچىندە ياتمىش نىسگىللەر اوبانماغا باشلادى. ئالىنى كۆتۈنۈن جىببە سالىپ، زىنقۇرۇۋو لمس ئالەدى. ايللر ايدى قوشلاردان نىفرت ائىن اروادىنىن داشقاشلى زىنقۇرۇۋونو اۇزويلە جىببىندە دولاندىردى. تىسبىخ اوينادان كىشىلر كىمى، او دا زىنقۇرۇۋو جىببىندە لمس ائتمىدىن خوشلاندىردى.

اروادى تۇپۇغۇندىن اچىپ آلاچىق آلتىندا مىز اوستونە آتدىغى يىردىن اونو گۆتۈرۈپ جىببىنە قويمۇشۇدۇ. اوگۇندىن برى، زىنقۇرۇۋو جىببىنە قويمىغى ھىچ اونوتمامىشىدى.

آروادى كودتا دۇولتينيىن اعلانيني انشيتىجك دئميشدى: «قىچىمى سىندىرىب، ائشيه چىخمارام داھا. نئجه تصوور ائتمك اولار كى من، اۇلكه سرهنگىنين آروادى، آياغىما زىنقرو باغلايىب، زىنقا- زىنق، زىنقا- زىنق، بۇينو زىنقروولى اينك كىمى خىابانلاردا يئرىيىم! خالخال اولسايدى گئنه بىر جور راضىلاشماق اولاردى بلكه...»

ترهزى سىمبولونو دۇشونه تاخىب، تاخاماق بىر چوخ ايشلر كىمى سرهنگىن وئجىنه دئىلدى. نىظامى دانىشكدهه اوخودوقلارى درسلىكلردن علاوه، شخصاً اوخودوغو اۇزل كىتابلار اساسىندا، حۇكومتلرلر دىيىشلمه پراسهسىنه آز- چوخ بلد ايدى. او، اوز وئرن كودتالارا گۇره، اوستهلىك، دونيانىن ادلىم دىكتاتورلارى حاقدان آز كىتاب اوخومامىشدى. اوخودوقلارينا گۇره بوتون يئنى قدرته چاتمىش حۇكومتلر، اۇزلىكله كودتايلار سىياسى قدرتى ائدن توتالىتر حۇكومتلر مختلىف تشبوتلرله اقتدارلاريني جماعته گۇسترمك اوچون اخلاقدان اوزاق هئچ بىر عملدن واز كئچمزلر. همىن اقتدارى ايرەلى

سورمك گاهدان بعضى آرملاز فورماسيندا حاضيرانيب، ياخالارا تاخيلار، گاهدان دا سئچيلميش آفوريزملردن اولوشان كيتابلار واسيطه سيله اولنارى كوتله طرفيندن اوخوماغا مجبور ائدرلر. بعضاً ده قدرت باشچيلارينين يئكه شكيل لريني بنرلر چرچيوه سينده شهرين بؤيوك مئيدانلارى و خيابانلارينا پاپيشديريب جماعته خاطرلادارلار كى، هر آدديم آتديقلاريندا اقتدار نظارتى آلتيندا نفس چكدىكلرينى اونوتماسينلار. آما نيواك كودتاسينين تئوريسين لرى دونيا كودتالارينين تجربه لريندن ايسته نيلن درس لرى آلميش، سيمبوللارى جماعتين كوتورل ايناملارينا گۆره سئچميشديلر. خيابانلاردا نه يئنى حاكيم لرين شكيللرى گۆرونوردو، نه ده آفوريزم ساياق كيتابلار چاپ اولونموشدو. آنجاق جماعته تانيش اولان، آتا-بابالاردان ميراث قالميش تره زى و زينقرو تنديس لرى شهرين هر كونجونده گۆزه چارپيردى. دئمك، كودتاچيلار درس لريني ياخشى اؤيرنميشديلر.

سيمبول اعلان اولونموش تنديس لر گونو گوندن گۆبلك كيمي اؤلكه نين دؤرد بوجايندا گؤيريرديلر. حال بوكى، سرهنگين ذهنين مشغول ائله ين مسئله سيمبوللار دئيلدى. كودتائين بوراخديغى ايزلر اثرينده جوانلىق چاغلارى كيمي گئنه ده «شر» دئيلن سؤز مئيدان تاپيب، ذهنينده مانور وئرمكده يدى. ياتاقدا، اوتاقدا، تلويزيون باخاندا، آروادى توپوغونداكى زينقروووا دئيينده، آلاچيق آلتيندا اوتوروب، مُرّ آغاجينين گۆوده سينده كى عجببه دويونلره گۆز تيكنده، قوشخانادا قوشلارين ده نينه، سويونا يئتيشنده، حتى آن سئودىيى مكان، ائيواندا ايله شيب، اوينانغان قوشلارينين رقصينه باخاندا بئله، «شر» ذهنين ال ائوينده حاضير اولوردو. شر آنلامى چرخ فلك كيمي ذهنينده فيرلانيب، موسيقى نشئه سينين داديني قاچيراندا، هر نه يى بوراخيب، گونده ليك

يادداشتلارينا پناه آپايريب، ذهنيده جۇولان ائدن سۆزلىرى كاغيذ اوسته بوشالديردي. دفترين آغ كاغيذلارى دالبال قارالانيردي:

«اينسانا نسبت وئريلن شر دئدييين مسئلهنى هانسى اؤلچويله اؤلچمك اولار؟ هانسى ايشى، هانسى عملى حقيقتاً شر سانماق اولار؟ دوشونجه، جان، مال... هانسينى اوستون توتماق اولار؟»

شر ده محبت كيمي، سئوگى كيمي، نيفرت كيمي، ايمان كيمي بير حيس دير. طبيعى كى بو حيسلرى اؤلچمك مومكون دئيل. بو جور شهودى حيسلرى آنجاق نيشانهلر واسيطه سيله بلکه باشقاسينا چاتديرا بيلدين. لاکين بو نيشانهلر و اؤلچولر هاردان گلير؟

بو حيسلرين قاوارايشى اينسان سايبسى قدر اولسا دا، آنجاق اينسانلار آراسيندا اونلارين عمومى و اورتاق نيشانهلرى وار. محبتله داورانماق سئوگى نيشانهسى، كين-كدورت نيفرت نيشانهسى، تانرييا تاپينماق ايمان نيشانهسى اولورسا، شرين عمومى نيشانهلرى ندير؟

جامعتين جانينا، مالينا تعرض ائدن شر ايله، حؤكومتلرين سياستلرينه قارشى (يالنيش يا دوغرو اولدوغونا باخمايلاق) عصيان ائدن شرى بير اؤلچويله اؤلچمك اولارمى، عجب!؟ كودتا واسيطه سيله سياسى قدرتى آلدە ائدن حؤكومتلرى، سياسى شرلره قارشى سايماق اولار، يوخسا اؤزلرى ذاتاً شرديلر؟ اصلينده هانسى عمل شر حسابلانا بيلر؟ مال و جانا توخونان عمل شردير، يوخسا دوشونجهلره تعرض ائلهين؟ شرين معيارى ندير؟..»

گونده ليک دفترين آغ كاغيذلارى جيزماقارايللا دولسا دا، آنجاق سؤرغولارى جوابسيز قاليردي. بو كيتابى قويوب، او بيريسينى گؤتورودو. شر حاقدان يازيلميش نظريه لرى بيربه بير اوخويوب، يئكونلاشديرديغى سؤنوجلارى ثبت ائديردي. سرهنگ اوخويوب، بيلگيسينى آرتيرسا دا آلدە

ئىتتىپاقىي مەلۇمات يالنىز اۋزو اوچون ايدى. او ايستر كودتا دۋولتتېنە، ايسترسە كودتادان اۋنجهكى دۋولتە ضرر- زىانسيز بير شخس ايدى. آنجاق بو گونلر شرّ دئيبيلن آنلام، ياشايشدان آلدېغى لذتلرېنە قارشى بۇيوك بير مانع تۇرتمېشىدى. هر نه يېن دادى داماغىندان قاجمېشىدى.

گاھدان بير گليب آروادىنېن يانېندا ايلەشېب، تئلويزيون خېرلرېنى ايزلەپېردى. بازارېن باش دللالى قضاوت مسندېندە يئنى تشكىل تاپمېش صحرايى محكمەلردە حۇكم وئېردى. ياخالانلارېن سايبسى زېندانلارېن ظرفىتېندن آرتىق ايدى. دۇرد آداملىق سلولدا ايبىرمى نىر ساخالانلېردى.

كودتادان اول بازاردا مىلياردلار دەپرىندە شومش مەمىلەسېنېن باشېندا اولان باش دللال ايندىسە كودتا حۇكومتېنېن قاضى القضاتى اولموش. او، كودتاي قارشى دورانلارى، قاباقتى دۋولتە باغلى اولانلارى عدالت ترەزىسېندە آغېر- يونگول ائدىب، دستە دستە زېندانلار، دار آغاجلارېنا، تېرباران جوخەلرېنە تاپشېرىردى. عالېملر يازدېغى كېتابلار، ھنرمندلر ياراتدېغى اثرلر كودتا دۋولتېنېن محك داشى لا قىمت لندېرېلېردى. بو داش- ترەزىدە آغېر- يونگول گلنلر آغېر جا جزالانېردىلار. گون يوخ ايدى كى خېرلرېن صدرېندە سېاسى شرلردن آد گلەسېن. يئمك يئېندە، تاكسى دا گئندە، چۇرك خانادا نۇوبە چكندە، چارشى لاردا آل- وئر ائندە بئلە، ھانسېسا بير سۇز- صۇحبىت حۇكومت مېخالېفلرېنى وورغولاماقلا بېتېردى.

گون يوخ ايدى ترەزى و زېنقرو سۇزونو خېرلردە ائشېتمە يەسن. بو ايكى سېمبول يالنىز اۋلكەنېن اىقتصادىندا دئيبيل، بلكە ھم كاپىتالىست، ھم دە كمونېست اۋلكەلرېن اىقتصادىياتىندا اۋزل تائېر بوراخماقدا ايدى. قېرانى گۇيدە ووران كرخانچىلار واختى غنېمت سانېب، كودتا دۋولتېلە

مقاۋىلەر باغلايىپ، سىمبوللارنى استىھسالىنا باشلامىشلار. سىمبوللارنى خاىرىجى ماركى بىلە بازاردا آل- وئىر اولونوردو.

سىمبوللارنى بازارى قىزىشاركن، اعتراضلارنى دا بازارى قىزىشىردى. قادينلار جمعىتىنىن مختلىف سىنىفلرى توپوقلارنى زىنقرو باغلاماق عوزىنە دۇشلىرىنە ترەزى تاخىپ، اعتراضلار قاتىلىرىدىلار. بعضى پلاكارتلارنى اوزرىندەكى سىمبول شكىللىرىنىن اوستونە قىرمىزى چارىپى چكىمىشىدىلر. قادينلار يومروقلىرىنى هاوالاندىرىپ، زىنقرولارى حۇكومت مأمورلارنى سارى تۇللايىپ، سونرا خىبابانلاردا قاچقا قاچ، توتھاتوت دوشوردو. حتى بعضى كىشىلر قادين جمعىتلىرىدىن حمايت اوچون توپوقلارنى زىنقرو باغلايىپ، اونلارى دستكلەيىردىلر. اعتراضلارنى اردىچا زىندانلار دولوردو. همىن اعتراضلارنى نىتىجەسىندە، بىرلىشمىش مىللەتلر تشكىلاتى آرا- سىرا كودتا دۇولتىنە گۇز آغاردىپ، بىانىە صادىر ائدىردى. او بىرى ياندان دا، اينسان حاقلارنى قۇرويان تشكىلاتلار آل دوشموشدو. دونيانىن باشاباشىندا نىواك اۋلكەسىندە اينسان حاقلارنى قورونماماسىنا گۇرە آنباشى جلسەلر و مىتىنگلر قورولوردو. كودتا دۇولتى، اينسان حاقلارى تشكىلاتلارنى گۇز آغارتماقلىرىنى، مىتىنگلىرىنى گۇرمىزدن اۋز ايشىندەيدى.

وزىرلر، وكىللر بوتون وار- دۇولتلىرىنى ترەزى و زىنقرو كرخانلارنىندا قازانچا قويموشدولار. ايش اورا چاتمىشىدى كى دۇولت، داشدان يونولموش، تۇكە تۇكولموش سىمبوللارنى، ادارەلرنى، دانىشگاھلارنى و شەر مئيدانلارنىندا ياراشدىرىلماسىنا فرمان وئرمىشىدى.

۴

سون ايللردە اۆلكەنن خيابانلارى ترەزى و زىنقرودان اشباع اولموشدو. ايللر اۇنجه كيسمەنن عئىننە گلەين سيمبوللار ايندىسە آددىم باشى گۆزە تاخىلىردى.

سرھنگ قفەنن اۋنوندەكى ترەزى تىندىسەنە دالمىشىدى. تىندىسەن رىنگى قارا بولودلارن رىنگىنە چالىردى. كور قوجا يئرىندە دئىيلدى. او، خالوغلونون اوجا سسىنە دۆنوب، يان مىزە باخدى.

«دۆھتور، بو دارقاشايردى گۇروسن؟»

خالوغلو چىننە قونموش قرەقاناد ابلانغى يە^۱ سارى چىكى چۆنوب، دانىشماقدايدى. كاپشنىننن ياخاسىنا تاخدىغى تىتانىوم ترەزىنن دەنگەسى قارىشىب، سۇلا يۇنلمىشىدى.

۱- قرەقاناد ابلانغى: قوشباز قوشلارننن بىر نۇوعو. بو قوشون شاهپرلى گۆيە اوجاندا قارا رىنگە، يئره دۆندە آغ رىنگە گۇرونر.

«بو دارقاشايىردىن آياغىنى قىرقى ووراندان بويانا، دا اۋز يىواسىنا زىللەمىر. گئدىر دومدوز اوتورور رىحانىنىن^۱ سەنگىنىن^۲ قاباغىندا. ايكى گون قاباق رىحانىنىن ائركەبىنن ائله بىر- بىرلرېنە آتېشدىلار كى، گل گۈرەسن! دارقاشايىرد اوزدن گئدن دە دەيىر. چولاخ- چولاخ اىستىر رىحانىنىن مایاسىنا آتېلسىن.»

طېب گولە- گولە دئدى: «گئچىنىن قوتورور سرچشمەدن سو اىچر.»

اىسماعىل عادتى اوزرە ساغ قاشىنى يوخارى آندى.

«بىزىم قديم محلەدە بىر ارواد وار ايدى گۈيچەليخە محلەنىن بىرى بىرداناسى... آمما هر گون سحر گون دوغان چاغى دوروب قاپىسىنىن قاباغىنى سوپوروب، زىبىلى تۇكردى قونشونون قاپىسىنا. دىيرم سىن دە بو/بلاغىن چكىب بىزىم محلەنىن او گۈيچە اروادىنا.»

قىرقى جليل رىشخندىلە گولدو: «محلەزىن گۈيچە اروادىنىن زىبىل تۆھمەسىنىن نە دخلى وار ابلاغىنىن رىحانى يە آتېلماسىنا؟!»

«دىيرم يانى...»

بايقوش اىبىش جلىلدىن قاباق اىسماعىلىن سۇزونو كسدى.

«سال- چىخ... گۇر دخلى وار يا يوخ.»

دۇكتور مىز اوستە دىرسكلنىب، بىر ألىندە پىپ، بىر ألى له چال ساققالىنى تومارلاماقدايدى. ياخاسىنا تاخىلمىش ترەزىنىن بىر كفەسى قۇلونون دالىسىندا قالمىشىدى. هر دۇنە پىپى آغزىنا آپاراند، ترەزىنىن او بىرى تاى گۇزدن ايتىردى. سرهنگىن گۇزو اونا ساتاشاندا نظرىنە گلدى دۇكتورون دۇشوندىكى سىمبول اونونلا گىزلىنقاچ اويناير.

۱- بىر نۇوع قوشباز قوشو.

۲- سەنگ: ساخسى قاب. قوشلار اۋز سەنگلرېنىن اىچىندە يومورتلاياندان سونرا يومورتلارېن اوستوندى اوتورارلار.

نچە آيدان بىر دۇشوندىكى ترەزىنى پالتارى كىمى تازالايب،
نېمداش ترەزىنى مېبىن ايشچى سېنە باغىشلاماق دۇكتورون عادتى دىر.
دۇكتور دوداغىنين بوجاغىندان توستونو تاغا سارى پوفله دى.
«جىس قوش ايدى، حئىيف كى توخومدان دوشدو. من هله
اىستىردىم گئچن ايل ايكى مىليونى آلديغىم قرە كۆينە يى گتيرىب سىنن او
أبلاغىنان جوفلشدىرىم.»

«ارادت وار دۇهتور، سن جان اىستە!» خالوغلى دئدى.
ايبىش دئدى: «أبلاغىنان قرە كۆينە بىر- بىرىنە دەيسە^۱ چىتى^۲
دوشر دۇهتور.»

دۇكتور ايسە درين دوشونجه يە دالمىش بىر عاليم ژستى توتوموشدو.
«سارى، قىرمىزى ابلاغىدان چىتى دوشر جانىم، قرەقاناد ابلاغىدان يوخ..!»
«ايندى پارپارلى^۳ بتر بورسدادى.»
خالوغلو ايبىشە گۆز ووروب دئدى: «أمما ايبىش، ايندى ترەزى بتر
بورسدادى!»

ايبىش گولە- گولە محكمەنين برائت كاغىزىنى جىيىندن چىخاردىب،
خالوغلويىا گۆستردى:
«جانىم چىخسا دا اۇزومدن آيىرمارام.»

ايبىش سئودىيى قىزىن آدى گۆيرچىن اولدوغونا گۆرە ايللر اۇنجه
دۇشونە گۆيرچىن شكىلىنى خال دۇيدورموشدو. قسادان خال دۇين دە
ناشى يىمىش. دۇيمە شكىل گۆيرچىن چوخ بايقوشا اوخشايردى. ايش
گلىب ترەزى سىمبولونا يئتىشندە ايبىش هر زادى بىر يوللوق تاماملامىشىدى.

۱- بىر- بىرىنە دەيمك: جفت لىشدىرىمك. قوشبازلار يىن اۇزل اصطلاحلار يىندان.

۲- چىتى: قوشلار يىن بىر نۇوع ژنتىكى اختلالى.

۳- پارپارلى: قوش نۇوعو. پارپارلى قوشون اياقلارى توكلو اولار.

ترەزىنى ياخاسىنا تاخماق يىرىنە، اۈنو بايقوشون بۇيرۈنە دۇيدورموشدو. باخانا ائلە گليردى كى بايقوش ترەزىنى دىمدىكلەيىر. حۇكومت مأمورلارى سىمبوللارى كىترول ائندە ايبىش دۇشونو گۇستريب، دئمىشدى: «ايشى گرک برک توتاسان. من تاخمامىشام، دۇيدورموشم!» مأمورلار ترەزىلە بايقوشو بىر يىردە گۇرچك، سىمبولا اهانى اولوب دئە ايبىشى اىچرى يە اتمىشدىلار. ايبىش يىددى آرخاسىنا آند اىچمىشدى كى دۇشوندە كى دۇيدورمە بايقوش دئىيل، گۇيرچىندى. اوستەلىك، ايللر اۇنجه، كئچمىش حۇكومت دۇوروندە دۇيولوب. دى گل كى سۇزونو اينانان كىم ايدى..!

اۈنو قانۈن حكىملى يىنە^۱ گۇندرمىشدىلر. معاينە اولوناندان سونرا بايقوشون ترەزىدن اۇنجه دۇيولمەسى تصدىقلەنىپ، تىرنە اولموشدو. او گوندن برى ايبىش محكمەنىن برائت كاغىذىنى اىنندە كى پالتارى كىمى اۇزۈيلە داشىيىردى.

جليل الىندە كى چاىى ھۇرتولده دىب آرمودى اىستىكانى نعلبكى نىن اىچىنە قويدو. سونرا اىسماغىلى يامسىلا يارقاق قاشىنى يوخارى آتىپ، يوخارىدان آشاغى خالوغلۇبا باخدى.

«ائلە اولار خالوغلو، ائلە اولار..! هر ايشىن اۇزونە گۇرە بىر حئكىمتى وار. سن قرەقاناڭ ابلاغىنى سارى ابلاغىنان دەيىشمەسن... ائلە اولار. قىرقى اۈنو گۇيدە ناك اوت ائلر!»

طىب خالوغلۇنو قاباقلایىپ، دئدى: «سنە فدا اولوم دئە گۇراخ صاباخ نولاجاخ؟! حئكىمتدن زاددان دانىشىسان..! اولان، قىرقى گۇيدە قوش وورماسا او، قىرقى دەيى... سىرچەدى!»

۱- قانۈن حكىملى يى: پزىشكى قانۈنى.

«طیب خالا، من سنين اۆزوه ده نوكرم كامانكارىوا^۱ دا!» جليل
دئيب، يئرندن جلد قالخدى. آل آتيب كبه عسگرين آلينده كى چايى
آيب، ميز اوسته قويدو.

«بويور طیب خالا، منه قوناخسان!»

طیب حيرصه چايى جليله سارى ايتله ييب، ميزين اوستونه ديرسكلندى.
«بونو اۆزون دردلن، سورا كبه عسگره سفارش وئر منه بير چاي گتيسين!»
جليله پيچاق وورسايدىن قانى چيخمازدى.
«أستغفروللاه هاا... بو جاماعتا ياخچيليك گلميبب..!»
«طیب، الحق كى دۆشوه تاخديغين ترهزى سنه ياراشير» خالو غلو
دئيب، آلينى ابلاغينين قانادين چكه - چكه جليله ترسه - ترسه باخدى.

۱- كامانكار: أسكى يوك اپاران روس ماشينى.

كودتادان نئچە گون سونرا كودتاچيلار اۆزلىرىنى قانونى دۆولت اعلان ائتىدىلر. قاباقكى ياسالار يىنى دۆولت طرفىندىن دەيىشىلدى. «دۆولت، ھمن مىللىتىدى. دۆولت مىللىتىن گوزگوسودور...»، دئدىلر. بوروكراسىيە، كاغىدبازلىغا، ايشلىرىن اوزاندىرماسىنا سون قويماق دئىيە، اوچ قوۋەنى بىر قوۋەدە جمعلىشىدىلر. ھر قوۋە سۆزونون باشىنداكى كلمەنى گۆتوروب، دۆولتە يىنى آد وئردىلر: «نيواك اۆلكەسىنىن م.ا.ق بىرلىشمە دۆولتى.»

آنا ياسانىن كسگىن اولدوغونو مىللىتە بىلدىرىدىن سونرا، يىنى ياسالار كئچىرىلمە شرطىلە گلەجكدە آنا ياسانىن آرتىرىلماسى اعلان اولوندو. وزيرلىكلر، اداره سىستىملىرى و... آرتش بئلە، م.ا.ق بىرلىشمە دۆولتىنىن نظارتى آلتىنا كئچدى.

بىر گون باش دلال غفيلدىن اعدام حۆكملىرىن اجراسىنىن نئجەلىنى گۆرمەيە گئدىب، اجرا تشبثلىرىنى گۆردوكدە احوالى پوزولدو. آتش جوخەسىنىن تىلىم گۆرمەمىش ناشى نىشانچىلارى محكوملارىن قول-

قىچىنا، اوز- گۆزۈنە آتاش آچىردىلار. باش دىلال وضعىتى گۆروب، چىغىر- باغىرى گۆپە قالخدى.

«بو ندى، بو نە ايشدى، بو نە اوضاعدى..؟! بئله دە اۋلوم سوردورمك اولار؟ بورا اعدام مئيدانىدى يوخسا ايشىكنجه گاه؟! آلاھىن حىوانىنى دا بئله اۋلدورمزلر. حتى قۇيون- قۇزۇ، حتى خۇروز- تۇيۇغون دا اۋرزۈنە گۆرە ذىح قانۇن- قايداسى وار، قالسىن كى آدم اوغلو بنى بشرىن..!»

سونرا اوزونو معاونلرىنە توتوب، دئدى: «نیشانچىلارین ناشىلىغىندان واز كئچمك اولماز. بىزىم مقصدىمىز م.اق بىرلشمە دۇولتىنىن دوشمنلرىنى يئر اوزوندن يوخ ائلمەكدير؛ لاکىن بو قصدىن بىر يۇل- يۇندەمى وار. بىز ساغ- سولوموزدا اوز وئرمىش كودتا تجربەلرىندىن مجبوراً درس آلمالىيىق. بو آن دونيا قوزغون كىمى دۇرد گۆزلو بىزى گودور. گئجە- گوندوز بىزدە ضعف نۇقپەسى دالىسىنچادىلار. اىستىرلر گۆرسونلر بىزى هانسى بهانه ايله آشيرا بىلرلر! بئلنچى بىر دورومدا اىكى- اىكىنى دۇرد بىلن آدم آغرىماز باشىنا دىسمال باغلاماز، جانىم..! هئچ بىلىرسىز بىرلشمىش مىللتلر، اينسان حاقلارىنى يالاندان قۇرويان تشكىلاتلار اعداملارین نئجەللىيندىن خبر توتسالار نئجە ق...به شوونى سالارلار؟!.. بىلمىسىز... بىلمىسىز! بىلسەيدىنيز، بو شلم- شوربانى بوندان چوخ قاباق منە راپورت وئرمىشىدىنيز..!»

باش دىلال معاونلرىنە امر ائلەدى بوتون كئچمىش آرشيولرى، دۇسيەلرى آراشدىرىب، دوز- اوصولو اعدام ترتيباتى وئرمك اوچون دئورلىمىش حۇكومتىن نظاملىرى آراسىندان، ضرر- زيانسىز امنىتى مأمورلار ايشە دعوت اولسونلار.

بئله لىكلە آراشدىرمالار باشلاندى. دۇسيەلر وراقلاندى، آدلارينا پوشك دوشن نىظاملىرىن پروندەلرى باش دىلالىن مىزى اوستە قويولدو. بىرىنچى پروندەدە بئله يازىلمىشىدى:

«آد و سۇى آد: پىدىدار زمانە

آتا آدى: پايدار

درجە: سرھنگ

دىن: آتا- بابا دىنى

بۇى: ۱۷۹ سانت

گۇزونون رنكى: خورمايى

بىرىنجى رتبه ايله نىظامى دانىشكدەنى بىتيرىب، دانىشكدەدە نىشانچى لىقدا اۆل اۆلدوغونا گۇرە بىر كمرى سىلاح اۆدول آلىب.
اۆزل علاقلەلىرى: قوشبازلىق، موسىقى، كىتاب اوخوما و آراشدىرما.
اۆزلىكلە، آراشدىرمالارى و اوخودوغو كىتابلارنى مضمونو جنائت، جنون و اخلاق بارەسىندەدىر. چاپ اولونموش «اعدام طرىقلەلىرى» آدلى كىتابىن مۆلىفى.

باش دللال سرھنگىن پروندەسىنى اوخودوقجا ائلە ذۇوقە گلېردى كى دىئەسن بۇيوك بىر معامىلەدە خىلك قازانمىشدى.

سرھنگ اوتاغا گىرمكدە، باش دللال سۇسوز- سۇوسوز اونون ايللر اۆنجە تالىف ائدىيى كىتابى قىزىل اۆنلوق كىمى مىز اوستە قويدو. هر يىردن خبرسىز سرھنگ، تجربەلى و اوستەلىك، هيجانلى آنلاردا بئلە، سويوق قانلىلىغىنى قورويان بىر اينسان ايدى. او، باش دللالىن قىزىل اۆنلوق آندىغىنا اۆزونو ايتىرمەدى. كىتابى آلىنە آلىب، وراقلايىب، اوجا سسلە بىرىنجى صفحەدە يازىلمىش عنوانلارى اوخودو.

اعدام طرىقلەلىرى غرب اۆلكەلىرىندە:

تيرباران، دار آغاجى، الكترىكى صندل، گاز اوتاغى، گىوتىن.

اعدام طرىقلەلىرى شرق اۆلكەلىرىندە:

تیرباران، دار آغاجی، داش قلاق، شمع آجین، یاغ قازانی، بویون وورما،
مُثله ائتمک.

باش دللال سرهنگین سویوق قانلی ترپه نیشیندن، کیتابین
عنوانلارینی ذۇوق ایله اوخوماغیندان شاشقین قالدی. اونون سۇزونو
کسیب، سوروشدو: «سیزجه بونلارین ایچینده هانسی اینسانی دیر؟»
«هئچ بیرى. أمما هامیسی اینسان اوچوندى.»

باش دللال تبسومله سرهنگین اوزونه باخیب، اورهیینده دئدی: «مادرق...به
ائله سویوق قانلی دانیشیر کی آدم دیر بّه ائله آنادان جلااد دوغولوب!»
سرهنگ آنادان دوغولاندا نه آلتیندا جلااد مؤهورو وار ایدی، نه ده
آناسی اونا بۇیلو قالاندا هانسیسا بیر جلااد آلتیندا پای آلیب یئمیشدی.
اوجابۇیلو، سائتال، خوش سیما بیر کیشی یدی.

اوشاقلیق چاغلاریندان برى شری یئر اوزوندن محو ائدن جلاادلارا
فۇوق العاده علاقه بسله میشدی. بو علاقه اونون تایاسی^۱ مخمر باجینین
سۇیله دییی ناغیللار واسیطه سیله آستا- آستا ذهنینده کؤک سالمیشدی.
تایاسنین عادتی ایدی ناغیل باشا چاتان زامان «گؤیدن اوچ آلم
دوشدو...» دئمک یئرینه «هامی نین چۆره یی داشدان چیخسا دا، بئنا
جلاادین کی شرّ ده بیرمانینین دار بوغازیندان چیخیر» دئیردی.

تایاسی سینهدفتر بیر قاری ایدی. قیرخ حرامی ناغیللاریندان توتدو
قارنی بیرتیق کاظیمین ماجراسینی ائله شیرین روایت ائلردی کی، اونون
گۆزو یومولوب، یوخویا دالینجا ناغیللارین شخصیت لری سیناما پرده سی
کیمی گلیب گۆزونون اؤنوندن رژه کئچردی. تایاسی ایلر اؤنجه اؤلوب
گئتسه ده اونون سسینین آهنگی هله ده قولاغیندا دپ دیری قالمیشدی.

«جلاد، وور باشىنى!! جلا، آل جانىنى، بلکہ جاماعتىن جانى قورتولسون اونون شرىندىن!!»

تاياسى بوتون شووق - ذۇوق ايله جلاداردان دانيشاندا او ايسه خيال عالمينده شاه قيزينا، ملكلره وورولماق عوضينه ناغىللارىن جلادارينا واله اولاردى. اونا گۆره جلادارلار هميشه سويون ترسيه اوزهن اينسانلار ايدىلر. او، ساعاتلارغا اۇز خلوتينده جلادارين ضدتلى ياشايشلاريني قالانىنى دوام وئريب، ائشيتديى ناغىلى اوزون - اوزون اوزاداردى. هانسيسا بير جلا، محكومون بۇينونو ووردوغو آلريله ياناشى كۆرپه سيني نئجه قوجاقلادىغىنى، اناسىنى نه جوره باغرىنا باسدىغىنى، اروادينا نه تهر ياخىنلاشيب، اونون ساچىنى تومارلادىغىنى دا گۆزدن آتمازدى. اونون اوشاقلىق عالمينده تۇخودوغو ناغىللارىندا، جلادارين آللى غريبه و اونودولماز آلر ايدىلر. جلا، گاهدان بير اوغونو باغرىنا باساندا، اوغلو باشىنى ياخاسينا داشلانمىش قان لكهسى اوسته قوباردى. گاهدان دا هم قان لكهسى اوغونو وئردىيى قارا پولونون اوستونده قاليردى. ناغىللارىنداكى جلادارين هميشه اوووج دولو گوموش پوللارى اولورموش. قادا - بلا اونلاردان اوزاق دورسون دئيه، جماعت باشى بدنندن آيريلمىش آدمين لشى اوسته گوموش پول آتيرمىشلار.

جماعت داغىلاندان سونرا جلا، مجبور ايدى قادا - بلالى، قان قۇخولو پوللارى يويوب، تمىزله ييب، عايله سینه خرجه سين.

ائولنديى زامانداك سرهنكىن آلى هئچ بير قيزين آلىنه توخونمامىشدى. يقين ائتمىشدى كى هئچ بير قيز گيوتين دغدغهسى اولان بير اوغلان همدرسيه علاقه قورا بيلمز. هارداسا گيوتين حاقتا يازى و كىتاب گۆرسه يدى آتاسيندان گىزلى اونو آلب اوخوياندان سونرا اۇزل

آرشىويندە ساخلاردى. دۆكتور گىوتىن^۱ اختراع ائىدىيى قىتالە آلتى اوچون اۋزل حۇرمىتى وار ايدى. روبسپىر^۲ آن چوخ سئودىيى شىخىيتلردن بىرى ايدى. آتاسى اوغلونون باشى كىتاب و يازى- پوزويا قارىشىدىغىندان اۋزوندە غرور دويوردو. آما بوراجان بىر دفة ده اونون نه اوخودوغوندان خبر توتمامىشىدى.

سرهنك ائولەنندن برى شىخى آرشىوينى قوش خاناسىنىن بۇيرونده كى اۋزل اوتاقتا قىفيللى ايشكاف ايجىندە آتاسىندان گىزلى ساخلادىغى كىمى اروادىندان دا گىزلى ساخلامىشىدى.

دانىشكده دە درس اوخويان زامان اونها كى بىلمىشىدى قارنى يىرتىق كاظمى دارا چكن اۋز تاياسى مخمىر ائاسى يىمىش، ذهنىندە عجىبه بىر طوفان قوموشدور. تاياسى تعريفله دىيى خاطرهلره اورەيى كۆورلمىشىدى. نىجه ده شىرىن- شىرىن چىرىشە بازالارىندان، بايرامدا آتاسىنىن آلىندىن آلدىغى بايرام سوفتەلرىندىن دانىشاردى...

«دئمك، بىر جلادين قىزى دا باشقا قىزلار كىمى آتاسىنى سئو بىلمىش!» سرهنك، باش دللاين گۆزوندە سويوق قانلى گۆرونسە دە، اۋلوم و اعداملا باشلانمىش سۆز- صۇحبتىن سۇنو بىلىنمە دىيى اوچون ھۇوشنە چكىر. باش دللال بىر باشا سرهنكىن يئىندىن ايشە دعوت اولوندوغونون ندىلرىنى بىر بە بىر سايىر. سرهنك ايسە، گۆزو باش دللاين آغزىنا زىللەنمىش، اۋز ايجىنە دالىب.

«دئمك روزگار اىن گىدىشاتى بو يوكو منىم چىنىمە ائىندىر مكلە، مدرن بىر اعدام آپارىجىسى اولماغى منىم ائەيىمە قويماق قىدىندە دىر!..»

۱- دۆكتور گىوتىن: گىوتىن آدى اعدام وسىلەسى نىن اختراعچىسى.
۲- روبسپىر: ۱۷۸۹- جو مىلادى ايلىندە فرانسە انقلابىنىن آدىمى سرکردەلرىندىن بىرى. بو انقلابدا بىر چوخ اينسانىن باشى روبسپىرىن آمرىلە گىوتىن آلتىنا گىتتى. ماراقلى بو كى نهايت، اۋزونون دە باشى گىوتىنلە وورولدو.

بورا آياق قويمازدان اول دۇنيامى دۇلدوران قوشلاريم، كىتابلاريم، موسىقى، مۇر آغاجيم، باخچام... بىر دە آرواديم ايدى، ايندىسە بو دللال اوغلو دللال ايپكلە منى قامچىلاركن، اۇزل ايستكلريمە بارماق قويوب، تحريك ائله يير تانييب گۇرمە دىييم دىرى لرى منە تاپشيريپ، سونرا مئىتلىرىنى مندن تحويل آلسين.»

باش دللال دىل بوغازا سالمادان بىر باشا دانىشير. جورەبە جورە مادى وعدەلر تكليف ائتمكلە اونون تاماح اۇدونو آلوولاندىريپ، بوتون وار گوجويلە مقصدىنى اونا تحميل ائتمە يە چاليشير. باش دللال دانىشديقجا بىر بئىت شعر سرهنگين ذهنينده چرخ- فلک كىمى فيرلانير:

اين نكتە ي رمز اگر بدانى، دانى

هر چيز كه در جُستن آنى، آنى^۱

سرهنگ غريبە حيسلر كئچيريردى. گويا كى اونون بىلىنچ آلتينداكى گىزلى ايستكلر اوزه چىخماقدايدىلار. زامان اۇتوشوب، گون دولانيب، اۇزو ايستمەدن، چاليشمادان، ايللر اوزونو ذهنينى مشغول ائله ين جلالدارين سىرتلى دۇنياسىنين قاپيسى عنقريب اوزونە آچىلماقدايدى. باش دللالين ايش تكليفىنى قبول ائديپ، جلالديق عالمينه قاتىليب- قاتىلماقدا ايكى هاوالى قالمىشىدى. باش دللالين سۇزلىرىندن بئله معلوم اولوردو كى جلالديق عالمى اونو ايستر- ايستمەز اۇزونە سارى چكىر.

سايتالليغينا رغباً سىسقا دللالين قارشىسىندا اۇزونو ضعيف حيس ائدىردى. باش دللالين بۇرنونو سىخسايدىن جاني چىخاردى، بونونلا بئله آرخاسىندا اوتوردوغو ميز اونو كودتا دۇولتىنين ايكىنجى مسندينه قالديرمىشىدى. اونون بارماق ايشاره سىلە كىمى ايشدن دىشارى آتىليب،

۱- ديوان شمس، رباعيات.

كىمىسى ايشە آلىنىردى. اينسانلار يىن اۆلوم- اۆلوم حۆكمو يالنىز اونا باغلى بىدى.

سرھنگ باشلادى تكليف اولونموش ايشى اۆز يانىندا آغىر- يونگول ائتمە يە. نئچە دۇنە اۆلچوب، بىچدى. ساليب، چىخدى.

«گۆرەسن ھانسى جىھەدە دا يانمىشام؟ يئنىلمىش يوخسا غالىب گلمىش قوۋەن يىن طرفىندە؟ كود تاجىلار يىن سىراسىندا..؟ يوخ! قطعاً يوخ! اگر بو دللال اوغلو دللالا منفى جواب وئرسىم، مخالىف اولما دىغىمى نظردە آلمايىب، اىستىر- اىستەمز مخالىفلر صفىنە قاتىلا جاغام. يوخ، اگر اونون تكليفىنى ردا ئىدىب، دوروب گئىسىم آدىمىمى قاپىدان ائشىيە قويمامىش حياتىملا وىدا علاشمالى يام. بلكە دە اۆزوم سايدىغىم اعدام شىوھلر يىن بىرىلە وارلىغىما خاتمە وئرىلە جىك. ھە دئسىم؟.. اوندا يقىن كى نىواكىن ھىروسترو اتوسو^۱ اولاجاغام. ھىروسترو اتوس جانىنى آلدن وئرمىشىدى، آما منسە ياشاماق اىستىرم. يوخ دئسىم، باش دللال بىر گۆز قىرىمىندا منە تاى بىرىسىنى تاپىب، ايشى اونا تاپشىراجاق...»

«فىكىرلشمە يە فرصت يوخ. ھن- يوخ، جواب اىستىرم!»

سرھنگ يىن سو يوق قانلىلىغى بىر طرفە، باش دللال يىن نە دئدىيىنە باخما يارق، ايش تكليفىنى ائشىدىن بىرى اىچىندە اۆز- اۆزويلە آغىر بىر مجادىلە كئچىردى.

«سرھنگ، دىيەسن قورخوسان ھاا! ھە..؟ دئە گۆرۈم اۆزۈندىن قورخوسان يوخسا جماعتدىن؟ نىيە قورخوسان... ندىن قورخوسان؟ اعتراف ائلە! قورخما، بورادا اۆزۈندىن باشقا سنىن اعترافىنى ائشىدىن بىرىسى يوخ! ھئچ ندىن چكىنمە، كىمسە سنىن زھنىدىن كئچنى بىلمىيە جىك.

۱- ۳۵۶ ايل مىلاددان اول ھىروسترو اتوس آدىلى بىر كىشى شۆھرت قازانماق اوچون يونانىن آرتمىس معبىدىنى اۇدا چكىب، بوتۇلوكلە كوله چئوپرمىشىدى.

ذھىنىندە كىلر آنجاق و آنجاق اۇز ذھىنىندە قالاجاق. دئمىرم عاغلىن چاشىب، اۇزون جار سالىب دونىايە بىلدىرەسن..!

جماعتى بوراخ جانىم! اۇزون اۇزونلە صاف اول، اۇزونلە دوروست اول! بىر اۇزونسن، بىر دە اۇزون. اعتراف ائت كى بئله بىر ايش تكليفىنى ائشىتجك هئچ تعجبولنمەدىن. حتى بو تكليفى گۇزلەين كىمىيدىن... اعتراف ائت كى رۇيالارين حقيقتە چئوريلمكدهدى... سن جلاد ياشايشىنى اوزاخدان و سۇزده، كىتابلاردا يوخ، عملدە تجروبه ائدەجكسن... جماعته چوخ راحت دىيە بىلرسن كى، مأمور- معذورسان؟!... دىيە بىلرسن كى، منە فرق ائتمز حۇكومت بكرين اليندە اولسون يوخسا زئىدىن..!

آما اعدام ترتىباتىنى وئرمك، دۇشه، توپوغا سىمبول تاخماغا اوخشاماز. سىمبول آيين- باشا تحمىل اولان بىر نسنەدىر. اعدام آپارىجىسى اولماق، آلنىنا جلالىق مۇهورو وورماق كىمىيدىر. حتى اگر او مۇهور گۇزە گۇرونمەسە بئله، آدىن پروندەلردە، سندرلدە، اعدام حۇكملىرىنىن آلتىندا دامغالاناجاق.

جسارتىن وار دامغانى گۇزووه آلمادان، ايللر اوزونو ذھىنىندە اولان دغدغەنىن آردىنجا گئدەسن..؟ بو ايش سنين اوچون نە ماجراجولوقدى نە دە اۇترى بىر هوس. قبول ائتسن، اۇزون اۇزوون جلالىق يۇنونو، بىر كىتاب كىمى وارقلايىب، اوخوياجاقسان. اۇزوو سۇزده، خيالدا دئىيل، عملينلە تانىياجاقسان.

بو ايش اۇزوو سۇكوب، باشدان قوشماق كىمىيدىر. بو ايش سنين احوال- روحيەوہ درين تاثير قويا بىلر، اخلاق آدىلى سرحدلريوى معين ائدە بىلر. ايندىيەدك تانىمادىغىن بىر "من" اورتايا چىخا بىلر. "در جستن آنى، آنى!"... تكليف اولونموش ايشى قبول ائتسن، جومردلىيوى قورويا بىلرسن؟»

«سنين جومردلييوي آتيم^۱ واختى گۇرموشوخ جَلْآ. گۇيده كى قيرقى يئرده كين نى يئى دى. او بىرى قىچىنى دا وورسا سن نى نى آل - آله سوتمه رم جَلْآ.»

جليل ايله خالوغلو زارافاتجا بىر - بىرلرینه آتماجا آتسالار دا، بىر - بىرلرله قانلى - پىچاق كىمى دىلر. دئىيلنلره گۇره گونلرین بىر گونو جليل اۇز آتيم قوشلاريندان چوخ بۇى دئىيب، خالوغلونون قوشلارینی لاغا قۇيور. قفه اهلى بىرلىكده قرار قۇيورلار آتيملار مسابىقه وئرسينلر. قوشلارى پايتخته يوز كيلومتر قالميش اوچوردوب، پايتخته تحویل آلسينلار. جليل بيليردى كى خالوغلو گۇى آتيمى گۇيه آتاجاق. اونون اوچون خالوغلونون قوشونا بنزر بىر آتيمى اۇز كاپشنى آلتدا گيزله دير. مسابىقه چاغى دئىير: خالوغلو، سن منيم قوشومو آتاجاخسان، من ده سنينكىنى. خالوغلو ايسه «سىرغاسين نان^۲ سيخماسان ايه قبولدى»

۱- آتيم: قوشلارين يارىشى (موسابىقهسى). يارىش قوشلارينا دا آتيم دئىرلر. اورنه بين: گۇى آتيم.

۲- سیرغا: قوشلارين ديمدك آلتى.

دئىير. جليل كاپشنى آلتىندا گىزلىتدىيى آتىمى اوچوردوب، خالوغلودان آلدىغى قوشو كاپشنى آلتدا گىزلهدير. بىر گون سوووشور، جليلين آتىمى قايدىر، خالوگلو ايسه ها گۈزلهيىر، آتىمىندان خبر چىخمىر. جليل دئىير: «گۈزله، گۈزون وار اولسون. دئمىشديم دا قوش ده يى كى، بۇزباش ليخدى!» نچه گون سونرا ايشين باراسى چىخير. خالوگلو نچه نفرله گندىب، جليلين قوشلاريني ايچىندن اۈز قوشونو تاپىب، گۈتورور گلير. خالوگلو اۈز قوشونون قانادى آلتىنى مۇهورله ميشدى.

طيب گوله- گوله خالوغلونون سۈزونون آردىنى توتدو: «مۇهور چىخادانين آتاسينا رحمت!»

جليل، طيبين آتماجاسىنى ائشيتمه ميش سانىب، رىشخنديله دئدى: «بئله كى گۈرورم، سنيين او بىر قىشلى قره قانادين يا آلا قارقانين پايى اولاجاق يا دا مستانين.»

«جل آ، آلا قارقانى دىيممهرم... قالب قىسمته. آما جانيم سنه دئسين كى، من چاخىرىمى تك باشىما ايچسم ده، يوغوردومو مستانان يارى بۇلهرم. مستانين قارنى دا توخدو، گۈزو ده. او بعضى آداملاردان معرفتلىدى، چنگه سىنى هر قوشا اوزاتماز. مستان منيم قوشلاريمىن چوبان ايتىدى.»

«آما اۈز آرامىزدى پيشىكدن بتر چوبان ايتى چىخار ها||»، ايبىش دئيب، گولومسهدى.

اوجا بوى- بوخونلو طيب تكجه قوشباز آرواددير، قوشبازلار قفه سینه گل- گئدى وار. اوسته ليك، گوده بوى و ياشا دولموش خالوغلونون دا حمايه سى آلتىنداير. طيب اوچ باش عايله سىنين چۇرك گتيره نى اولدوغونا گۇره هر ايكى سىمبولو تاخماليدير. «م.اق» بىرلشمه دۇولتى نين يازيلمىش ياساسى اساسىندا عايله باشچىسى اولان هانسيسا آرسىز بىر قادين هر ايكى سىمبولو تاخمالى ايدى؛ تره زىنى دۇشونه، زىنقرووو توپوغونا.

طېببىن اُرى اۇلندن برى كامانكارى اۇزو ايشلهدير. اُرى اۇلمه مېش ده ماشينين هر ايشينه طيب يئتيشرمېش. ماشين آنجاق شھردن كنده، كنددن شھره ايشليردى. طيب ماشينين ياغيني ده ييشيب، طه يرلرين يئلينه باخيب، پنچر توتوب و... تصدىقى اولماسا دا اوستا بير شوفر كيمي ماشيندان باشى چيخيردى. اُرى اۇلندن سونرا باش- گۆزونه دۇيوب، سيزلاماق عوضينه قۇللاريني چيرمالاييب، مين مصيبتله آلله شيب تصدىق آليب، اوچ اوشاغين ماعاشيني عهده سينه آلميشدى. كندلى لرين قۇيون- قۇزولاريني، تره بار و قيوير- زيويرلاريني كنددن شھره، شھردن كنده داشيماقلا گون خرجيني چيخاردير.

سرھنگ، گۆزو كيتابدا، فيكره دالدى: «گۆره سن طيب كيمي اۇزونه گوه نميش بير اروادا راست گلستيديم، نئجه اولاردى؟ هاردان بللى كى ياشاييشيم باشقا جور كئچميشدى..! منيم دونيامداكى اروادلارين هئچ بيرينه بنزه مير بو ارواد. نه تايامدا، نه ارواديمدا... هئش بيرينده اينه اۇجوجان طيبده اولان اۇزگوه نليك يوخ ايدى. گۆره سن اونون خبرى اولسا كى من كيمم، باشيما نه لر گليب، هانسى اۇچوروملاردان كئچيب، گليب بورا چاتميشام، نه دييردى؟!»

سرھنگ بيرينجى دفة طيبى گۆرچك، اونا ائله گلدى كى ايللردى تانيير بو قادينى. هاردا گۆرموشدو اونو، كيمه بنزه ديردى، اۇزو ده بيلميردى. اونو هاردان تانيدىغى هله ده ذهنينده بير سوأل كيمي آسيلي قاليب. سرھنگين جينسل حيس لرينه گۆره طيب نه كيشى گۆرونور، نه ارواد. ايكي جينس آراسيندا اورتاق بير آدامدى. بونولا بئله، نظرينه ائله گلير كى خالوغلونون گۆزونده طيب ارواد تامامدى. لاپ بئله ارواد قيزى ارواد! طيب ايسه هميشه كى كيمي ميز باشيندا اوتوران آداملارلا دانيشاراق گيزليجه سرھنگى گودور. سرھنگى چيخانندان سونرا قفهنين دائيمى

مشتی لرینین جیک- بۇرکوندن خبری وار. دونیاسیندان هئچ نه بیلمه دییی آدمی هرگون گۆروب، اونون اونوندن کئچمک، طییبی راحتسیز ائدیر. هرگون گۆردویو اینسانین اونوندن سایمازانا کئچمک طیبه یاراشمیر. اونا گۆره چالیشیر نه اولور اولسون سرهنگله علاقه قورسون. او دا باشقالارینا تای سرهنگ حاقدا تخمین لر وورور. بو آدمین آیاغی قفه یه آچیلاندان بری، هر کسین اونا عاید اؤز تصوورو وار: معلیم دیر... خبرنیگاردیر... حؤکومت خبرچیسی دیر... یازیچی دیر... تازا زینداندان چیخیب...

«قفه، قرائت خانا ده بیر^۱ کی...»، دؤکتور دئمیشدی.

«آی بالا، اونون باشی اؤز ایشینده، بئه آزارین بیریدی، نه ایشیز وار؟!»، خالوغلو جواب وئرمیشدی.

«گومان ائلیرم معلیمدی، نظره گلیر ایشدن ائشییه سالیبلار بیله سینی»، طییب سؤیله میشدی.

سرهنگین قوشبازلار قفه سینده اوتوروب، کیمسه یله بیر کلمه دانیشمادان کیتاب اوخوماغی طییبی هر نه دن آرتیق ماراقلان دیریردی. اونا گۆره قوشبازلار قفه سینده کیتاب اوخوماق کارلار جمعیتینده سؤز سؤیله مک، کورلار قورویوندا نقاشی سرگیسی قورماق کیمی دیر. چوخ واختلار یورقون- آرقین قفه یه گلیب، سرهنگی کیتاب اوخویارکن گۆرند، اونون یئرینده اولماق آرزوسی اوره یینی دئشیردی. طیبه گۆره کیتاب اوخویان اینسان آیریلاریندان نئچه باش یوکسک دیر. نئجه کی تازا زینداندان چیخمیش بؤیوک قارداشینین مقامی اونون نظرینده بوتون باجی قارداشلاریندان یوکسک گلیردی نظرینه.

۱- ده بیر: «دئیل». دانیشیقلا دئیم دیلی اوزره «ده بیر» یازیلیب.

خالوغلۇ چىنىنە قونموش ابلاغىنى گۆتورۇب، ميز اوستە قويدۇ. بىر جايناقلى قرەقاناد ابلاغى اتىلىپ، ميزى دىمدىكلەدى. طىب بىر حبە قندىن قىراغىندان قىرىپ، بارماقلارى آراسىندا ازىب اونۇ، قوشون دىمدىيىنىن آلتىنا توتدۇ.

خالوغلۇ گولەرك دئدى: «طىب، اۆزۈۋە شىرنىشىدىرمە، بو دفە رىحانىنى بوراخىب سىننن آسىلار ھاا»
ميز باشىنداكىلار قاهقاه گولۇشۇلر.

سرھنگ ايسە بىرآياقلى قوشا باخدىقدا اىچىندە سارسىلىپ، سىخىلدى. قوش ميز اوستە اتىلىپ دوشدۇكجە ذھنىنىن ساعاتى ترسە ايشلەمەيە باشلادى. زامان گئرىيە آخدى. ھانسىسا بىرقيچلى محكوم بىلىنچ آلتىندان باش قالدىرىپ، گلىب گۆزونون اۆنۈنە تىكىلدى. سرھنگىن صىفتىنىن پۆزۈلدوغو طىبىن گۆزوندىن قاجمادى.

يئنى ھۆكۈمىتىن فرمانىلە اعداملار شافاق سۆكۈلن چاغىن يئرىنە قاش قارالان واختا سالىنمىشىدى. اعدام اولونانلار يىن لئش لرى دە جماعت ياتان زامان يىخچاللى ات ماشىنلار يىنا يۈكلەنىپ، نامعلوم بىر مكانا آپارىرىلىرىدى.

آتش جوخەسى صف چكىب، فرمان گۈزلە يىردى. تازا تىلىم گۈرموش ناشى نىشانچى لار توفنگ لرى چىيىن لرىندە محكوما باخىردىلار. محكوم ايسە هر جورە ياردىمى رد ائلە يىب، قولوندا ن ياپىشماقدان امتناع ائدىب، بىرقىچى اوستە ناققىشلى گندەرك اتىلا- اتىلا اعدام دىرە يىنە سارى يورودو. قويمادى نە اللرىنى باغلاسىنلار، نە دە گۈزلرىنى. محكومون دىك باشلىلىغى سرهنگى دە نىشانچى لار كىمى حىرتە سالمىشىدى.

سرهنگ چكىلىب بىر قىراقدا دايانىب، اعدام صحنەسىنە تاماشا ائدىردى. محكومون كۈلگەسى اۈزۈندىن اوزون و عظمتلى گۈرونوردو. اۈزلىكلە اولمايان قىچىنىن بوش يئرىنە باخاندا، او بىرى قىچىنىن كۈلگەسى چوخ اوزون نظره گلردى. اونون قىچىنىن باشىنا نە گلدىيى

ھىچ وئجىنە دە دئىيلدى. آنجاق بىر قىچلى محكومون بئلە جسارتلە اؤلوم
آياغينا گىتمەسى سرھنگين دىقتىنى چكىمىشىدى.

شوبھەسىز كى، آز سونرا اؤلوم دئىيلن انلام، بىر قىچلى محكوم اوچون
مادىلىشىب، تصووردن واقىتتە چئوريلەجك. بدنى ياشام قوۋەسىندىن
بوشالىب، بىر مئىت كىمى جوخەننن آياقلارى اۋنونه سريەجك.

سرھنگە گۆرە ھانسىسا بىر اعدام جوخەسىننن اۋنوندە داپانمىش
محكوم اۋزو اۋز لويوندى بىر كىتابدىر. طبعى كى، ھر كىتابىن دا اۋزل بىر
دونياسى وار. او ھر بىر محكومون اعدام حۆكومونو ائىنە ائىب آتش
جوخەسىنە فرمان وئردىكە، او كىتابى اوخويور؛ ھم دە بىر تديقاقچى
كىمى ائدە ائدىبى معلوماتى، محكومون اعدام دىرەبىننن قارشىسىنداكى
داورانىشلارنى، اوستەلىك، محكومگۆرە اۋز حىسلىرىنى گوندەلىك
خاطىرە دفتىرىندە يازىر. اعداملارنى ھامىسى خلاص تىرى وورماغا
سۇنوجانسا دا، آنجاق ھر بىرىننن اۋزل بىر روايتى، ھر بىرىننن او
بىرىسىندىن فرقلى كىقتى وار...

آتشچىلر توفنگ تەتتىبىنى باسدىقدا ھر كىتابىن آخىرىنچى سطرىنە
سۇن نۇقتە قويولوب، باشقا بىر كىتاب باشلانىر...

بىر قىچلى محكومون غرورلو و دىك باشلىلىغى، اوستەلىك بىر قىچى ايله
آتش جوخەسىننن اۋنوندە دنگەسىنى قوروماغى، سرھنگين ماراغىنى چكىر.

«بىر آز سونرا كۆتويو چوروموش بىر آغاج كىمى يئره دوشەجك...
گوپ! بلکہ دە دىزە چۆكوب، يئره جالاناچاق... گوللەر بدنىنە قابلاناندا
اگر ائىنى سىپىر ائلەسە، گۆزومدىن دوشەجك. ايندى كى دنگەسىنى قورويا
بىلىر، لابىد اؤلوم قارشىسىندا دا دىك دورمالىدىر. اونون ذھنىندىن كىچن
سون سۇز، سون آد، سون خاطىرە نە اولاي بىلر؟ عايلەسى..؟ ايناندىغى
ايدە آلار..؟ يوخسا بىر قىچىننن اولمادىغىننن نىسگىلى؟»

بىر آن بئله اۋزۇنو محكومون يئرینده تصور ائلهدى.

«من اونون يئرینه اولسايدیم اۋلوم قارشىسىندا ايکی قىچىملا بئله اۋز دنگه می قورویا بيلمزدیم!»

سرهنگ اۋلوم حۇكمونو اجرا ائله مکدن لذت آلمیر. آتش جوخه سینین باشیندا اولماق، آتش فرمانی وئرمک، اونون اوچون يالنیز باشقا ایشلر کیمی بىر ایش دیر. هر ایش اینسانین جیسم و روحوندا تاثیر بوراخدیغی کیمی بو ایش ده اونون جیسم و روحوندا تاثیر بوراخیر.

سرهنگه گۆره هر هانسی بىر شخص جوخه نین باشیندا دایانیب، آتش فرمانی وئرمه یی اۋنملی دئییل. او اولماسا دا بىر باشقاسی اونون يئرینه بو ایشی گۆره جک. آما اونون اۋزلییی بوردادیر کی، یئنی یئتمه چاغیندان جلا دلارین یاشاییش طرز لرینه علاقه یئتیریب.

اۋلوم حۇكومو وئرمک، حۇكمو اجرا ائتمک، مدنیت، دۇولت و قانون ایله یاشیددیر. تاریخ بو یو جلا دلیق دا آیری پئشه لر کیمی بىر پئشه ساییلیب. آما بو پئشه نین اساس ابزاری اینسان جانى اولدوغونا گۆره، غریبه بىر پئشه دیر.

هر بىر حۇكمون اجرا سیندا سرهنگین اینسانلیغینین گیزلی بىر یۇنو اوزه چىخیر. اونون یقینى وار، یئر گۆیه قالخیب، گۆی یئرە گلسه ده، دموکراتیک حۇکومت اداره- اصولو بوتون یئر اوزونده حاکیم اولسا بئله، هئچ زامان جلا د صینفی آدیندا تشکیلات قورولما یاجاق. اینسان دئدییین وارلیق بئله بىر تشکیلاتین قورولماسینا راضیلاشا بيلمز.

سرهنگ محكوملارین هانسی یولدا، نه سببدن اۋلومه محكوم اولدوقلارینا فیکیر وئرمه دن، آنجاق اۋلوم قارشىسىندا باشی اوجا دایانان اینسانلارا همیشه درین حۇرمت بسله میش و اۋلومدن قورخان اینسانلار اوچون ایچینده سارسیلیب، سیخیلمیشدی.

دونكى محكوملارين بيريسى آتش ائتمه مېش شالوارىنى باتيرمېشىدى. سرهنگ ايسه اونون يئرېنه عذاب چك مېشىدى. اعدام اولانلارېن بعضى سېنين عاغلىنا سېغمير اولوم آياغىندا دا يانماق، ياشايشدان آيرى دئىيل، ياشايشين باشقا اوزودور.

بېر آياقلى محكوم، گون باتان يئردە گۆيدە فېرلانان گۆيرچين لرين اوچوشونا دالمېشىدى. باخانا ائله گليردى كى او يالنيز قوشلارى سئير ائتمك اوچون اعدام ديره بېنين اونونده دا يانيب. محكومون احتشاملا اوزونه گووه نمه سى حتى آتش جوخه سېنه ده تاثير بوراخمېشىدى. جاوان نېشانچيلارين باخيشلارى بو دفة هميشه كى كېمى لاقئيد دئىيلدى. بېر آن سرهنگين عاغلىنا گلدى اگر حؤكمون اجراسى بېر آز دا يوبانسا نېشانچيلار سوستالاجاقلار.

ايندېيه جن بېر آياقلى اينسانين اولومونو نه ياخيندان گۆرموشدو، نه ده بو دورومدا آدامين اعدامى اوچون آتش جوخه سېنه فرمان وئرمېشىدى. بو كيتابين اولومه سارى گئدن كاراكتري عجبېه بېر كاراكترايدى. آتش فرمانى سرهنگين ديلينين اوچوندا دوئوخوب قالمېشىدى.

« نه فرق ائلر اولن بېر قېچلى اولسون، يوخسا جوت قېچلى! »

محكوم يوغرولموش بېر تنديسه بنزه بېر. دوروشوغوندان غرور ياغير. سرهنگ اؤز- اؤزونه دئدى: « اعتراف ائله كى قورخوسان سنه بېر قېچلى محكومون جلادى دئسينلر!.. جان آلان عزرائيله دئيرلر متعال آللاهين اولوم مله بېدى، سن نئجه؟ سن هانسى متعال گوجون اولوم مله بېدى سن؟! » محكوما باخديقجا ايچينده سارسيلير. حؤكم اجراسىنى بېر آز دا يوبانديرسا، توفنگ قارا اولدان دوشه جاق!

« لعنت اولسون اولومه ده، جلادلارين ياشايش فلسفه سېنه ده. گومان ائله ميرديم بېر قېچلى، شېكست بېر آدامين اعدامى بو قدر منى

سارسیتسین. منطیقه گلنده، بو بیرقیچلی محکوم دا قانونا قارشى چیخان بیر آنارشىستدیر. دوغرو دور کی اونون اولوم حؤکمونو من وئرمه میشم. ایندیسه اعدام اجراسینی یئرینه یئتیرمه سم، بیر آیریسى تاپیلیب بو ایشی گۆره جک. آما بیر شئیده شگیم یوخ. منیم یئریمه کیمسه بو مکاندا دایانسایدی، محکوملارین کاراکترلی، جالدارین یاشاییش فلسفه سی هئچ وئجینه ده گلمزدی. گۆزونو یوموب، بوتون گوجویله باغیراردی: جوخه... آتش!..»

سرجوخه بیر قوروشقا دؤلو سوؤو محکومون آینه وئردی. محکوم قوروشقانی آلیب، آغزینا یاخینلاتدی. ایچمک ایسته ینده پئشمان اولوب، آل ساخلادی. اطرافا گۆز گزدیردی. نیشانچیلار ایسه توفنگ لیرینی چین لیریندن آشیریب، دؤش لیرینه سیخدی لار. محکوم قوروشقانی قالدیریب، سوؤو باشینا جالادی. سونرا قوروشقانی یئر آتیب شمادتلی باخیشلا سرهنگه گۆز تیکدی. باخیشلاری بیر آن بیر- بیرینه توققوشدو. محکومون شمادتلی باخیشیندان، یوخسا قوروشقانی قارا آسفالت اوزرینه توخوندوغو سسدن، آنجاق گۆزله نیلمز بیر آندا جزا قانونون بیر ماده سی سرهنگین یادینا دوشوب، ذهنینه تاققا ووردو: «شیکست آداملاری اعدام ائتمک یاساقدیر!»

سرجوخه یه «آل ساخلا» دئییب، زیندانین دفترینه ساری یورودو. آنا یاسانین قانونلاری هله ده اعتبارینی آلدن وئرمه میشدی.

سرهنگين گۆزۈ كىتابدا، بىر قىچلى محكومو دوشونور. طيب گليب
اوزبه اوزونده ايلشنده، اويسا ديسكىندى.

«منيم اتام قولاغى توھلويدى. اوغلانلارى يوللادى مکتبه، قىزلارى
ساندىخانادا گىزلتدى. بىر ايمضام وار، بىر ادىمى يازىب- پوزماغى، بىر ده
بارماق ساييسىندان آزجا آرتىق حساب بىليرم. اونو دا قوشلارا گۆره
اۋيرنمىشم. هر گون ايكىندى چاغى قوشلاريمى سايارام گۇروم بۇشا
دوشهنى اولمويوب كى. بۇشا دوشن^۱ قوش بئش شاهی يا ده يمز. گىژ
بئيين اولار... نئجه دىييم، بۇشا دوشن قوش ائوينين يولونو ايتيرن آداما
بنزر. قوش كى بوشا دوشدو، ديهرم قوى جهنم اولسون. بوراخ دوشدويو
يئرده قالسين.»

طيبين صميمى دانىشيغينا سرهنگين دوداغى قاچدى. آغزىنى
آچدى دئسين «من ده سنه تاي بوشا دوشن قوشا صاحب دورمارام»،

۱- بۇشا دوشن: قوشبازلار اۋز يىغينه قايىتمايان قوشا بۇشا دوشن قوش دئيرلر.

آنجاق ندنسه سوسوب، بىر سۇز دئەمدى. قفەدە كىلرین ھىچ بىرىنىن
خبرى يوخ ایدی کی سرهنگ آتا- بابالی قوشبازدی.

خالوغلى جىيىندن توتون كىسه سینه بنزىر بىر كىسه چىخاردىب،
اۋوجونو كوروشنه يله دولدوروب، قره قانادا سارى توتدو.

قوش بىر جايناغى ايله آتلا- آتلا گلىب، اونون اۋوجونو دىمدىكله يىب،
گىرى چكىلىب، گئنه ده آتلا- آتلا مىز اوسته گزمه يه باشلادى.

«طىب! بو دارقاشايردا او قدر قند خكه سى يئىدیتدىن كى، ايندى
بيۇل كوروشنه گۆرنده دىمدىيىنى بوزورا!»

طىب دئدى: «گۆر به يه قوشون توخلوغونو دا منىم باشىما سالاسان!»
خالوغلونون جوابىنى گۆزله مەدن گئنه اوزونو سرهنگه سارى توتدو.

كبه عسگر مژمەيى دولو چايى قفەدە اوتورانلارین آراسىندا گزديريردى.
جلىل بىر حبه قندى اوستالىقلا گۆيه آتىب، آغزىنى آچدى. قند گۆيدە

فیرلانا فیرلانا گلیب، دوز آغزىنىن ایچینه دوشدو. سونرا ایستىكانى
گۆتوروب ھۆرتولدتى.

كبه عسگر دئدى: «اوغول بالا، او قوش يوواسىنى او جور گۆيه اشما، اوستا
نیشانچى نىن دا قورشونو ھردن ياهالار ھااا. بىر گون گۆردون قند تاخىلدى

خىرخىراوا.» سونرا سرهنگه باخىب، دئدى: «ناحاق دىيرم سن دئنه!»
سرهنگىن رنگ روخونون دەيشىلمەسى طىبىن گۆزوندىن قاچمادى.

ایكىنجى دفة ایدی طىب اونون تلاطوملو چۆھرەسىنە بر خود اولوردو.
جلىل چايىنى ایچندن سونرا گولە- گولە ال اوزالدىب يان مىز

اوسته كى قره قانادىن قوبوروغونو تومارلادى. بارماغىنى كاكىلىنە چكىب،
بىر آن قوشون سىرغاسىنى سىخدى. قوش ھوركوب، تاغا سارى اوچدو.

خالوغلو ترسە- ترسە جلىلە باخىب دئدى: «دا بونا دىيرلر خايا
شوخلوغو ھاااا!»

«ئئینه دوخ کی؟ ماشاللاه سنه ده سۆز دئماخ اولمور. منیم اُسگیم
ائله اول بیر گونن سنین یانیندا یانیخدی!»
طیب آستاجا پیچیلدادی: «بو جلیلی گوروسن، آنا بطنیندن
دوشنن آنینا یازیلار مردم آزار...»
سرهنگ اوره یینده دئدی: «گوره سن منیم نه کاره اولدوغومو
بیلسه یدی، نه لقب وئردی منه؟!»
«جل آ، قوشون سیرغاسی اوره ییندن ده کورک اولار!» دؤکتور
دئییب، اورتانی ساکینلشدیرمک اوچون خالوغلونو صؤحبتتوتدو.
جلیل اییشین قولاغینا پیچیلدادی: «حؤصلن وار بیر آز خالوغلونو اوینداخ؟»
اییش ائله جواب وئردی کی، سرهنگ ده ائشیتسین، طیب ده.
«گنده، سن ناواخ بو ایشلرینن آل چکه جاخسان؟»
«اؤل بالا، منه یوخ کی!»، جلیل دئدی. سونرا قاش - گوزویله
سرهنگی گؤستریب، آرتیردی: «دوز دیسن گت اونا آریش باا. بو
آعلیمن سورا بوردا هاممی نین دؤسیه سی بلیدی.»
سرهنگ ائشیتمه میس کیمی کیتابی واراقلایب، اوره یینده دئدی:
«بو جلیل لاپ شرّ داغار جیغیدی ها!»
طیب اوجادان دئدی: «جلیل، بالا، سن ائشیدیسن پراغی قیرخاللار،
آما بولموسن باشینان قیرخاللار یا گؤنن!»
سرهنگ کؤتونون جییندن بیر میداد چیخاردیب، اوخودوغو
صحیفه نین حاشیه سینده یازدی: «شرّ یا جلا؟ بو ایکیسینین آراسیندا
هانسینی سئچمک اولار؟»
طیب دئدی: «کاش من ده سنین کیتابیندا یازیلانلاری اوخویا بیلردیم.»
«منیم کیتابیمدا یازیلانلاری اوخویا بیلسن، اذیت چکرسن»،
سرهنگ دئییب، گئنه گوزونو کیتابینا تیکدی...

قفیلدن دوردوغو یئردن گۆتورولدو. نیظامی آددیملاریلا یولا دوشدو. آددیملارینین سسی آتش جوخه سینین نشانچیلارینین اوره یینه ولوله سالیردی.

باش دللال سرهنگی یئنی دن ایشه آلدیغی اوچون اوره یینده اؤز ذکاسینا آفرین دئدی. اونا ائله گلیردی کی، سرهنگ هئیبیتینی نومایشه قویوب، حؤکم لری اؤلوم آیین لاری کیمی عنعنه یه چئویره بیلن بیر آدمدی. سرهنگین قدرتلی آددیم آتماسی باش دللالین ایچینده عجیبه بیر جوشغونلوق دوغوز دوروردو. سرهنگ ایسه نه ساغا باخیردی، نه سولا. گۆزو اؤنونده، باشی یوخاریدا، جوخه ایله دریا دارین اورتاسینا یئتیشنده دایاندى. دریا دارین جانی گیزیلدهدی. توکلری بیز- بیز دوردو. جانینی سو یوق تر باسدى.

«عؤمروم بوراجان ایدی!»

باش دللال معاوینینه دئدی: «بئله کی گۆرورم بو دریا دارین اعدامی، طنطنه لی اؤلوم آیین لاری کیمی اولاجاق.»

معاوين گولومسەدى.

«بلکه ده مقدس بير آئين کیمی...»

سرهنگ بير قارشيسينداکی جوخه يه دوغرو، بير ده دؤنوب
باش دللا باخدی.

«اگر باش دللال دريادارين يئرینه اولسايدی...؟!»

باش دللال غاليب گلmiş بير سرکرده کیمی معاوينی ايله دانیشیردی:
«گۆروسن؟ هئچ اوزونه تۆز دا قوئدورمور. سايمير اعدام اولان کیمدی، نه
کاره دی! ائله بيل کۆپه اوغلونون يئددی آخارسی دا جلاد ايمیش!»
«يئددی آرخاسی دا مالیک ايدیلر. آتا- بابادان ميراث قالمیش يئر-
يوردلاری وار. أمما اؤزو عجبیه بير مخلوقدی. کيتابینی اوخوياندا آدامين
جانینی هؤول باسير.»

سرهنگ اوچ آدديم آتش جوخه سينه ساری گئتدی.

دريادارين چيینلری سينه سينه ساری آخيندی. حيس ائله دی
ايچدن بوشالمیش بير آغاجدير. بوتون گوجونو آياقلارينا سالدی.
«عؤمروم بوراجان ایدی... أمما بو سؤيوق تر...! سؤيوق تر...! آلریم
أسير؟.. يوخ! آياقلاریم؟.. يوخ! آخ...! أمما بو سؤيوق تر...! اؤلوم تری»
دريادار محکمه دن ايسته ميشدی اونو ايللر اوزونو خدمت ائتديیی
سيمرغ نويندا تيرباران ائديب، مئيتینی ده نيزه تاپشیرسينلار. أمما
باش دللال ملوانلارين عصيانيندان چکينميشدی. دريادارين سون ايسته یی
اؤلوم آياغيندا آلری آزاد و گۆزو آچيق اؤلکم اولموشدو.

فيکيرلر ده نيز دالغالاری تک دريادارين ذهنيته چيرپيلير. «ده نيز...
آزاد سولار... سيمرغ، کرکس^۱...» سون لحظه لرینده مين فيکير عاغليندان

۱- سيمرغ و کرکس: سيمبولیک اولراق ايکی نويين آدلاری.

كەچىر. ھايات يولداشى، ئانىسى، اوغلو... اورەيى ئسىر. وارلىغىندا نەلر گۇرموشدو... نەلر! جاوانلىغى دەنیزدە كەچمىشىدى، اۇكئانلار گرمىشىدى. طوفانلاردان جان قورتارمىشىدى. طوفان گوجوندن، سوپو ترسە آخان شلالەر گۇرموشدو. كۆپك بالىقلار، نەنگلر... ایللر بوپو اۇلكەنن دەنیز سرحدلرینی قۇرموشدو. كودتا حۇكومتى برپا اولاندا ملوانلار ایله بىرلىكدە اوزون مدت كودتاچیلارین قارشىسىندا داينماغى باجارمىشىدى. آما سونوندا اعدام دیرەیینن اۇنوندە، باش دللالین حۇكومیله جانینی وئیریدی. ایندیسە طوفان گۇرموش، دەنیزین گوجلو دریادارینی نین آلتیندا مونجوق مونجوق سوپوق تر اوتوروب.

سرهنگین ائلی كورهیینە باخیب، اۇزونو آله آماغا چالیشىدى. سرهنگ دۇنوب، اوچ آدییم گئری چكىلمكدە وارلیغى باشا چاتاچاق ایدی. اۇلوم یاشاییش قمارینن سون مرحلەسیدیر. اۇ، بو قمارى اودوزموشدو. دیل دوداغى آلتدا میزیداندی: «ھی آب، ما را غوطه ده... آخیر دوراغیم دەنیز اولمالی ایدی، اولمادی!»

گۇزونو یومدو. بىر دە آچیب، آخشامین آقارانلیغینا باخدی. قاش قارالماقدایدی. سرهنگ ایسە دریندن نفس دردی. پلان قوردوغو آن یاخینلاشیردی.

دریادارین اعدام حۇكومونو سرهنگە وئرنده، فیکره گئتمىشىدى. كودتاچیلار گۇره دریادار، كەچمىش حۇكومتدن قالمىش گوجلو و سیاسى بىر شرّ ایدی. بىرلشمىش میللتلر تشكىلاتى و اینسان حاقلارینی قورویان اۇرقانلارین خبری اولمادان، دریادارى سس-سيز- صداسیز باشلاریندان ائلمەیه چالیشىردیلار.

سرهنگین اۇلچوسو كودتا حۇكومتینن اۇلچوسوندن فرقلى ایدی. سرهنگە گۇره چاپقینچیلیق، زوراکیلیق، جماعتین ناموسونا تعرض

ئالەمك و بئله- بئله ايشلر شرّ سايبلىردى. دريادار ايسه كئچميش
حۆكومتين تئوريسين لرېندن و نظامى جمعيتين عاليم لرېندن ايدى. او،
تحصيلاتىنى يابانجى اۆلكه لردە بيتيرندن سونرا تجربه لرېنى اۆز اۆلكه سېنه
بخش ائتمك اوچون گئرى دؤنموشدو.

قارنى ييرتيخ كاظيم لا دريادارى نئجه بير تره زيدە اۆلچمك اولاردى؟
اونون شرّى هارا، بونونكى هارا؟ كاظيمين شرّى ايجتماعى ماهيت
داشيدىقدا، دريادارىنكى ايسه، سياسى معنا داشيبيردى. نئجه اولا بيلر بو
ايكى فرقلى شرّى عدالت تره زيسينده برابر كفهلردە اۆلچه سن؟! هانسى
شرّ كودتا حۆكومتينه ضررلى دير؟ سياسى يوخسا ايجتماعى شرّ؟!

ايش دفتريين پنجره سيندن زيندانين حيطينده كى سرو آغاجلارى
گۆرونوردو. باخچاسينا مّر^۱ آغاجى اكدىيىندن برى بوتون آغاجلار گۆزوندى
دوشموشدو. اۆزونون جلالىق يۆنو ايله مّر آغاجىنىن آراسيندا معنوى
باغليلىقلار دويوردو. مّر آغاجى دا اۆز زامانىدا اۆلوم قاصدى اولموشدور.

«مّر آغاجىنىن كىكىگه سى كىمى عاغليما گلن فيكىرلر ده زهر دادى وئير.»

گئنه ده اۆزونو سورغو- سوالا چكدى.

«ايشين بوراسينا فيكىرلشمه ميشدين، هن؟! خبرين وار توتدوغون

يول جهنم كىمى عذابلى بير يولدى؟!»

۱- مّر آغاجى: آفريقا، سعودى عربستان و هندوستان جغرافياسىين يئرلى آغاجيدىر. آغاجين
گۆوده سيندن سيزان صمغ آجى دير. سينميش سوموكلرى بير- بيرينه بند ائله مك و اۆلولرى
موميايى ائتمك اوچون اوندان استفاده اولونار. مّر آغاجىنىن صمغىنىن آجى ليغىنى صبرين
آجى ليغىنا بنزه ديبلر.

مىفولوژىك يازىلاردا گۆره مجوسلار عيسى مسيحين كۆرپه لىينده اونا مّر آغاجىنى تۆحفه
وئرميشلر. بو تۆحفه عيسى نين خاچا چكىلمك سىمبولو اولموشدور. انجيل يازىلارينا مّر
سۆزونون اۆلوم و جنسيت له ايلگىسى وار. مّر قتره لرى قاديانلارين جينسل تحريكينه سبب اولار.
(بو مىفولوژىك ائلاما عايد بيلگى لىر: كىتاب «هزار نماد»، راونا و راپرد شفره، فارسجا چئويرنلر:
آزاده بيدار بخت و نسترن لوانسانى. نشر نى ۱۳۹۳)

گىنە اوتاقتا وار- گل اتتىدى. باش يوخارى، باش آشاغى... «شې...
هانسى شې؟! من تئاتر قولچاغى دئىيلىم كى، باش دللاين بارماغىلا
اوينايىم. حاقسىزلىقدى بو ناشى نىشانچىلار رذالتله دريادارى اۆلدورسونلر.
دريادار كىمى آداملارين اۆلوملرى ده اۆزلىرى سوپتەده اولماليدي.»
دريادارين گۆزو سرهنگين ائىلى كورهيننده، ديل آلتى ثانيه لرى
ساپماغا باشلادى: «بىر، ايكي، اوچ، دۆرد...»
سرهنگ گوجونو بوغازينا ييغدى. سسى اعدام مئيدانيندا عكس صدا
دۇغوزدوردو:

«جوخه... آزا!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!د!»

نىشانچىلار چاش باش بىر حالدا توفنگ لرىنى يئره سارى ائندىردىلر.
سرجوخه بىر آن آل- آياغىنى ايتىردى.
دريادار ايسه دۇنوخوب، قالدى. آزا قاليردى اوره يى باغرىنى دئشيب،
ديشارى آتلىسين...
«يانى بولارين هامىسى اويون ايدى؟ فيلىم ايدى؟ منى امتحانا
چكىردىلر؟»

باش دللال شوک اولدو. آلىنى اورهيننه قويوب، معاوينينه باغىردى:
«سن بولوسن بو آخماخ نه ايش گۆرورو؟!»

سرهنگ يارىم دايبيره قدهرى عقب گرد ائلهدى. اورهينين
چىرىپىنتىسى آددىملارينين سسىله هم نوا اولموشدور. زامان بئله،
سرهنگين گۆزله نىلمز عملينه چاشميش، سرعتىنى ائندىرميشدى.
سرهنگ دريادارين قارشىسىنا يئتيشه نه جن اوچ اوزون ثانيه چكدى.
دريادار ايله سینه به سینه دا ياندى. هر ايكىسىنين ده اوره يى چىرىپىنيردى.
دريادارين باخيشيندا تعجوب ايله اومود بىر- بىرينه هۆرولموشدو.
ماگنتىن ايكي مخاليف قطبى كىمى باخيشلارى بىر- بىرينه توقوشاندا

سرهنگ مجال وئرمەدى اونون اومودولو باخيشى اومودسوزلوقا دؤنسون.
بوتون گوجويله آلىنى قالديريپ، دريادارا نيظامى سلام وئردى. دريادارين
گۆزو گولدو. آلىنى قالديريپ سلامين جوابىنى وئرمك ايسته ديكده،
سرهنگ قفيلدن سيلاحي كمريندن چىخارديپ، دريادارين اولومونو
آسانلاتدى... سيلاحي دوز اونون بئىنينه سيخدى.

باش دللال باغيردى: «آخماق اوغلى آخماق... سَفْئَه... دهلى..!»
باش دللاين معاوينى هيجانلا دئدى: «دئمه ديم مقدس بير آئينه
چئويره جك!»

باش دللال آل - آياق ائله يينجه سرهنگ سرعتله اعدام مئيدانينى
ترك ائتدى...

اؤزونه گلنده، ائوينده، باخچانين كناريندا، قارانليقدا، آلاچيق آلتيندا
مَرَّ آغاجى ايله قارشى - قارشى يا اوتورموشدو.

پارپارلى آغ^۱ قوشلاريني آلاندا، مَرَّ آغاجى نين فيدانينى^۲ اونا
ائشانتيون كيمي وئرميشديلر. مَرَّ آغاجى نيواك اولكه سينين يئرلى آغاجى
اولماديغينا گۆره سرهنگ آغاجى گئرى قايتارماق ايسته ميشدى. آما
سونوندا قايتارماقدان واز كئچيب، باخچاسينين گونشلى يئرینده اكميشدى.
آغاج گونشلى سئويپ، بوى آتيب، سرهنگين سيرداسى اولموشدو.

آلاچيق آلتيندا قوللاريني ميز اوسته ديرسكله ييب مَرَّ آغاجينين
گۆوده سينده كى دويونلر ايله گۆز - گۆزه اوتورموشدو. نظرينه گليردى
آغاجين گۆوه سينده كى يان - يانا دوشموش دويونلر، آغاجين گۆزلر يديلر.

۱- پارپارلى آغ: قوش باز قوشلارينين ان قيمتلىسى. قوش بازلارين آراسيندا آياق توكلرينه گۆره
پارپار دئيلير. بو قوشلارين جيس نؤوعلى پارپارلارينين قوسوندا (چرخيشندن) بيلينر. هر
نه قدر پارپارلارين قوسو دايره وى اولسا، قوش بير او قدر قيمتلى اولار.
۲- فيدان: آغاج و كؤللارين كؤتوبوندىن گۆيهرن و سونرادان باشقا يئرده اكيلن جاوان آغاج.
فارسجا: نهال، بوته.

«صبر آغاجیم، گۆروسن دا، دونن گئجه کی آدام دئییلیم. دیققتنن باخ گۆر مندن نمنه اُسکیلیب؟»

نظرینه گلدی آغاج اونون سۆزونو ائشیدن سونا گۆزلینی یوموب، آچدی.

«اولماسا گل سن ده منی قینا! بولمورسن صبر آغاجلاری دا، صبر داشلاری کیمی قولاق آسمالیدیلا؟»

عصبی بیر حالدا بارماغینی آغاجین دویونلرینه ساری اوزالتدی. گویا اۆز اراده سیله گۆردویو ایشین سۆچلوسو مَرَّ آغاجی یمیش.

«بیلیرم، هر آن مندن بیر شئی اُسکیلیب، سنه بیر شئی آرتیریلیر. تورپاغینان گونش دایما سنه بیر شئی لر آرتیریلر! من ده دایما سیرلاریمی سنه یوکلهمکده یم. دئمک سنین باختین آرتماق، منیمکی ایسه اُسکیلمکدیر!»

تام دیققتله آغاجا زیلله نیب، اوتورموشدو. نسه، بیردن ذهنینه گلدی آغاج اونون قوجالیق تمثالیدیر، آی ایشیغینین آلتیندا چینینه کورک سالیب، اونو ایزله ییر. اۆز قوجالیغینی خاطرلادیقجا ساکینله شیردی. سسی عصبی حالدان دوشگون حالا چئوریلیمکده یدی.

«هر چیز که در جستن آنی، آنی... سن اۆز طرزینده اولوم دالیسینجاسان، من ده اۆز یول- یۆنده میمده. بویون باشیمدان نهلر سۆووشدو، نهلر! حیاتیمن آن بویوک سیردی، دئمیه جه یم. قالسین، اۆزون تخمین وور.»

آغاجین گۆده سینده کی دویونلر گۆز کیمی اونا زیلنمیشدیلر.

«چوخ ایستیسن بیله سن نهلر اولوب؟ دئمیه جه یم. بولوسن نییه؟ قورخورام یارپاقلارین هر یئل اُسدیکجه منیم سریمی دونیا یا جار سالا. آما قولاق آس سنه بیر ناغیل دئییم. هوش- باشین اولسا، نه دندی می آنلارسان... دئییرلر مقدونیه لی ایسکندرین باشیندا بیر جوت قیل ینکه لیکده بویونوز گۆیرمیشدی. ایسکندر بویونوزون اولدوغونو جماعتدن گیزلی ساخلیرمیش. هرواخت هانسیسا بیر دلک اونون باشینی قیرخیب

قورتاراندا، اۆز باشى باده گنديرميش. بير گون بير دللك ايسكندرين باشينى قيرخيب قورتاراركن چوخلو يالواريب ياخاريب، آند- قسم ائتميشدى كى اونو اۆلدورمه سينلر، او دا سۆز وئرسين كى اۆلنه جن شاهين بوينوزو اولدوغونو هئچ كيمه دئمه سين. بو قارار راضيلاشاندان سونرا آيلار كئچير، ايللر اۆتوشور، ايسكندرين سيري گونو- گوندن دلله يين فيكرينده شيشير. دللك گورور كى سير اونون باغرينى دئشير. اگر بو سيري بيرينه دئمه سه، اوره يى پاتلاياچاق. بير گئجه نين ياريسيندا، چئوره نى بوتون قارانلىق آلاندا، دوروب اوز قويور صحرايا. گئت هاگئت گئديب، آخير خلوت بير قويو تاپير. باشينى قويونون ايچينه توتوب، چوخ ياواشدان دئير: ايسكندرين قيل قدرى بوينوزو وار، بوينوزو. بير مدت كئچندن سونرا، چۆلدىن كئچن اداملار گورورلر قويودان سس گلير. گئديب قويويا ياخينلاشيب گورورلر بير جوت قميش قويونون ايچينده سس سسه وئريلر: «ايسكندرين قيل قدرى بوينوز وار بوينوزو... ايسكندرين قيل قدرى بوينوزو وار بوينوزو...»

سرهنك باشينى قالديراندا آرواديني آلاچيغين كناريندا داينميش گوردو.
«كيمين دانيشيسان؟ ايسكندر كيمدى؟ قميش ندى؟ بوينوز يانى نه؟ باشيوا هاوا گليب؟ دهلى اولموسان؟»

سرهنك آرواديني گورجك عجيبه بير حال اوز وئردى اونا. بيردن- بيره جينسى ايستكلىرين سدى سيندى. اوزونو آج قورد كيمي حيس ائتدى. ايچينده وحشى بير ايسته يين اويانديغيني دويدو. غريزه سى يانار داغ كيمي پوسكورمه يه باشلادى. آروادى اونا ياخينلاشيب بير داها سوروشدو:
«ايسكندر كيمدى؟ موبايلىنان دانيشيردين؟ كيمين دانيشيردين؟»
آروادى دانيشديقجا اونون ايچينده اويانديغى حيس گئت- گئده شدتله نيردى. سرهنك او سرکش، وحشى حيسى تانيمردى. عؤمرونده

بىرىنجى دىفەيدى بىلە بىر احوالاتى ياشايدى. آروداى آلاچىغىن اىچىنە كئچىپ، سرهنگىن اوتوردوغو سىندىلەن كىنارىندا دايدى. آروادىنىن بدىنىدن قوخويان ياس عطرى بورنونا توخوندوقدا، ائلە بىلە اىكى چاخماق داشىنى بىر- بىرىنە ووردولار. وحشى بىر اۋران قوتان كىمى آروادىنا سالدىرماغى گلدى. ياس عطرى ھىمىشە دويدوغو عطر ايدى. آروادى عۇمور بويو، حتى اونونلا ائولنمەزدن اول، ياس عطرى ووراردى اۋزونە. اما بو آن، عطر ايبىسى سرهنگى وحشى بىر آداما چئویرمىشىدى. دەلى آداملار كىمى يئرىندىن قالخدى. آروادى ايسە ھۇوشنەيلە بىر آدەيم گئرى چكىلدى.

«ايسكىندر كىمدى؟ بو گئجە سىنە نە اولوب؟»

سرهنگ قولونو آروادىنىن بئلىنە سالىب، اونو اۋزونە سارى چكىدى. آروادىن ذەنى دىنجلدى. گولومسەدى.

«ايسكىندر كىمدى؟! ايسكىندر، ايسكىندردى... ايسكىندر بوفالونو مەينى

سركرەدى... ايدى باشا دوشدون؟»

سرهنگىن باخىشلارى ھىمىشە كى كىمى دئىيلدى. گۇزلىرى پىشىك گۇزو كىمى قارائلىقدا ايشىلدايدى. اىكى شك آراسىندا قالان آداملار كىمى آروادىن ذەنىندە شوبهە تۇخومو جوچرمەيە باشلادى. بىرلىكەدە ياشادىغى بوتون ايللر، حتى اۋزل انىلارىندا اونا بئلە باخدىغىنى خاطرلامىردى. آرىنىن باخىشىندا نىفرت، اىستك، شەوت و قۇرخو قارىشىمى حىسلىرى دۇيدو. سرهنگ آروادىنىن جواب وئرمەكە لىنگىمەسىنى گۇرونجە، اۋزو اۋز سۇزونون آردىنى توتدو.

«بوفالو ايسكىندردىن آتى ايدى، اوندان سورا ھىچ كىمە مەنىك

وئرمەدى، عئىنى...»

آرواد اۋزونە گلىنچە سرهنگ ايسە فاتح بىر سركرە كىمى اونو آلاچىغىن اىچىندە كى مەزىن اوستونە ایتەلەدى. آروادى قىشقىردى:

«دەلى اولوبسان؟»

سرھنگ اونون ھۆوشنەلى سسىنى سايمازدان آل آندى اروادىنىن ياخاسىنا، دويمەلىرى آچماق يىرنە ياخاسىندان چكىب، بىرباشا پالتارىنى يىرتدى. ارواد قىشقىرا- قىشقىرا آل آياق چالدى. سرھنگ بو آن رحم سىز بىر سركرده ايدى، اروادى ايسە آل- آياق چالان بىر مغلوب. سرھنگ باشىنى قالدیراندا مرّ آغاجىنى اؤز چاپقىنلىغىنا شاهد گۆردو. مرّ آغاجىنىن گۆزلىرى قان چاناغىنا دؤنموشدو. اروادىنى آلاچىغىن آلتىندا باشىنا بوراخىب، قوشخانانىن بۇيروندهكى اؤزل اوتاغىنا قاپانىب، قاپىنى اوزونە باغلادى. قوشلار يووالارىندا قورولدايىردىلار.

بىرىنچى دفةيدى سرھنگ بئله قفيلدن اروادىنى چاليب، چاپمىشدى. اروادىنا گۆرە سرھنگ چاپقىن بىر كىشى دئىيلدى. قفيلدن ھجوم گتيرمەسى اونو ھم قورخوتموشدو، ھم دە فيكرە سالمىشدى. ائولندىكلرىندن برى ياشايشلارى چوخ آرام و دغدغەسىز كئچمىشدى. عرف اولارق سرھنگىن عايلەسى اونلارا ائلچى گئدىب، بىر- بىرلىلە ائولنمىشدىلر. ارواد بىلىردى سرھنگ دە آتاسى كىمى قوشلارا علاقەسى وار. آما ائوينە گلندن سونرا باشا دوشموشدو كى سرھنگىن يانىندا قوشلارین اؤزل بىر يىرى وار.

ھر شيوەيلە چالیشمىشدى سرھنگى قوشلاردان ائلەسىن، اولمامىشدى. ھر دفة اوخو داشا دەيمىشدى. سونوندا بو نتيجه يە چاتمىشدى كى اگر سرھنگ اونونلا قوشلارین آراسىندا بىرىنى سئچمە يە مجبور قالسا، يقين كى قوشلارینى سئچەجك.

«ايش- ايشدن كئچىب...»، «گل سن دە ايشى ايشە قاتما، كىشى ائله بئله اولار»، «كىشى نىن اروادىن اورتاق علاقەسى ياتاقدى»، «كىشى ياتاقدان تۇخ دوروب، بىر دە قارنى دۇيسا، باش- قولاغى اويناماز. باشى

قوشلارینا قاریشسا یاخچیدی. شوکر ائله کی آیری کیشی لر کیمی گۆزو داغیناق دئییل!»

آرواد سونوندا اؤیود- نصیحتلری ائشیدن سونرا دیرنمکدن آل چکمیشدی. بونونلا بئله همیشه قوشلاری اؤزونه قنیم بیلیمیشدی. آرواد میزه دیرسکلەنیب، آرینین بیردن- بیره جوشان هوسینه فیکیرلەشیر. پالتارینین قیریلیمیش، صدفی آغ دویمەلری آلاچیغین آلاقارانلیغیندا میز اوسته یان- یانا دایانمیش بیر جوت ایلبیزه^۱ اوخشاییر. دؤش- باشی ائشیکده، اؤزونو گوجو توکنمیش کیمی حیس ائدیر. آرینین بئله خوشونتلی مئیل گۆستمەسینه ائله چاشباش قالمیشدی کی، هله ده بیر آز اؤنجه یاشادیغی حیسلری بیر- بیریندن آیرا بیلیمیر.

«لذت ایدی یوخسا قۇرخو؟!.. بلکه ده قۇرخونج بیر لذت! آخی نئجه اولار بیلر کی آدام آرینین گۆرستدی بی بئله شدتلی و دهرین مئیلیندن هم قۇرخسون، هم ده لذت دویسون؟!»

قالمیشدی آرینین کؤبود داورانیشینی نئجه معنا ائله سین؛ سئویلیمک یوخسا سالدیرماق! آری گردگ گنجەسینده بئله، بو گرگینلیکده اونا یاخینلاشمامیشدی.

«گۆره سن بو کیشی نین باشینا نه گلیب؟ من آلاچیغا یاخینلاشاندا کیمینن دانیشیردی؟ ایسکندر کیمدی؟ کیمه دیردی ایکمیزده اؤلوم دالیسینجاییق؟!»

آرواد میزین اوزرینه دیرسکلەنمیش، گنجەنین اورهیه یاتیم هاواسی دؤش- باشینا توخونماقدان خوشلانیر. اؤزونو سۇرغو- سؤالا چکدیکجه، اؤزو اؤزونه توختاخلیق وئریر.

۱- ایلبیز: اکثرأ بالیق قولاغینا اوخشار برک چاناق ایچریسینده یاشایان یومشاق بدنلی مؤلیوسک (حلزون).

«نە قورخوسۇ؟ آدم دا اۇز اريىننن قورخار؟ ايه يۇلدان بئحال يىتتىشىب، بىر تىكە چۆرك يىيىب- يئمەمىش ناخوش كىمى ياتاغىنا تپىلىپ كۆپسە اوندا خوشووا گلر؟!»

اۇز يانىندا سرهنگىن داورانىشىنى سالىب- چىخىر؛ اولسون كى اونون شدتلى عملينه قطعى بىر معنا تاپسىن. بىر آن نظرينه گلدى، آغاجين گۆودەسىندە بىر جوت قان چاناغى اونا باخىر. ھۆوشنەيلە دويمەلرى قىرىلمىش پالتارىنىن ايكى تايىنى بىر ائىلە توتوب، سىنەسىنى اۇرتدو.
«گۆرەسن باشىما ھاوا گلىب..؟ آخى آغاجين دا گۆزو اولار؟! گۆر نە زاماندى بو آغاج باخچادادى. بس نىيە ايندىيەجن گۆزلىرىنى گۆرمەمىشىدېم؟»
يىرىندن قالخىب، آغاجا سارى آددىملادى. آغاجين گۆودەسىندەكى گۆزلر بىر آن آچىلىب، يومولدو. آروادىن جانىنى سۇيوق تر باسدى. آياقلارى بىر- بىرىنە دولاشا- دولاشا ائوين ايچىنە سارى قاچدى.
اتاغىنا گىرىب، قاپىنى قىفيللادى. سونرا نىچە دفە يىرىندن قالخىب، پنجرەدن باخچانىن دىيىنە باخدى. آغاجين گۆزلىرى اوتاغين ايچىندن گۆرونموردو. ايلان ووران ياتدى، استرسدن اونون گۆزۈنە يوخو گىرمەدى. ھاوا ايشىقلانينجا اۇزونو ائە آلا بىلمەدى. ھر نە اولور اولسون، آنجاق آغاجين ايشىندن باش چىخارتمالى يدى. دوروب آغاجين كنارىنا گئىدى. قورخا- قورخا اونا ياخىنلاشدى. آغاجين گۆودەسىندە گۆزە اوخشار بىر جوت دويونو گۆردوكدە جانى دىنجلدى. دويونلرىن اورتاسىندا كهربا رنگىندە كىكىگە ايشىلدايىردى.

آی تور پردەنى سۆكۈب، ايشيغىنى يازى ميزىنن اوستونه جالايىب. سرهنگ مبل اوسته اوزانمىش بىر جسده بنزه بىر. نه ألى ترپەنير، نه آياغى. كىپرىك بئله چالمىر. بىر آن اۇنجه ايچىندن باش قالديران شخسىته حئيران قاليب. خسونتله اروادينا سالديران بو شخسىت ادام ايدى يوخسا حئىوان؟

بو گونه جن شخسىتىنن سالدىرقان يۇنو اوزونو گۇسترمه مىشدى. هانسى تجاوزكار اونون جيليدينه گىرمىشدى؟! هانسى گوجون تاثيرى آلتىندا غريزهسى حئىوان كىمى جوشوب داشمىشدى؟! بو تجاوزكار يۇن ذهنينن هانسى لايىرتىنده اوزونو گىزلى ساخلامىشدى؟ بىردن- بىره بو قدر ده ييشيلمەسىنن سببى نه ايدى؟ دريادارين اعدامى يوخسا... يوخسا آيرى بىر سببى وار ايدى؟

گۇزلىرىنى يومدو. گئنه ده مرّ آغاجىنن قان چاناغينا دۇنموش گۇزلىرى خاطر ينده جانلاندى.

«مرّ آغاجى!.. دئمك سن لعنت آغاجى ايمىشسان!»

گۆزونو آچاندا عجیبه بیر حالی وار ایدی. اوتاقدکی اشیلار، پردهدن سیزان ایشیغین آلتیندا مادیتینی ایتیریب، کۆلگه یه دؤنموشدولر. کیتاب رفینده کی کیتابلار بئله یازیدان بوشالیب، ایچی بوش جعبه لر کیمی نظرینه گلیر. بو آن حقیقت دئدییین یالنیز قوشخانادان گلن قوشلارین قورولتولاریدیر.

یئریندن قالخیب، چیراغی یاندیردی. کئچن ایل اؤلن پارپارلی آغ مایا^۱ دیواردکی چرچیوه دن یان دؤنوب، اونا باخیردی. سرهنگ قوشدان اوز دؤندریب، پرده نین قیراغیندان باخچایا باخدی. مَرَّ آغاجی هئیبتلی قوْجا بیر کیشی ایدی، آروادی ایسه آلاچیغین آلتوران آستاناسیندا اوتورموش بیر قوش قوْوان.

باشلادی اوتاقدار وار- گل ائتمه یه. بیر ته هر بوشالمالی یدی. جینسی مئیلدن بوشالمیشدی، بونولا بئله ذهنی، دریادارین ایتیمیش وارلیغیندان دولوب داشماقدایدی. ذهنی او قدر پریشان ایدی کی، جیسمیله آیاقلاشا بیلمیردی. آروادینی گؤرونجه، جیسمی قودوز بیر قوردا دؤنموشدو. هله ده آیرا بیلمیردی، آروادینا سئومکدن سالدیرمیشدی یوخسا ایچینده کی خوشونتلی گوجدن بوشالماق سببیدن! ائولندن بری آروادینین جیسمی احتیاجی اوچون اونا یاخینلاشمیشدی. آما بونجا ایلدن سونرا بو شدتلی داورانیشین سببی سئوگی اولوب اولمادیغیندا چاشباش قالمیشدی.

وار- گل ائتمکدن یورولدو. اوتاغین اورتاسیندا دایانیب، سئوگیلی قوشونون شکلینه باخدی. آما واهیمه لی فیکرلر ذهنیندن آل چکمیردی. مَرَّ آغاجینین قانچاناغی گۆزلی گئنه گلیب ذهنینه تیکیلدی.

«هر شئی مَرَّ آغاجیندان باشلاندى... مَرَّ آغاجی اولومون بینؤوره سینی باخچامدا قویدی. مَرَّ آغاجی، آغ مایا، دریادار..! بیر زنجیرین اوچ حلقه سی...»

نئجه اولاييلر؟ آغاج ھارا، قوش ھارا، آدام ھارا؟ نئجه اولاييلر طبيعتين اوچ فرقلی وارليغى بىر زنجيرين اوچ حلقه سىنى تشكىل وئرسين؟ يانى منىم بختيم بو آغاجا باغلايىب؟.. اوندا دريادار نئجه؟ اونون دا بختى منە باغلىيمىش؟.. مَرَّ آغاجى... زۇققوتوم كىكىگەسى... تىكان تاجى... آغ ماينين اؤلومو... دريادارين اعدامى... گۆرەسن بوندان سونرا نئجه حلقه بو زنجيره آرتيرىلاجاق؟»

يازى ميزينين داليسيندا ايله شيب، گونده ليك يادداشت دفترينى اچدى. ھىچ فيكىرلشمەدن قلمى كاغىذ اوستە قويوب، يازدى:

«بويون پاندورا سانديقچاسى^۲ اچيلدى. اوزوم اوز ائيمله اچديم، يوخسا اوزومدن اختيارسىز بختين االى ايدى..؟ اوراسىنى بيلمىرم. نسه، آنجاق منىم ائيمله اچيلدى. دريادارين اعدامى منىم بيرىنجى مأموريتيم ايدى.

سانديقچا اچيلىب- اچيلماز تانيماديغيم بير "من" جيليديمە گيردى. اولدوغوم "من" بير آندا اوزاقلاشيپ، مندن يادلاشدى.

۱- كىكىگە: صمغ

۲- پاندورا سانديقچاسى: يونان ميفلرينە گۆرە، زئوس پرومتەنين ايلاهى قوۋەسى اولان اودو اۇغورلايىپ، اينسانلارا تۇحفە وئردىيىننن حيرصلەنيپ، اونو جزالانديرماق اوچون سو و تورپاقدان پاندورا ادلى گۆزل- گۆيچك بير قادين يارادير. تانريلار و تانريچالارين ھر بيرى اونا بير تۇحفە بخش انديرلر. يونانجا پان- دورا سۇزو «نعمت لرين ھاميسى» انلاميندادير. بئله ليكلە پاندورا قادين يئر اوزونون تامام نعمت لرينە ماليك اولور. زئوس پاندورانى پرومتەيە ھديه وئردىكده، پرومتە زئوسون حيله سىنى باشا دوشوب، اونو آلماقدان بويون قاچيردىر. پرومتە، قارداشى ائپيمتەيە تاپشيريپ كى زئوسدان ھىچ بير ھديه قبول ائتمەسەن. امما ائپيمتە پرومتەنين تاپشيريغىنى اونودوب پاندورا يلا ائولەنير. زئوس پاندورا يلا ائولليلك ھديه سى اولراق، داش قاشلى بير سانديقچا تۇحفە وئرب، سانديغين اچارىنى پاندورا يلا وئرهرك تاپشيريپ: «اگر ايستيسن خوشبخت ياشاياسان، بو سانديقچانين آغزىنى اچما!»

ھئرا ھر شئى يە مارق گۆسترمك خيصلتىنى پاندورا يلا بخش ائتميشدى. او اوزدن پاندورا سانديقچانين ايچيندە نە اولدوغونو گۆرمەيە جان آتيردى. ھئرانين بخش ائندييى خيصلت اونون ارادە سىنە غاليپ گليب، نہايت، بير گون سانديقچانى اچير. سانديقچانين ايچيندە اولان بوتون مصيبت لير يئر اوزونە داغيلير. پاندورا آل- آياق ائديپ سانديقچانين قاپيسىنى باغلادبقدا يالنيز «اومود» اونون ايچيندە قالير، بلکہ اينسانلارين تسليسى اولسون.

تانيمايدىغيم بو "من" بس ايندىيەجن هاردايدى؟ نىيە اۋزونو گۆرستمەمىشدى؟! وار ايدى يوخسا اوز وئرن حادىئەلر اونو ياراتدى؟.. ھە! حادىئەلر!.. روحومون دا خبرى يوخ ايدى بو حادىئەلردن. آما ايندى زنجير كىمى بىر- بىرىنە دويونلنمىش حادىئەلر شەھلەسى اولموشام. كودتا حۆكومتىن اعدام آپارىجىسى!.. گولمەلەيدى يوخسا آغلامالى؟! ايشلر گئدىشەتە منى بو زنجيرە دويونلەدى، يوخسا آلەن يازىم بئەلەيمىش؟ اگر كودتا اوز وئرمەسەيدى، من ايشدن چىخىب، يئنى دن ايشە دعوت اولماسايدىم، باش دللالى گۆرمەسەيدىم... گۆرەسن گئە دە اعدام آپارىجىسى اولما بىلردىم؟ نە بىلىم؟ ايندىيەجن كىم آلەن يازىسىنى اوخويا بىلىب كى من دە اوخويوم!..!

بو زنجير شەھلەسى اولماغى اۋز ارادەم ايلە قبول ائلەدىم. من قبول ائلەمەسەيدىم دە، بىر آپارىسى اعداملار تەرتىباتىنى وئەجك ايدى. شەھلە اولماق، يانى بو زنجير سداقتلى و دوزگون حلقەسى اولماق. اعتراف ائتمەلى يەم كى، ايللر اوزونو ذەننىمى دايمما پۇزان مسئلە، منى بو زنجير حلقەسى اولماغا سارى يۇنلتدى. آما ايندىسە دوزگون قرارا گلىب يئتىشمەيمە شوبهەلەنمىم. اۋزومدن سوروشورام: منىم اوچون ھانسى اۋنملى يدى؟ بىر جلادين ياشايشىن نئجەلەيىنى اۋزوم تەجرەبە ائتمك، اۋزومو آرايىب آختارماق، تانيمايدىغيم يۇنلرەمى اوزە چىخارتماق، يوخسا جماعتىن ايناندىقلارينا باغلى قالماق!..!

بونو ياخچى بىلىم كى، چوخ زامانلار حسابلار بىن چوخو حۆكم وئەنەن عوضىنە حۆكمو اجرا ائلەن مأمورون آدينا يازىلار. جماعتىن عاغلىنا سىغماز جلاذلىق دا آپارى پئشەلر كىمى بىر پئشەدىر. دوروست بىر اعدام آپارىجىسى اولوب، محكومون حاققىنى قۇرويوب، دوز- اوصولو اعدام ائلەمك بو پئشەنەن اۋزلىكلىرىندىر.

ايندى اۆلومو دريادارا آسانلاشديران «من» قارشىمدا دايانىب.
 دريادارين بىغىنىنە گوللە سىخاندا اۆزومدن سوروشدوم: اگر كودتاچىلار
 مغلوب اولسايدىلار، دريادارين يىرىندە باش دللال دايانسايدى، گىنە دە
 اونون آسان اۆلمەسىنىن تىرتىبىنى وئره بىلردىم؟ بىر داھا اۆزومدن
 سوروشورام: اگر كودتاچىلار مغلوب اولسايدىلار، من گىنە دە بىلنچى بىر
 زنجىرىن حلقەسى اولماغا راضىلاشاردىم؟ بو ايشدە تىقدىرىن يىرى
 ھارادى؟ ارادەنىن يىرى ھارا؟ ھانسى محكلە تىقدىر و ارادەنى بىر-
 بىرىندىن آيىرماق اولار؟..

توتالىم كى تىقدىرلە ارادە ھەر بىرى ترەزىنىن بىر كفەسى اولسون،
 ھانسى كفە اينسانىن ياشامىندا آغىر گلير؟

بو مسئلەنى بىر- بىرىندىن آيىرماغا عاجىز قالمىشام. جاواب تاپا
 بىلمىرم. اۆزومدن سوروشورام: بو ايشى منطق اساسىندا قىبول ائلەدىم،
 يوخسا پاندورا كىمى بىلىنچ آلتدا قالمىش مارقارلارما معروض قالدىم؟
 اىستىر تىقدىر، اىستىرسە ارادە، ھەر ندىر، آنجاق ايندى حۆكومتىن بىر
 حلقەسىم. آما ضدىتلى بىر حلقە! ياخچى بىلىرم كى زنجىردىن
 قويمىغىم ائلە دە آسان دىئىل.

حۆكومتىن بىر حلقەسى اولدوغوم ھلە قىراقدا قالسىن. بو گونكو
 داورانىشىمى نىجە يوزمالى يام؟!

ھانسى محركلر پوسگودە ياتمىش قودوز قوردو اوياتدى؟ ايندىيەجن
 جىنسل حياتىمدا اصلا طاماحكار اولمامىشدىم. اوندا بس بو آخشام مندە
 باش قووزايان او بىرتىجى، او وحشى حىس ھاردان، نەدن، گلىب منى
 تاپدى؟ بو سوالىما ھاردان جاواب آختارمالى يام، كىمەن سوروشمالى يام؟!
 گۆرەسن پاندورا ساندىقچامدا جىنسل انرژىم قاپانمىش قالمىشدى؟
 اگر اروادىمىن خبرى اولسايدى بو قىزغىن اىستىك سئوگىدن دىئىل، بلکہ

پاندورا ساندىقچامدا قالمىش ايستىكىن آسىلىدى، اوندا نىجە قارشىلاردى بو ھوسى؟! آلېمى بىلنە دولاشدىراندا نىجە دە رضائتلە گولومسەدى!... ھلە دە گولومسەمەيى گۆزومون اۋنوندە...»

سرھنگ قلمى دفتىرىن اوستونە قوياندا، دان يىرى سۆكولموشدو. قوشلارېن قورولتوسو اوتاغا دولوردو. پردەنى قىراغا چكىدى. مَرّ آغاجى گىجەكى ھىبىتىنى آلدن وئرمىشىدى. سادەجە بېر مَرّ آغاجى ايدى. آلاچىق آلتى ايسە قوش قوۋاندا بوشالمىشىدى.

دفتىرىنى بوكندە، ھم ذھنى، ھم دە جىسمى بوشالىب، دىنجلمىشىدى. اۋزونو گوناھدان سىلكەلەنمىش كىمى حىس ائتىدى.

كىتابخانانېن بۇيرونە، مېزىن اوستونەكى قەھوجوشا بېر قاشىق قەھو، بېر فېنجان سو تۆكوب، قەھوجوشون دوشاخەسىنى پىرىزە سالاندا، بېر داھا كىچن گىجە آروادىنا سالدېردىغى، فېلېم رىكلامى كىمى نىچە ئانىە ذھنىدىن اۋتوشدو. اۋجونو سو ايلە دولدوروب، اوزونە چىرىدى. سو ذھنىدەكىلرى يويوب آپاردى. او آن حىس ائىدىيى، يالنىز سو دامجى لارىنېن خوشا گلىم سىرنىلىيىدى.

پىنجرە قاباغىندا دايانىب، آجى قەھونى اىچرىكن، دونن باشىندان سوۋدوغو حادىثەلرى كىتابى واراقلايان كىمى ينى دن صفحە بە صفحە ذھنىدىن كىچىرتدى.

آروادىلا بېر جور داورانىب، اونون اورەيىنى آله گىتىرە بىلردى. آمما دريادارىن اعدامىنا گلدېكە، گىنە دە اۋز سوپوق قانلىلىغىندان تعجبوبلندى. دفتىرى آچىب، يازىسىنېن آردىنا آرتىردى:

«ھر حالدا دريادارىن اعدام اولماغى، زامانىن بو چاغىندا، ايندى ياشادىغىمىز شرطلر اساسىندا گۆزلەنىلمز بېر مسئله دئىيل. كودتا

حۆكۈمىتى مەخلىفىلەرنى باشلارنىنى وورور، بلكە بىر يوللوق اونلارنى شىرىندىن قورتولسون.

آمما منىم بو ايشى قبول ائله مەيىم كودتا حۆكۈمىتىنىن هر ايشىنە قول چىكىمك معناسىندا اۋلا بىلمىز. من سىلاخى دريادارنى بئىنىنە سىخمازدان اۋنجه، اۋز حۆرمىتىمى اونا گۆرستمىشىدىم. چالىشىدىم باشاردىقجا اۋلومو اونا آسان ائله يىم. جلاذ اولدوغومدا قسى القلب دئىيىم. صداقتلى و دوزگون بىر قانون آپارىجىسى يام!

دفتىرى بوكوب، مىزىن چىكىمە جەسىنە قويوب، قىفلىلادى. قەھو جوش ايله فىنجانى اوتاغىن بۇيروندىكى آل - اوز يويان يىردە يويوب، اۋز يىرىنە قايتاردى. سونرا قوشخانانىن قاپىسىنى آچىب، قوشلارى گۆرونجه زەنى دورولدى. وىزويىزايى قرە كۆينىك^۱ مايا قانادلانىب، چىنىندە اوتوردى. آلينى قرە كۆينە يىن مخمر كىمى يوشاق تىلك لىرىنە چىكىدى. قوشلار اوچوشوب، قوش خانادان ائىوانا قوندولار. سرهنگ قوشلارنى دەن - سو قابلارنىنى دولدوروب ائىوانا چىخاندا، پارپارلى آغ ائركە يى گولدانىندا^۲ اوتورموش گۆردى. ماياسى اۋلدىن برى، سرهنگ اۋنو ھىچ بىر قوش ايله جوفلىشىدىرمە مىشىدى.

۱- وىزويىزايى قرە كۆينىك: قىمتلى و دەيرلى بىر نۇوع قوش. بو قوشون قانادلارنىنىن قاراسى گۆى قورشاقى كىمى گۆرونر.

۲- گولدان: قوشخانادا هر بىر جوت قوشون اۋزلىرىنە عايد اۋزلى يويالارى اولور. اونلار آيرى قوشو اۋز يويالارىنا يول وئىمىزلىر. بو اۋزلى يويالار قوشبازلار آراسىندا گولدان آدلانىر.

باش دللال اۆز مسندينده يايلايب، ترهزى- زينقرۇ سيمبوللارينا عايد
 معاميله لرین حسابینی گئدير. اۆلكه نین ۲۰۰ میلیونلوق جمعیتی گونو
 گوندن آرتیر. هر كسه بیر سیمبول لازیمدیر. اونون اوچون سیمبوللار
 ثروت قایناغی دیر. خیردا معاميله لر دللال وزیر- وکیل لره بوراخیلسا دا،
 آنجاق سیمبوللارین استحصال امتیازینی کیمسه یه بوراخاسی دئییل.
 باش دللالین کودتاچی لارلا آل بیر اولدوغونون بؤیوک سبیلریندن بیرسی
 ده سیمبول آلیش- وئیشینین بوتون امتیازلارینا صاحب اولماق ایدی.
 باش دللالین یئددی آرخاسی دا دللال ایمیش. آتاسی بازارین آدلیم
 دللالاریندان اولسا دا، اۆزو آتاسینین اوزونو آغارتمیشدی. اونون آدی-
 سانى ایندی آتاسیندان دا آدلیم اولموشدو. ائله وضعیت یارانمیشدی کی،
 آتاسیندان اوغلونون نم- نیشانیه آد آپاریردیلار.
 باش دللالین باشی همیشه یوخاریداکی باشلارا قاریشیب، آلی
 یوخاری آلرده بدی. اونون یاشاییش فلسفه سی قوردنان قویروق یئییب
 چوبانلا شووهن ائتمکده خلاصه اولوردو. اربابلیغیلا بئله کۆله لیک

خاھىتىدىن ئال چكە بىلمىردى. آشاغىداكىلارلىن اربابى، يوخارىداكىلارلىن كۆلەسى ايدى. اونون سىياسى اخلاقى، اىقتىسادى منفعەتلىرىنە بولاشمىشىدى. سرھنگە گۆرە باش دللالىن ايناندىغى اخلاق، اخلاقسىزلىغىن تام اۆزويدو. سرھنگىن عالمىندە سىياسىتىن، سئوگىنىن، هنرىن و ساير اينسانى ايشلىرىن هر بىرىسىنىن اگر اۆزل اخلاقى وارسا، جلاذلىغىن دا اۆزونه عايد اخلاقى اولماليدىر.

باش دللال رىسك اهلى اولوب، قورخامازلىغىندان سارى، قاباقتى حۆكومتىن دئوريلمەسىندىن اۆنجه، كلان معامىلەلرە جان آتىب، گونو-گوندىن اۆزونو يوخارى يغرلرە چاتدىرمىشىدى. اونا گۆرە دە گونو، روزگارى خانباشى لا، وزير- وكيلىلرە كئچىردى.

اونون وكالت دفترىندە حسابا گلەمەين معامىلەلر بىتىب، جوربەجور مقاويلەلر ايمضالانىردى. اىقتىسادى معامىلەلردن علاوه سىياسى معامىلەلردە بئله، الى وار ايدى. باش دللال بوشا دوشن قوش دئىيلدى. سىياسى معامىلەلرىن قازانچى اولماسايدى كودتاچىلارلا ال بىر اولوب، گۆزونو يوموب، دئوريلمىش حۆكومتىن طرفدارلارينا، يا مستقل و آيدىن دوشونجهلى اينسانلارلا آغير- آغير حۆكملر وئرمزدى.

ذاتاً او اىقتىسادى- سىياسى معامىلەلرىن كلان قازانچى اوزرىندىن كودتاچىلارلا قارىشىب، اونلارلا ايش بىرلىيىنى قبول ائتمىشىدى.

اصليندە باش دللالىن حۆكومتلرە عايد اۆزل بىر فلسفەسى وار ايدى. بو فلسفەيە گۆرە حۆكومتلر دە طبيعتدەكى چئشىدلى وارلىقلار حۆكوموندە دىلر. گوجلولر قالمالى، ضعيفلر ايسە آرادان گئتمەلى دىلر. بو ايجتماعى داروينىزم فلسفەسىنە گۆرە طبيعتدە اقليمى شرايط، حۆكومتلردە ايسە اىقتىسادى، سىياسى و نىظامى عامللر اساسىندا

گوجلولر ضعيفلردن آيريليرلار. اونون اينانديغى فلسفه يه گۆره كودتا آدلانان حۇكومت نۇوعو، طبيعتين تكمال پراسسينده كى موتاسيون دئمك دير. باش دللاين الى آلتدا ايشله ينلرين هاميسى اونون اؤز تۇرمه لرى يديلر. اؤزونه گلديكده، آتاسينين بئليندن گلن اوغلو اولورسا دا، اصلينده خانباشينين تۇرمه مەسى ساييليردى.

باش دللال گۆز قاباغيندا اولماغا مارق گۇسترن دئيل؛ او آرخا پلانلار آدمى دير. او، ايقتصادى قازانجلارى گۆز قاباغيندا اولماقدان اوستون توتور. كئچميش حۇكومتده بئله، غيررسمى عنعنەلرين، ايچكى و توستو مجلسلرينين، قيزيل شومش معاميله سيندن توتدو، قدرت معاميله سينه جن خانباشينين ساغ الى ساييليردى.

باش دللال، كودتا رهبرلرينه قوشولماقلا گۇسترميشدى كى يئنى محيط اوچون ان مونسىب نۇوع دور. او گۆزلردن ايراق كودتاچيلارا قوشولوب، خانباشينين آلينه سۇيوخ سو تۇكموشدو. اونون عالمينده معاميله ايشى آيرى ايشلره بنزه مز. يالنيز جيس نۇوع لر معاميله نين قازانجينا ييبه دورارلار.

كودتاچيلارين مظنده لرى خانباشينين مظنده سيندن داها يوكسك ايدى. او اوزدن كودتاچى لارين وعده لريني ائشيدندن سونرا، سويو سامان آلتدان يئريتمه دى، لاپ بئله گونون گون اورتا چاغى خانباشينين آلينى خينايا قويدو. دونيايدا اوز وئرن كودتالارين چوخو گنجه چاغى اوز وئريب. آما نيواكدا باش دللاين پلانينا گۆره كودتا گونوز اوز وئرميشدى. ايش ساعاتى باشلاناندا بوتون وزارتخانالاردا، اداره لرده، تيجارتخانالاردا، ياخالانمالار باشلانميشدى. معلملرى درس كيلاسيندا، كارمندلرى ايش يئرلرينده، دانيشجولارى دانيشگاهلاردا، ياتاق خانالاردا، يازيچى لارى يازى ميزلرينين آرخاسيندا، نيظامى لرى پادگانلاردا ياخالاميشديلار. اوسته ليك،

باش دىللىن گىزلى مۇمۇرلارى ھەر تىببۇتنىڭ اۇنچە الاقىپى عمارتىنى تىرىشكەن. نەشى بىر كودتاچىنىن سىلاھىندىن چىخان گۈللە، «تەسادۇف» اوزرە خانباشىنىن اوزرە يىنە تاخىلمىشىدى. بىللەلىكلە خانباشى دىئورلىپ، كودتاچىلار غالىب گلمىشىدىلەر؛ و يىنى حۇكۇمتىن قىسۇت مىسندى باش دىللا چاتمىشىدى.

سەھنگ باش دىللىن اوتاغىنا گىرنە، او، اىقتىسادى حساب- كىتابىنى يارىمچىلىق بوراخدى. دىلاللار عومومىتەلە دانىشىق اوستاسى دىلار. يىرى دوشسە ياغلارلار، يىرى دوشىندە زۇرلارلار، باشقا مۇوقىيەتدە كىسىك^۱ سالىب، پامبىقلا باش كىسىلەر. باش دىلاللار سەھنگى ياخچى تانىردى. قىسدى يوخ ايدى سەھنگە ياخىنلاشماق اوچون ياغلايىب، زورلامدان فايدالانىسىن. اوستەلىك، سەھنگىن باشى پامبىقلا كىسىلن باشلاردان دىيىلدى.

اونون اۇزۇنە عايد اۇزل علاقىلەر و عادتلىرە بىر، اۇزل مال- دۇولتىنىن حساب- كىتابىندىن، اتاسىندىن مىراث قالمىش مىستىغىللىن سايىسىندىن، قوشخانىسىندىكى باھالى قوشلارنى دەيرىندىن، بانك حسابلارنىن تومىن- قىرانىندىن بىللە، خىرى وار ايدى. سەھنگى ايرىلارلا بىر يىرە قويماق اولمازدى. نە دىسمال كىش ايدى نە يالتاق. حۇكۇمتە ضررىسز اولسايدى دا، آنچاق ساوادلى و اۇزۇنە گۈرە اۇزل بىر دوشونچە صاحىبى ايدى. باش دىلاللار عۇمرو بۇيو اونون كىمى بىرىسىلە راستلاشمامىشىدى. ماراقلى بوراسى ايدى كى، يىرى گلمىشچە حۇكۇمت اونون اۇزل علاقىلەردىن فايدالانا بىلردى. بو سىبىدىن سەھنگە داھا ارتىق

۱- كىسىك سالما: قوشبازلارنى اۇزل اصطلاحلارنىندىن. قوشبازلار قانادى كىسىلمىش بىر قوشو اۇزگەنىن يولونو ايتىيرمىش قوشونا گۇستىرىب، اونو اۇندىرلەر. تىرىزدە بو ايشە قىدىخ وئرمە دە دىرلەر. بو اصطلاحىن باشقا مۇوقىيەتدە قولنامسى بىللەدىر كى مىثلۇ بازاردا، پوللو بىر شىخى وعدە- وعىدلە تۇولايىب (باشىنا شىرە ياخىب)، پولونو الىندىن چىخارتماغا كىسىك سالما دىيىلەر.

ياخينلاشماق اوچون آل وئريشلى بىر جيغىر آختايردى. سويوق قانلى ليقلا دريادارين بئىنينه گولله سيخان آدام گله جكده بوندان آرتيق اونون ايشينه يارارلى اولاي بيلردى.

باش دللال حۇكومت گنديشاتي نين هر اوزونو ساليب، چيخميشدى. حتى بوراسينا دا فيكىرلشميشدى كى، اگر بىر گون كودتا حۇكومتى دئورليپ، آيرى بىر حۇكومت ايش اوسته گلسه يدى، بيليردى اوزونو نجه پاكا چيخارتسين. اونا گۆره بوتون يازديغى گزارش لرده سرهنگى اعدام حۇكم لر نين آپاريجيسى و بالفعل يارارلى بىر قوه كيمي تانيتدirmيشدى. دريادارين اعدام مراسيمينده اوز وئر نلر هله ده ذهنينده جانلى قالميشدى. او، سانكى هئچ بىر حاديه اوز وئرمه ميش، اوزونو سرهنگه توتوب، ظارافاتجا دئدى: «بئله كى سن باشلاميسان، بيزيم جوخه نين نيشانچيلارى قيام- قيامته جن ناشى قالا جاقلار. بىر آز دا اونلارا مئيدان وئر گؤراخ!» سرهنگ ايسه باشيني آشاغى ساليپ، سوسدو. اوره يينده دئدى: «سن دئدين، من ده اينانديم... خيلباشى كۆپ...»

بىر كلمه بئله دريادارين باره سينده دانيشماغا گؤيلو يوخ ايدى. بونونلا بئله، باش دللاين قره- قورخو گليب، اونو سۇرغو- سوالا چكمه سيني گؤزله ييردى. نيظامى اۇرقانلاردا، بئلنچى سۇرغو- سوالار گؤزله نيلىمىز دئيلدى. حتى اولموشدو كى بعضاً، بىرىنى سۇرغو- سوالسىز متمرّد آدى قويوب صحرايى محكمه يه وئرسينلر. باش دللال قره- قورخو يئرینه گوله- گوله ألىنه بىر ليست وئريب، دئدى: «هر كس اؤز اويونونو اويناسا، اونا توققوشان اولماز»

سرهنگ ليستده يازيلمىش آدلارا گؤز دولانديردى. باش دللال آتيردى: «سن اؤز تدقيقاتيوى ائله، يازيوى ياز، بيز ده دوشمانلارى باشدان ائله مك پلانينى حاضيرلاياق. اوندا حسابيمىز يئربه يئر اولار.»

سرھنگ بىر آن اونون سۆزونه ھويوخدو. لىستە باخا- باخا اۆز يانيندا دئدى: «ئىلەبىل يىددى باش ايلاندى! منىم تىدقىقاتىمدان بىلە خىبرى وار! اولمويئا ئويىمدە جاسوسلوق وسايىتى ياراشديرييلار؟!»

باش دللال اونون سوكتونو گۆرونجه آرتىردى: «بس نىيە دىنىب- دانىشمىسىز؟.. بو دا بىر معامىلەدى دا؛ منتها سىياسى معامىلە... ائشىتمەمىسن دىيرلر آل- آلى يووار، آل دە دۇنر اوزو يووار..؟ بوردا معمالى بىر ايش يوخدى. سن منىم ايشىمى يولا سال، من دە سنينكىنى يولا سالام!»

سرھنگ آلىنە وئرىلمىش لىستە آدلارى اوخودوقدا ايچىندە غوغا قويدو. آدلارن سىراسىندا نىواكىن قاباكى بىر سفىرىلە ساتقىن بىر قاتىل آروادىن اعدام حۆكم لىرىنن اجراسى بىر گونده، بىر يىردە، بىر ساعاتدا قئىد اولونموشدو.

«يىدى باش ايلان دئمه، دئنه يىددى باش اژدها...»

محكوملارن آد لىستەسىنى ميز اوستە قويوب، دئدى: «بىلە گئتسە، من يوخام!»

باش دللال سرھنگىن معامىلەدن گئرى چكىلمەيىنى حىس ائتتىكدە اۆزونو بىلمەمىلىيە وورب، گولە- گولە دئدى: «يانى اىستىسن تىك باشىنا بىر جوخەنن ايشىنى اۆزون گۆرەسن؟! بىر آز آل- آياغ ائلە، جوخەنى يولا سال!»

«بو آدلار بىر لىستەيە سىغان دئىيل...»

«محكوم، محكومدى. حۆكمو كى سن وئرمەمىسن! سن بىر مامور، و نهايت، معذورسان. بابالى حۆكم وئرنىندى، سنين يوخ!»

سرھنگ اونون يوشاق دانىشماغىنا رغماً سرت بىر صىفتلە دئدى: «بو آداملارى بىر قازاندا قايناتسان، قاينامازلار. من دە ھر قازانن باشىندا دوران آدام دئىيلم!»

«اۋلوم اۋلومدى، سەنە نە فرق ائلىرى كى بىر قاتىل ق...بەننن حۇكمونو اجرا ائلىيەسن يا سفىر بىر آروادىن؟.. سىفارتخاناسىنن سىرىنى ساتان بىر آرواد دا سىياسى ق...بەدى، او دا ساتقىندى. بىرىنچى ساتقىن توۋلادىغى بىر قىزى ساتىب، پولونا صاحب دوراندان سورا اونو بوغوب؛ ايكىنچى ساتقىن دا نىواك اۋلكەسىنن سىرىنى ساتىب، قازانچىنا صاحب دوروب. منجە بو ايكىسىنن ھىچ فرقى يوخدى.»

باش دلالىن سۆزلىرى آغزىندان چىخىب، ھاوايا بوراخىلدىقجا سرھنگىن دىلى قىسسالىردى. اونون جوابىنى آچىق- آشكار اوزونە دئىە بىلمەسە دە ايچىندە غاغلينا يئتىش يامان- يوۋوزو اونا سوخوشدوروردو. «دلالىق بو دىۋون لاپ ايلىينەن جن ايشلەيب. ائلە بىل خان باشىنى ساتىب، فىتلىنى باسان ھىش بو دئىلمىش! ائلە بىل ھىش كىمىن خبرى يوخدى بو خىمەشبازلىق صحنەسىندە ايپىن اوجو كىمىن آلىندەدى!» دىيەسن باش دلال سرھنگىن ذھنىدن كئچن لرى اونون سرت باخشىندان تخمىن ووردو.

«سەن دە بىلىسن، مەن دە بىلىرم كى ھەر ايشىن اۋز يولو وار. دونيا قدرت دابانى اوستە فىرلانير. دونن خانباشى سياست دونياسىنن جىس نوۋوعويدو، بويون اونون يئرىندە بىز اوتورموشوق. فقط بونو دىيم كى مەن بىر كىشمىنن قىزدىرما توتان دئىلم. بئلە قىزدىرما لارنن آخىرى سرسم گتيرر. مەن سەنە نصىحت!.. گل باشىوى سال آشاغى ايشىوى گۆر. بوش- بوشونا بو ايكى ساتقىنن اعدامينا گۆرە پروندەو جىزىق چىكمە!»

«سەن اۋلوم فلسفەن، مەن اۋلوم فلسفەمە قارشى دىر. مەن ايجتماعى شرلە، سىياسى شرى بىر گۆزدە گۆرمورم.» دئدى سرھنگ. باش دلال خوش خوشانلىقلا كاغىذ اوزرىندە يازاركن دىل- دوداغى آلتا مىزىلداندى:

«سىياسى شىر... ايجتماعى شىر... دئىمك سىنىن تىدقىقائىن سىياسى شىرە گۇرەدى!» سونرا باشىنى كاغىذ اوستوندىن قالدىرىپ تىسۆملە آرتىردى: «نە دە خوشا گلىم تىركىيدى. سىنىن بو تىركىبلىرىن فرەنگىستانىن كارىنا گلر.»
«مىنىم فىلسفەمە گۇرە اعدام حۇكمو، محكومو تحقىر ائتمزدن، اونو اينجىتمزدن اجرا اولمالىدىر.»

باش دلال «المأورُ معذور» دئىيب، لىستەنى ألىنە ألىب، اوجا سسلە اوخودو. هر بىر كلمەنى اوخودوقجا گۇزألتى سرهنگە باخىب، اونون عكس العملىنى ذهنىندە اؤلچوب- بىچىردى.

«آد: مىنئە سبوسى، پىگال يىن باش رىيسى. ، تاخما آد: كوله مىنىش، محكومىت سببى: بىر ساتقىن آروداى بوغوب، اؤلدورمك. حۇكم: تىرپاران»
سرهنگ اورە يىندە دئدى: «دئىير بە خبرىم يوخدى؛ كوله مىنىش دە اونون آخىرىننان آرپا يئىن ق...بەلردن ايدى.»

«آد: ماهبانو فرخى، دئورلىمىش رژىمىن سفىرى، تاخما آد: يوخدو، محكومىت سببى: جاسوسلوق، نىواك اؤلكەسىنىن سىرلارىنى ياد اؤلكەلرە ساتماق...»

لىستەنى مىز اوستە آتىپ، سىندلىنە يابلاندى. اوجا سسلە دئدى:
«دئىمك اؤلوم فىلسفەلرىمىز بىر- بىرىنە قارشى دىر، قوشباز سرهنگ جنابى!»
سرهنگىن قوشلار گۇرە اؤزل علاقهسى اونون تۇخونان يئرى ايدى.
آروادى دا قاباقلار آرا- سىرا اونون قوشلار اولدوغو علاقهسىنە تۇخونموشدو.
آما آروادىنىن تۇخونماسى هارا، باش دلالىن كى هارا! بو آن پىچاق وورسايدىن قانى چىخمازدى. بىر مدت ايدى اونا گۇز- قولاق اولدوقلارىنى حىس اندىردى. ايندىسە باش دلالىن بو آتماجا سۇزو اونون شوبهەسىنى يقىنە چئوپردى. دئىمك، اونون ائويندە كى دانىشىقلارى، ائو- ائشىكدە كى حر كاتى گودورموشلر.

باش دللاين سسى اوزونه خوش گليردى. خصوصيله قوشباز دئمكله حقارت حيسينى سرهنگه دوشوندوروردو. قوشبازلىق نيواك جماعتينين گۆزونده هميشه منفى بير داورانيش كيمي گورونموشدو. گوزو سرهنگده، اوز ذهنينده دئدى: «سنين ده مصرف تاريخين از قالير باشا چاتسين، قوشباز سرهنگ جنابى!» بير داها تبستومله سرهنگين اوزونه باخيب، اوجا سسله تكرر ائتدى: «اولوم فلسفهسى... اولوم فلسفه لريميز... قوشباز سرهنگ جنابى!..»

«بولموسن سنين بو سس سيز - سس سيز کيتاب اوخوماغيوا نئجه واله اولموشام. کيتاب اوخويان آدام بوشا دوشمز. باشی بلایا بولاشسا دا، گئنه باشلار ايچينده باش ساخلاماغي باشارار.»

طیب ائله ايچدن دانیشیر، ائله بیل ایللردی سرهنگی تانییر.

«بولوسن منیم قارداشیم نه دیییر؟»

سرهنگ آغزینی آچدی دئسین کی «نه دئییر؟»، طیب مجال وئرمه ییب، سؤزونون آردینی توتدو.

«دییر کی عالیم دوشمان مین قات جاهیل دوستدان یاخچیدی.

دییر کاش آدامین جلادی دا کیتاب اوخویان اولسون.»

طیبین بو سؤزونه سرهنگین صیفتی پوزولدو. گئنه ده رنگی بوزاردی. تهزه دن گؤزونو کیتابا تیکدی.

«ؤز آرامیزدا قالسین، سن کیتاب اوخویانسان اونا گؤره سنه دییرم ها، بیر آی اولماز قارداشیم نامردلرین آلیندن قورتولوب. نه قدر کی یوخ

ايدى اونون قوشلارينا من باخيرديم. خالوغلى اولماسئيدى ايندييه جن قوشلارين هاميسى تلف اولموشدى. قوشلارا يئتيشماغى اوننان اؤرگشديم.»
طيب سؤز آراسيندا دؤنوب محبتلى باخيشلا خالوغلويبا باخيب،
سونرا سؤزونون آرديني توتدو.

«جانيم سنه دئسين كى، گونلرين بير گونو، قيشين توفه- توفونده،
قار- كولك ايچينده كتدى لرى كامانكاردان يئنديريب، شهره دؤنوردوم.
يول اوزو داينميش بير تاخسى گوردوم. شوفرى آل ائلهدى. قاش
قارالمقادايدى. قار قوشباشى ياغيردى. اريمين ايلي هله چيخماميشدى.
قارداشيمي دا بير ايكي آي اولاردى توتموشدولار. يئتيم لريمين قارنيني
دؤيورمالى يديم. آنجاق احواليم چوخ پريشان ايدى. ساخلاماديم. يولومو
توتوب، گئشديم. سورا پئشمان اولدوم. اؤز- اؤزومه دئديم بير آز سورا
قارانلىق دوشسه، بو كيشيني جاناوار بودار. خئيلك گئتميشديم، گئرى
دؤندوم. خالوغلونون ماشيني پنچر اولوب، قالميشدى. ماشينين جكى يوخ
ايدى، كامانكارين جكيني وئرديم طه يرينى ده ييشسين، ها زيققيندى
اولمادى. قۇللاريمي چيرمالايب، دئديم چكيل قيراغا، سنين ايشين ده يى.»
مىز اوسته كوروشنه دنله ين قره قاناد ابلاغى اوچوب، طيبين باشى
اوسته فيرلانيب، گئنه خالوغلونون چينينه قوندو. طيب خالوغلويبا سارى
دؤنوب: «تاخسيوين طه يرى پنچر اولموشدو ها، اونو تعريف ليرم.»
خالوغلو گوله- گوله دئدى: «آمعليم، يئددى جانيمان بيريني طيبه
بوشلويام!»

طيب سؤزونون آرديني توتدو:

«آدامين ايشى راست گلنده، گلر. واي اوندادى كى بد گله، دويون
دويون اوسته دوشر. خالوغلو اولماسئيدى، قوشلارى بئجه رنمزديم. بئناوا

دىل سىزلىر بىر- بىر تىلف اولاردىلار. ايندى كى قارداشىم دۇنوب، گىننە دە قوشلاردا من يىتتىشىم.»

طىب سىرھنگدن جواب گۆزلەمەدن بىرباشا دانىشىم.

«سنىن كىمى يازىب اوخوماق باشارىغىم اولسىدى، داغى داغ اوستە قوپاردىم. لاپ بىلە كىچىك ايشىم قوشبازلار سىندىكاسىنى قورماق اولاردى. او جىلىلى گۆروسن!.. سىندىكا آدى ائشىدندە ائلە بىل جىنە بىسىم اللە گۆرسەدىسن. اىبىش دە اونا تاى، سىندىكا آدى قولاغىنا توخوندا آز قالىر تومانىنى باتىرسىن. خالوغلوىا دىيىم سىن من نىن بىش كۆينك آرتىق يىرتىسىن، بىش- آلتى كىلاس ساوادىن وار، سىن قاباغا دوش. دىيىم، هاممى كۆر، سىن دە كۆر. بو اۆلكە سىندىكا يىرى دەيىم. يادىندان چىخىب دانىشجولارىن سىندىكالارىنىن باشىنا نە گىلدى. او دانىشجولارىن بىرى دە خالوغلونون باج اوغلوسى يىدى. دىيىم عاغىللى آدام بو زمانە دە آغرىمامىش باشىنا دىسمال باغلاماز. سىندىكا قورمالى اولسىدى، هاممىدان قاباخ دۆھتور قاباغا دوشردى. دىيىم آخى او، گۆن. قۇرخوسوندا دۆھتورلرىن سىندىكاسىنا دا اۆيە اولمىيىب، ايندى گىلپ قوشبازلار سىندىكاسىنى قورماق اوچون قاباغا دوشەجاخ؟»

سىرھنگ قالىب طىبىن سۆزلىرىنە نە جواب وئرسىن. طىب بىلسە كى

كىمىن قارشىسىندا ايله شىب، گۆرەسنى نىجە عكس العمل گۆستىر؟!

محكوملار بېرئەبېر، دستە- دستە سرهنگين دونياسينا داخل اولوب، نئچه دقيقهليك ايزلرينى بوراخاندان سونرا تيرباران مئيدانينا آياق باسيب، اؤزلرى دونيالاريني ترك ائتسه لر ده، نم- نيشانلارى سرهنگين گوندهليك يادداشت دفترينده قالارقى اولور. سرهنگ اوچون هر محكوم اؤزو اؤزلويونده بېر حقيقت دير؛ بېر حقيقت كى وارليقدان يوخلوغا دوشور.

هر ايكي محكومو بېرگه اعدام مئيدانينا گتيرديلر. سرهنگ اونلارى گؤرچك اوره يينده دئدى: «وارليغين زيروه سيله اوچورومو!!»

آيين- باشلاريندان هانسى صينيفدن اولدوقلارى بللى ايدى. آرالاريندا اورتاق گؤرونن يالنيز وجودلارينين آغيرليغيني چكن، آياقلاريندا سورتله ين زيندان دمپايى لارى، بېر ده دوشوك چيپن لرى و جينسييت لرى ايدى.

بېرى بسته بوى، او بېرىسى ايسه گوده. سورونن آددىملارى آسفالتين اوستونه جيزيق چكسه ده، ايز بوراخميردى. آددىملارينين سسينده ايكي ناساز موسيقى بېر- بېريله هم نواليق ياراديرديلار. آمما هر بېرىنين

ھاۋاسى او بىرىسىلە فرقىلىدى. بىرى «دو» چاليرسا، او بىرىسى «لا» نۇتونو سسلندىرىدى. سرهنگ اونلارين سوروتلەين دمپايى لارينا باخاندا، توپوقلارينين بوش اولدوقلارى دىقتىنى چكىدى. بىر داھا باخدى. ھىچ بىرىنن توپوغوندا زىنقرو يوخ ايدى.

محكوملارين هر ايكىسى ده اۇزلويونده تانىمىش اروادلار ايدىلر. بىرى ايجتماعى شرى يادا سالىردى، او بىرىسى ايسه سياسى شرى. سرهنگ ايكى شرى بىر- بىرىلە توش باتوش گۇرنده بو ايكىسىنن فرقىنى داھا ياخچى آنلايىر. تاريخ بۇيو ايجتماعى شرارت اينسانين مثبت خىصلتلىرىنى يوخا چىخارىب، سونوندا محكمەده اينساندان يازىق، بدبخت، مطيع و ھئىورە بىر چۇھرە اورتايا قويور. آما سياسى شرىن آرخاسىندا بىر دوشونجه ياتىر. محكوم ايسه حاكيم قوۋەنين مقابىلىندە عزت نفسىنى قۇروماغا چاليشىر. عومومىتلە محكوم اولان شخس اۇزونو و دوشونجهسىنى حاقلى بىلىر. اوستەلىك، سياسى شىرلر ايدە آللارى، دوشونجهلرى جماعتين آراسىندا يايىلىب، آدلىم سىمالارى قەرمان، و حتى اوندان دا يوكسك، افسانەوى شخسىتە چئوريلير.

سرهنگين عاغلىنا دا گلمزدى بىر گون دوپيئس گئىمىش، دمپايىسىنى سوروتلەين بىر سفىرلە، گۇيرچين ناخيشلى دۇن گئىمىش، نيواك پايتختىنننجىب خاناسى، پىگالين رىيس خانىمى، بىر زامان- مكاندا اونون قاباغىندا حاضىر اولسونلار. رىيس خانىم آدلىم آدىقجا پالتارىننن ائەيىندەكى گۇيرچينلر ترپنىب، ائلە نظره گلير، گۇيرچينلر ايندىجه پالتارىندان قوپوب، اوچوشاچاقلار.

سفىر خانىمىن زىندان دمپايىلرلە فيروزه رنگىندە دوپيئسى او قدر ضدىت گۇستىرير كى، جوخەننن نىشانچىلارى دا دوداقلارينا قونموش ملايم گولوشە مانع اولاي بىلمىرلر.

سابق سفیر، قاباقلار تئلوژیون صفحەسیندە گۆرونن دوروشوقلو، باخیشلاری اؤزونه جلب ائدن خانیم دئییل، اعدام مئیدانینا توللانمیش بیر وارلیقدی او. تئللری آنینا داغیلیمیش تیترهین باشی ایندی بدنینه آغیرلیق ائدیر. اونون تیترهین باشی، ساچینین بنک- بنک آغ- قاراسی، قوشلارین کاتالان^۱ آتەنەسینی سرهنگە خاطرلادیر.

رییس خانیمین دوشوک چینلری اونون بئیننی آییلیمیش کیمی گۆستیریر. آز قالیر بیردفعەلیک بوکولسون. بوخاغی هیندوشقا بوخاغی کیمی تیترهیر. آددیم آتدیقجا هاوانی سینەسینە دولدوروب، یاریمچیلیق بوشالیر. سرهنگین اؤنوندن کئچندە اونون سینەسینین خیسیلتی سسی سرهنگین قولاغینا دە ییر. گۆیومسۆو دوداقلاریندان چیخان نفس، سینەسینە چاتمازدان، خیرخیراسیندان گئری قایدیر. بیر جوت گۆیرچین کوره ییندن پئیسیرینە دوغرو قانادلانماقدادیر.

«آباق اوستە یئریین بیر جوت قانادسیز اؤلوم ملاکەسی...»

رییس خانیم ایکی آددیم سرهنگدن اؤتوشمەمیش اونون ذهنیندن کئچەنی ائشیتیمیش کیمی دایانیر. خانیم سفیر دە اونولا بیرگە آباق ساخالیر. دمپایی لارین سوروتلمە سسی کسلییر. رییس خانیم سرهنگە ساری دؤنور:

«دئنه اؤلوم ملاکەسی گلەمیش منە بیر گیلە سیگار وئرسینلر.»

سرهنگ اونون سؤزونه هویوخوب، آز قالیر اؤز سویوق قانلیلیغینی ایتیرسین.

«اؤلمویا بو دا مرّ آغاجینا تای منیم ذهنیمدن کئچەنی اوخویور؟!»

سفیر قادین ایسە سرهنگین اوزونه زیللەنیر. باخیشیندا نە یالواریش وار نە فارغیش. اوز وئرمیش حادیثەلرە اینانمایان آداملارین گیجەسۆ

۱- کاتالان: قوشبازلار، قوشلارین یومورتاسیندان چیخان نامرغوب آتەنە یە کاتالان دئیرلر.

باخىشلارنىنا بنزەيىر سەفىرىن باخىشى. قۇللارى قۇللارنىنا قاندا للانىمىش
 مأمورلار ايسە ھەر ايكى طرفدن محكوملارى يئرىمە يە مجبور ائدىرلر.
 سرھنگ دونكى محكومون ايستەيى برابرىندە سوسدوغو كىمى
 رىيس خانىمىن دا ايستەيى برابرىندە سوسور. اۋز ذھنىندە نە معذورام
 دئىير نە دە مأمور. آنجاق آغىر بىر يوك آلتدا ازیلمىش كىمى حىس ائدىر
 اۋزونو. داورانىشلارنىندان، باخىشلارنىندان معلوم اولور كى، رىيس خانىم اۋز
 اۋلوم حۇكمونو قبول ائدىب، ايندىسە اۋلوم ملاكەسىنى گۆزلەيىر. آما
 سەفىر خانىم ھلە دە اۋلومە محكوم اولدوغونا اينانا بىلمەيىب.

اۋزونو ايكى فرقىلى آروادىن برابرىندە عاجىز گۆرور. بو ايكى آروادىن
 اعدامى گىزلى كىتابلار يايان تشكىلات باشچىلارنىن اعدامىندان داھا
 آغىر گلير اونا.

دانىشچولارى ديوارىن اۋنونه دوزندە، اونلارنى بىرىسى مأمورون
 آلنىدن قورتولوب، قاچىب گلىب سرھنگىن بۇينونو قوجاقلایىب، اۋكوتە
 وورا- وورا دئىمىشىدى «قويمايىن منى اۋلدورسونلر... قويمايىن... قويمايىن...
 قويمايىن!... آخى دونىاننىن ھاراسىندا گۆروبسوز كىتاب اوخوماقدان اۋتور
 آدمى اۋلدورسونلر؟ قويمايىن... سىز دئىين منى اۋلدورمەسىنلر»،
 دانىشچونون قوللارى كندىر كىمى سرھنگىن بوينونا دولاشمىشىدى.
 جاوان دانىشچونون يالوارىشىنا سرھنگىن روحو سارسىلمىشىدى. مأمورلار
 گوج- بىللە ایلە اونو آيىرىب، آللىرىنى دىرە يە باغلايىب، گۆزلىرىنە گۆزلوك
 وورموشدولار. جوخە آتش آچمازدان بئله، اوغلان شالوارىنى باتىرمىشىدى.
 دانىشچوبى تشكىلات اۋيەلرىنىن جرملىرى بللىدى. اونلار ياساق اعلان
 اولونان كىتاب و نشرىياتى يئرالتى چاپخانالاردا نشر ائدىب، يايىرمىشلار.
 باش دللال اينسان ادلى وارلىغى دا، اۋز كرخانالارنىداكى استحصالاتى
 كىمى قىمتلندىرير. گوجو چاتسايدى نىواكىن باشباشىندا اينسان

استىھسالاتى يولا سالىب، اونلاردان اۆز ايستەدىيى ايستىقامتدە فايدالاناردى.
«يئرآلتى نىشر» تشكىلات اۆيەلىرى ياخالاندىقدان سونرا ذھننىن
اينسان دوزلدن كرخاناسى ايشە دوشموشدو. عاغلىنا چاتان يوللارلا
چاليشىردى دانىشجولاردان يىنى اينسان دوزلدىب، اۆز محصولونو نىواك
جماعتىنە گۆسترسىن. گاهدان اۆيود، گاهدانسا تھدىد، و يىرى گلمىشجە
وعدە- و عىددن بئلە جان قاچىرتمىردى. ايشكنجە و ووروب- دۆيمە
سۆتونجو يول ايدى.

«يئرآلتى نىشر» قوروپو اۆز تشبوتلرىنى توجىە ائتمك اوچون يونگول
جزالار دالىسىجايدىلار. ياساق كىتابلار اوخوماق و ياخود اونلارنى چاپ و
نىشر ائتمك اوچون اۆلوملە جزالانماق ھىچ عاغىلارنى سىغمىردى.
باش دلالىن حۆكملىرنە معروض قالسايدىلار دا، آنجاق ايناملارنى
ايتىرمەمىشىدىلر.

سرهنگ ايسە نە «يئرآلتى نىشر» قوروپويلا فىكرداش ايدى، نە دە
تشبوتلرىلە راضىلاشا بىلىردى. اونا گۆرە يئرآلتى يايىنچىلارنى ايشى و
يارادىجىلىقلارنى، اونلارنى قابىلىتلىرىنى گۆستىرجىسىدى. او سبىدن
اونلارنى داىانىشلارنى حۆرمەتلە ياناشىردى. اينسانىن گىزلى يۇنلرىنى
اۆيرنمەيە جان آتان سرهنگ، اونون اىختىيارىندا قويولان فرصتلردن
فايدالانىب، «يئرآلتى نىشر» قوروپونون اعدام تۇرنلرىنى آئىن كىمى بىر
اۆلوم مراسىمىنە چئوپرمىشىدى.

آتش جوخەسى آتش آچمازدان اۆنجە، دانىشجولار زىنداندا
اوخودوقلارنى سرودلارنى اعدام مئىدانىندا سىلىندىرمىشىلر. بىر آن موسىقى
سىسىنە باشلار دىك قالخمىشلار. اونلارنى جىسارتلىرىنى گۆزلوكلرىنى
آلتىندان حىس ائتمك اولوردو. دۇشلىرىنى قاباغا وئرىب، چىيىنلرىنى
دىكلتمىشىدىلر. شالوارىنى خارابلايان جاوان دانىشجو باشىنى تىز- تىز

ساغ- سولا چئويىرىپ، گۇزلىويونون آلتىندان حاڧىشەنىن نە اولدوغونو بىلىمك اوچون بى قارار گۇرونوردو.

باش دللال سرھنگى «سادىست» و «اۇلوم دەلىسى» آدلاندىرسا دا، او ايسە اۇز ايشىنى جلاڧلىق اخلاقى كىمى دەىرلندىرىدى.

او گنجە سرھنگ ائوينە يئتىشجك جاوان دانىشجونون احوالاتىنى مرآغاچىنا سۇىلەمىشىدى. نظرىنە گلمىشىدى آغاچىن گۇزلىرىندىن آرتىق، يارپاقلارىنىن هر بىرى بىر قولاق اولوب، اونون سۇزلىرىنى دويور.

آروادى اونون مرآغاچىلە دانىشىدىغىنى گۇروب، اۇز اوتاغىنىن چىراغىنى سۇندوروب، ياتمىشىدى. سرھنگ ايسە گئنه اىچىندە باش قووزامىش مئىلىنى چتىنلىكلە نوخالتلامىش، جىسمى اىستەيىنە يوخ دئىندىن سونرا، اوتاغىنا كئچىپ، بىرباشا «يئرآلتى نشر» قوروپونون اعدام تۇرنلىرىندىن يازماغا باشلامىشىدى. سون گونلردە چاليشىردى باشاردىقجا يازىپ اوخوماقلا جىنىسى غرىزەسىنى آزدىرسىن.

«قوللارىنى بوينو ما دولاياندا دئدىم بە منىم دونىما كندىر سالىب، سىخىر. منسە اىچىمدە سارسىلدىم، اىنجىدىم، آما داش كىمى دوشودويوم يئردە قالىب، يئرىمدىن تىرنمەدىم. اونو مىندىن آيىرىپ دىرە يە باغلاسلار دا، قوللارىنىن آغىرلىغىنى عۇمروم بۇيو بوينو ما حىس ائدەجەيم. بو جاوان دانىشجو، اىنسان وارلىغىنىن ضعيفالنفس يۇنو كىمى ذھنىمدە قالاچاق. اونون قوللارى... آخ... اونون قوللارى بوينو ما قوپان دئىل.

ھئچ اۇنملى دئىل كى بو جاوانلار ھانسى مراما، ھانسى ايدە ياللا را اىنانىرىلار، اۇنملى اولان اونلارنىن تورپاغا تاپشىرىلان جاوان جانلارىدىر. بىلمىرم گلە جكدە بو جاوان جانلار، بو جاوان بئىين لىر نىواك جماعتىنىن عئىنىنە گلە جك بوخسا يوخ؛ آما روزگارنىن گئدىشاتى اونلارنى اۇلومونو

منیم دیریلییمه دوینله دی. اعتراف ائتمه لییم اونلارین ایزی قانچیل بیر یارا کیمی همیشه ذهنیمده قالا جاق.

بوندان اؤنجه هئج تصوور ائتمزدیم کی جلاد اورهیی عئین حالدا دونیانین آن کؤورک اورهیی ده اولا بیلر.

بیلیمیرم منه نه اولور!! جینسی حیسلریم تام چپ- چئویر اولوب. هر اعدام تۇرنیندن سونرا دلجه سینه سئویشمه ییم گلیر. یقینیم وار آروادیم یئیندن عاشیق اولمامیشام. منیم اوچون او ائله همیشه کی آرواددیر.

اینسانین جیسمی، سیستماتیمک بیر اؤرقانیزمدیر. دیریم بلکه جینسی غریزه م ذهنیمین دادینا چاتیر تا اعداملارین فشارینی آزالتسین. بلکه ده بئله لیکله یاشادیغیم آنیلاردان قاچماغا چالیشیرام. داورانیشلاریم دیققت وئرندە باشا دوشورم کی جینسی رابیطه یاشامین شهوانی یؤنلرینی اؤلوم مسئله سینین قارشیسیندا قاپاردیب، ذهنی اؤلومدن یایندیریر. آروادیم ایسه منیم بئله داورانیشیما هورکوب، مندن اوزاقلاشماغا چالیشیر. حال بو کی، بیر زامانلار باشاردیغی عشوه لرله منی اؤزونه جلب ائتمه یه األلشردی. اونون اینجیمه سینى هئج ایسته میرم. آروادیمی سینسیتمک عاغلیمدان کئچن سون ایشدی.

کودتا حؤکومتیله ایش بیرلییی باشلایاندان بری، گونو- گوندن یئنی اءاملار، دریاداردان توتدو تا گیزلی یاینچی دانیشجولاراجان منیم اؤزل دونیاما آباق قویوب، نئچه دقیقه سوره سینده بو دونیادا یاشاییب، نهایت، تیرباران اولوب، یوخا چیخمیشلار. آنجاق جیسم لری یوخا چیخسا دا، خاطره لری ذهنیمدن سیلینمه یه جک. بو اینسانلار منیم دونیاما داخل اولوب، اؤلنه دک دونیامدا قالارقلی اولاجاقلار.

او جاوانلارین وارلیقلاری آتا- آنالارینین آدینا یازیلسا دا، اؤلوملری ایسه بیرینجی باش دلالین، ایکینجی منیم آدیما یازیلیب.

گىنە اۇزومدىن سوروشورام: بونا تقدىر دىمك اولار، يوخسا منىم ارادەم بو اداملارى منىم دونياما داخىل ائلەدى؟!
 بئله كى گۇرونور، بىر جلااد ياشامىنىن نىجەلىيىنى تىجرىبە ائتمك منىم اوچون چوخ باھايا قورتولاچاق. جلاادلىق اخلاقىنا وفادار قالىب، باش دللال كىمى ادام ايله ايش بىرلىيى ائله دە راحت دئىيل.
 بو گونلر اۇزمو اوخونولمامىش بىر كىتاب كىمى اوخويورام. گونو- گوندىن اۇزومون تانىمامىش نۇقطەلرېمى تانىيىرام. هر گون «من» دئىيلن پازلىن بىر پارچاسىنى تاپىب، وارلىغىمىن صحىفەسىنە دوزورم. اوستەلىك، دونياما داخىل اولانلارى دا قضاوتسىز تانىماغا چاليشىرام. من تانرى دئىيلم. بونونلا بئله آيرى اينسانلاردان فرقلى بىر وارلىق اولدوغوما آگاهام. من سورونون قره قوبونويام.

و آما تدقىقاتىمىن آردىندا...

منه گۇره دانىشچولار شر مصداقى اول بىلمزلىر. منجه شر آنچاق اىقتصاددان تۇرەنە بىلر. اىستر سىاسى شر اولسون، اىستر سە اىجتىماعى. بو آرادا دانىشچو تشكىلاتلارى هئىچ صورتدە اىقتصادا باغلى دئىيللر. بىلمىرم اونلارى هانسى بۇلومدە يئرلشدىرمك اولار! بو صىنىف دۇرد- بئش ايل تحصيل آماقلا برابر سىاستە دە ياناشىب، ضعيف دۇولتلىرى قۇرخودوب، تحصيللىرى قورتاردىقدا اۇز ياشايشلارنىن دالىسىجا گىدىرلر. دانىشچو حرىكاتى يارىمچىق قالمىش بىر تسلسلە اوخشاير. بعضاً بو حرىكاتىن اىچىندىن بىر نىچە دانىشچودا چىخىر كى سىاستە داھا آرتىق كۇنول وئرىب، حۇكومتلىرىن موافىق يا مخالىف جەبەلرىندە قرار تاپىرلار. اونلار دا يئرلىرىنى بركىدندىن سونرا دانىشچو حرىكاتىندىن آيرىلىب، رسىمى سىاست دونياسىنا قدم قوبورلار.

بو گونلر ندىنن نىزىمە نظرىمە گلىر بو ايشى كۆنوللوجە قبول ائتسىم دە، گىنە اۆزومو بىر تەھر باش دللالين األيندە اويونجاق كىمى گۆرورم. بو مسئلەنى دوشونمەك من لىيىمە توخونور. ايشە باشلاياندا نىيە بو مسئلەنى ھىچ دوشونمەمىشىدۇم..؟

او قورخاق دانىشجو قوللارنى بويىنوما دولايان زامان بو عملى ايله اۆز برائىتىنى دانىشجو حرىكاتىندان گۆستىرىشىدۇ. يقىن كى تشكىلاتتا قارىشاندا ھىچ عاغلىنا دا گلمزدى بىر گون اۆلوم قارشىسىندا قوللارنى اۆز جلادينىن بويىنوما دولايىب، جانىنى قورتارماق اوچون اوندان ياردىم اىستەسىن. يقىنىم وار بو مسئلەنى قاباقجا بىلسەيدى ھىچ واخت تشكىلاتتا قوشولمازدى. اونون عۆمرونون سون دىققەلرىندە تشكىلاتدان قىرىلماسىنى آنجاق بىر من بىلدىم بىر دە سرود اوخوياركن اۆلومو قارشىلايان يولداشلارى. آنجاق جماعتىن آراسىندا اونون دا آدى يولداشلارنىن سىراسىندا گىدەجك.

قالمىشام باش دللال ندىن بو جاوانلارنىن اۆلومونە حۆكم وئىرىر؟ گۆز قورخوتماق اوچون، يوخسا دوغرودان دا اونلارى حۆكومتە و اۆزونە دوشمن سايىر؟!»

سرھنگ باش دللالين وئردىيى حۆكمە يوخ دئە بىلمەمىش، آز سونرا اونون حۆكمويە بىر قازاندا قايناتسان، قارىشماز ايكى آروادىن پئىكرلىرى اوزرىنە بىر آندا گوللە ياغدىرىب، ياشايش يوكونو اونلارنىن چىينلرىندىن بوشالداچاقلار.

«گۆرەسن ھانسىنىن يوكو آغىردى؟ سفىرىن يوخسا رىيس خانىمىن؟»
سرھنگىن اشارەسىلە آروادلارنىن األرىنى دىرەيە باغلامازدان اۇنچە، رىيس خانىما بىر گىلە سىگار، سفىر خانىما بىر بارداق سو وئردىلر. رىيس خانىم سىگارنىن توستوسونو داينمازدان بىر- ايكى نەسە سىنەسىنە چكىدى.

رییس خانیم پیگالا تەزە گتیریلیمیش بیر قیزی بوغموشدو. او قیز نجیبخانادا بیر عوصیانچی کیمی آیری خانیملاری دا اؤزویله آل بیر ائدیپ، مشتریلی اؤزلینه یول وئرمیدیلر. رییس خانیم ایسه دیگر خانیملارین گۆزلینی قیرماق اوچون قیزی بوغوب، اؤلوسونو قویویا سالمیشدی. رییس خانیمین بو عملی ایله دانیشجولارین شبنامه و یاساق کیتاب نثر ائتمه‌لی، هر بیر باش دلالین عدالت تره‌زیسینین بیر کفه‌سینده اوتورموشدو.

سرهنگ رییس خانیمین سیگار توتان ائینه زیللەنیپ، اینسان ائینین باجارغینا فیکیرلەشیر.

«بیر زامان اونون آلی نجیبخانایا گلن جانلاری اؤوکەلەیب، دینجلدیرمیش؛ سونرا بیر نافرمان قیزین جانینی آلمیش، ایندیسە سیگار گیلەسینی توتوب، توستولەیبیر.

أل بئینین کۆلەسی دیر، اونون قۇلودور. بئیین هر نه فرمان وئرسە، ارادەسیز بیر قۇل کیمی اونو یئرینه یئتیرەجک. آما بئیین فرمان وئرمەسە بدنین باشاباشی کارا گلەین، بیر-بیرینه پیچلنمیش سوموکلر کیمی دیر. آن گلیر کی آل، بیر اینسانین جانینی آلیر، آن دا گلیر کی آل بیر اینسانی نوازش ائدیپ، اونون یورقونلوغونو چیخاردیر. آن گلیر کی آل بئیین ایله آياقلاشاراق یازیب، یارادیر، آن گلیر سیگاری داماغینا قویور، آن گلیر آتش جوخه‌سینه فرمان وئیریر. آل... آل... آل!»

سرهنگ سون گونلردە شەوانی حیسلرینین طغیانیندان علاوه، تەزە بیر عادت دە تاپمیشدی. او هر ایشین باشلانغیچیندا اؤزونو سۇرغو-سوالا چکیردی. عمل لرینین دوغرو-یالنیش اولدوغونا محک داشی آختارمیردی، یالنیز اؤز عمل لرینی چئورەسینده کی حادیثەلرلە توتوشدوروردو. بیر

كفەدە اوز وئرن حادىئەلىرى، او بىرى كفەدە ايسە اؤز عمللرینی قویوب،
یوخلاییردی.

«من نئجه؟.. من دە کودتا حۆكومتینین ألی ساییلیرام؟ بو خانیم
سفیر نئجه..؟ كیمین ألی، كیمین آیاغی، كیمین آغزی؟ كیمین اورهی
ایدی؟.. بىر زامان حۆرمتلە آدی چكىلن بىر سفیر، ایندیسە تەزە ایش
اوستە گلیمیش حۆكومتین حۆكمویله اؤلومه محكوم بىر اینسان... بو آرادا
باش دللال كیمین ألی، كیمین آغزیدیر؟

باش دللال كیمدی، من كیمم؟ اگر باش دللال حۆكومتین
بئینیدیرسە، دئمك من دە اونون شرّ قالدیران قۇلویام!.. قۇل اؤزو
اؤزلویونده آیری بىر اۇرقاندان فرمان ألامازدان جلاد قۇلو اۇلا بیلر؟!
گۆرەسن هر اینسانین ایچیندە ذاتاً جلاللیق جنبەسى دە وار؟ یوخسا
اینسان بو جنبەنى سونرالار چئورەسیندن ألیر؟!»

خانیم سفیری اعدام دیرەیینە باغلاياندا او هلە تەزەجە باشینا
گلدیینی آنلایب، أ- آياق چالراق مانع اولور قۇللارینی آرخاسیندا
قانداللا سینلار. گۆزلىرىنە گۆزلوك تاخیلاندا سورا، چابالاییر اؤزونو اعدام
دیرەییندن قورتارسین. آرتیق، شاشقینلیغی یقینە دؤنوب، ائله بیل دوز ائله
بو آن اؤلدورولمەسینی باشا دوشوب. أمما رییس خانیم سرهنگین
تصوورنون عكسینە نە أ- آياق چالیر، نە اعتراض ائدیر. باختینا تسلیم
اولموش كیمی گۆرونور. بلکہ سیگارین نیکوتینی اونون یاشام گوجونو
كئهلتمیشدی. بلکہ دە اؤلوملە گۆز- گۆزە گلدیکدە وارلیق اونون اوچون
یالنیز بىر سیگار توستوسونده خلاصە اولوردو.

سرهنگ اروادلارین حۆكومنون ایجراسی اوچون باجاریقلى اؤزل
نیشانچیلار سئچیب، دستور وئرمیشدی محکوملارین آلینلارینین

اورتاسىنى نىشان توتسونلار. آلىنا اصابت ائدن گوللە ائله او آن آغرى-
آجى چكمزدن آدمى اۆلدورر.
بونولا بئله، جوخه يه «آتش» فرمانى وئرنده گۆزلىرىنى يومدو.
«قادىن محكوملارىنى تىر باران ائتمك، دونيانىن آن ايرنج ايشى دىر.»

پۇزقون بىر حالدا اۋزونو ائوينە سالمىشىدى. تىرباران صحنەسى
 فيلىملىرىن رىئىلامى كىمى ذھىنىدە تىكرارلانىردى. آتش جوخەسى بىرآندا
 تىكىلىرى سىخىمىشىدىلار. گۈللەر آلېنلارنى خىردا بىر داىيرە يىكەلىكدە
 دىشىب، كىلەلرېن آرخالارېنى سۇكوب چىخىمىشىدىلار. او ايسە گۈزلرېنى
 برك- برك يومموشدو كى گۇرمەسېن.

ائوھ يىتتىشچك گىنە اىچىندەكى غرىزەسى باش قالدېرمىشىدى. بو
 گىجە اىچىندەكى بىرتىجى حىوانېن سىسېنى ھەر گىجەدن آرتىق
 دوپوردو. اىچىندە اويانمىش غرىزە او قدر گرگىن ايدى كى، ھەر گىجەكى
 كىمى مرآ آغاجىنېن كىنارېنا گىدىب، اونونلا دانىشماقدان واز كىچدى.
 آروادى ايسە مېل اوستە يايلاىب زىنقرو مد ژورنالېنى واراقلایىردى.
 زىنقرو استحصالى رۇونقە گلىب، بازارى چىشىدىلى مدلر و مختلىف
 رىنگىلرە دۇلدورموشدو. سرھىنگىن آروادى، اۈلكەنېن آىرى آروادلارېنا تاي
 ائودە اوتورا بىلمەيىب، آباغىنا زىنقرو سالماغا مجبور قالمىشىدى.

ھەر ئارۋادىن زىنقرو دەيرىنى عايلەن ماعاش گوجو تەيىن ئىدىردى.
كىمىسى قىزىل، كىمىسى گوموش، و لاپ وارلى لار داش قاشلى قىزىل
زىنقرو سىفارىش وئىردىلر. اورتا باب عايلەلرەن خانىملار تىتانبوم
جىنىسەنە كىفائەتلىرىدىلر.

باش دللالىن كرخانلارنىن موھندىسلر اۆلكەن باشباشىندا قىسا
مىساز گۆندرمكلە خانىملار سلىقەلرەن خىر توتوب، زىنقرو
سەنئەتەنە انقلاب ياراتمىشىدلر. خالخال بنزر زىنقرولار بازارى
دۆلدورموشدو. بىر زىنقرو يىرنە نىچە زىنقرو بىر حلقەن آسىلىب، ھەر
آدىم آتدىقا سسى اۆندە گەن و آرخادا گلنلرەن دىققەتنى چكىردى.
ماشىنلار سىقنالى، زىنقرولار زىنقىلتىسى، خىبانلار باشىنا
آلمىشىدلر. اىجتەمەى عالمىر نىچە آلمىشىدلر كى اىندىبەن توپوق
ئىستىتىكاسىنا حاقسىزلىق اولونوب، بو گونەن ھىچ بىر تىققاتچى
ئىستىتىك باخىمىندان بدىن بو اۇرقانىنا ائتمەمىشىدى. قاباقچا قاش-
گۆز، دۆش- باش، ساچ و سايىرە، گۆزلىين مىعارى اولسا دا، اىندىسە يالنىز
توپوق، آروادلار زىنقرولىك مىعارى سايلىردى.

آج گۆز كىشىلر كولتورون دەيشمەسىلە برابر، ذائقەلرەن
دەيشمىشىدلر. خىبانلاردا خانىملار قاش- گۆز، دۆش- باشلارنى
باخماقدان علاوه، اولارنى توپوقلارنىن زىنقرو سىنىدن دە حظ
آلدىدلر. خصوصىلە خالخال بنزر زىنقرولو حلقەلر خانىملارنى
آدىملارنى موسىقايى بىر حالت باغىشلايدى.

سىمبوللار نىواك اۆلكەسىنىن بوتون اىقتىسادىنا سرطان كىمى كۆك
سالمىشىدى. كرخانلار ترەزى و زىنقرو شىكىندە رىنگ بەرىنگ شوكلات،
بىسكوت، ماكارونى، الوان پارچالار، پالتارلار، ساچ سانجاقلار، ائو
دكوراسيونو اوچون زىنتى اشىلار و سايىرە استحصال ئىدىردىلر. بىلدىبە

ادارهسى مئيدانلار، بولولار، خيابانلار و كوچهلر، ادىلارنى سيمبوللار ايله باغلى ادىلارلا ده ييشىردى.

هنر و ادبيات دا بو سرطاندان جان قورتارا بيلمەمىشدى. گون يوخ ايدى سيمبوللار سرگىسى قورولماسين، قزئت لرده مقاله لر، كوشه يازيلار يازيلماسين. ادبى درگى لرده زينقرو اوچون پست مدرن و پساپست مدرن شعرلر يازيليردى. تره زينين دنگهسى و دنگه سيزليبي فلسفى آنلاملار داشيبيردى. ناشيرلر يالنيز و يالنيز تره زى و زينقرو مضمونلو كيتابلار يازيچيلارينا مؤلف حاققى وئيردیلر. ادبيات و هنر اؤدوللرى آنجاق تره زى و زينقرو مضمونلو اثرلره بخش ائدليليردى. ادبياتچى لار و هنرمندلر يير چوخو گون چؤره ييني قازانماق اوچون اولسا دا، حؤكومت ايسته ين مضمونلاردا اثرلر ياراديردیلر.

سرهنگين آروادى كيتاب اوخويان يير قادين ايدى. رومانتيك متن لر، عاشيقانه شعرلر، رنگ به رنگ فال كيتابلارى، تزييني ژورناللار، آشپازليق كيتابلارى اونون سئويملى كيتابلارى ساييليردى.

كيتاب سرگىسيندن آلدیغى پساپست مدرن عاشيقانه شعر كيتابلارنى اوخوياندا سونرا ساعاتلار جا شعرين آنلامىنى دوشونمه يه چاليسسا دا، آنجاق بعضاً چاش باش قاليردى. شعر اوخوياركن آن باشى آياغىنى ميز اوسته اوزالديب، توپوغونداكى زينقرووا باخيردى، بلكه شعر ايله آياغىنداكى زينقرو آراسيندا رومانتيك يير باغليليق تاپسين. سونرا گۆزلرينى يوموب، شعرى ذهنينده تكرر ائليليردى. بونونلا بئله گئنه ده شعرين آنلامىنى باشا دوشه بيلميردى. كيتابدا اوخودوغو شعرين عنوانيندا يالنيز پس - پساپست مدرن سؤزلر يازيلمىشدى. يازيلان شعر دؤرد بنددن عيبارت ايدى:

زينقرو...

گۈزلىرىنى قاپات

دىنلە!

آه...

سىمبوللارنى ئىتتىپاقى ھەر زاددان آرتىق مەمۇرىيەتتە ئۆزۈنە گۈزلىرىدى. تەزى و زىنقۇ پلانى اوزرە دوزەلىنىش بىنلارنى سايى گىت- گىدە آرتىردى. خىسسىلە بانكلار تەزى پلانى اساسىندا مەمۇرىيەتتە علاقە گۈزلىرىدىلر. نىنسى يىنى مەمۇرىيەتتە تەزىلر كىلر دىنگەلى داىانمىردىلر. بىنانىن بىر كىسى گۈيە دوزرە، او بىرىسى اىسە مئىلىنى يىرە سارى وئىردى.

زىنقۇ طرخىندە گۈيەلەر يوخارىدان آشاغى گىدىكىچە آتەيى گىنىشەلىرىدى. نىواكىن يىنى مەمۇرىيەتتە باروك مەمۇرىيەتتە خايطىرلادىردى. آنجاق كۆكلو ساوادلىلار «پىست»، «پىسپىست»، «پىسپىست» و بىلنچى سۆزلر و ژانرلارلا راضىلاشا بىلمىردىلر. اونلارلا گۈرە زىنقۇ چۆل- بايىردا گۈشەين اىنكلر بىونلارنىدا و تەزى اىسە عومومىتتە باققال توكانلارنىدا اولمالىدى. تەزىنىن اىكى كىسى بىر داىاناندا، اىچى اىلە ساتىچى آراسىندا عدالت برپا اولور. بىلنچى اىزارى بىر اۈلكەنىن سىمبولو اعلان ائتمك اىنسانىن شعورونلا گولمكدن ساوايى ھىچ مەنلا تىمىردى.

بعضى ھىرمندلر و ادبىياتچىلار سىمبوللارلا اعتنا ائتمەيىب، اثرلرنى اىستەدىكلر كىمى يازىب يارادىب، نىرىندن واز كىچىب، اونلارلا ساندىقچالاردا، اوست- اوستە دوزوردولر.

سەھنىگىن آروادىنىن الىندەكى ھىتەلىك مد ژورناللا يوزلرچە سىمبول مضمونلار ژورناللاردا بىرىسى اىدى. آرواد، سەھنىگى گۈرچك ژورناللا مىز اوستە قويدو. سەھنگى اىسە آروادىنىن توپوگونو قالدىرىب،

اونون یایلاندىغى مېل اوسته ایلشيب، اونون آياغینی اؤز قیچی اوسته قویاندا زینقرووون اینجه سسی اونون غریزی ایسته یینی گرگینلشدیردی. آروادین توپوغونو اؤوکله ییب، داش قاشلی زینقرووو بارماغی ایله اویناتدی. گئنه اینجه- اینجه زینقیلتی سسی قالخدی. ایکسی ده بیر آن زینقرو سسینه گولومسه ینده، بیر- بیرله گۆز- گۆزه گلدیله. سرهنگین گۆزلی، ایسکندرین بوینوزوندان مرّ آغاجینا ناغیل دئین گئجه کیمی، قانچاناغینا دؤنموشدو. آروادی هؤوشنه باسدى. آرینین گۆزلی اونو قورخودوردو. بیر آن ذهنینه گلدى کی، مخدر ماده لر مصرف ائله ینلرین گۆزلی ده ائله بئله اولار.

سرهنگ اونو نوازش ائتدی که آرواد گئری چکیلدی. او گئری چکیلدی که سرهنگین ایچینده کی بیرتیجی حیوانین طاماحی آرتیق شدتلندی. سرهنگ، اونون توپوغوندان یاپیشیب، دجل بیر اوشاق کیمی زینقروولاری اوینادیب، سسینه اوجادان گولدو. سرهنگ گولدو که اونون هؤوشنه سی آرتدی. آياغینی قارینا ساری ییغاندا سرهنگ توپوغوندان توتوب ساخلادی. سرهنگین قانچاناغینا دؤنموش گۆزلی گئتدی که آروادی خوفلاندىریردی. هله ده آلاچیق آلتیندا آرینین سالدیرماسی ذهنیندن چیخمامیشدی. شدتله آياغینی اونون اووجوندان چکیب، سرهنگ اؤزونه گلینجه قاجیب اوتاغینا تپیلیب، قاپینی اؤز اوزونه قیغیلادی.

ائله بیل سرهنگین ایستی آشینا سویوق سو قاتدیله. میز اوستوندن ژورنالی گؤتورب، تئلویزیونا ساری تۇللادی. تئلویزیونون بؤیرونده کی گوموش تزینلی تره زی یئرہ دوشدو. غریزه سی ایچینده کی بیرتیجی حیوانی آشکارا چیخارتماقدایدی.

آروادی اونو هئچ یئرینه قویوب، آرینین حیسلری جوشوب داشمیش حالدا قاپینی اوزونه قیغیلامیشدی.

سرھنگىن آروادلارا گۈرە اۋزل باخىشى وار ايدى. اونا گۈرە كىشىنى دىنجلتمك آروادىن ان اساسلى تكليفى ايدى. «تكليف آلتىندان قاچان آرواد اون شاهىيا دەيمز!»

باخچايا چىخدى. آلاچىق آلتىنا كئچمەزدن داىانىب، مۇر آغاجىنا باخدى. اونونلا دانىشماغا بئله دىل- داماغى قالمامىشدى. دونن گئجه اورقانلارنىن دىله گلمەسىنە سايمازيانا داورانىب، گوندەلىك دفترىنى جىزماقارالامىشدى. اوتاغىنا سارى گئتدى، بلكە گوندەلىك يادداشت يازماقلا اۋزونو ساكىنلتسىن.

دفترى آچىب، يازماغا باشلادى. اماها فىكىرلشدى، بىر كلمە دە عاغلىنا گلمەدى. قلم آلىندە دۇنوب قالمىشدى. اىچىندەكى بىرتىجى حىوان ذهنىنە گلن كلمەلرى بىرئەبىر دىدىب داغىدىردى. ناچار، قلمى مىز اوستە آتىب، اوتاقدان دىشارى چىخدى. قوشخانانىن قاپسىنى آچىب، قوشلارا باخدى. قوشلارنىن چوخو سئەيىنلرىندە مىسىب، قالمىشدىلار. آغ پارپارلىنىن تىك قالمىش جوفتو اونو گۈرونجه اوچوب، چىنىنە قوندو. قوشو دىندىرمەيە بئله هىرى يوخ ايدى. قوشو چىنىندىن گۇتوروب، سئەيىن اىچىنە قويوب، قاپىنى باغلادى.

سرھنگ ھمىشە حىسلىرىنە غالىب گلن بىر اينسان ايدى. عاغلىنا گلمزدى بىر گون غرىزەسىنىن آلىندە عاجىز قالسىن. آنجاق اىستى چۇل- بايىردا عطشان قالمىش آدام كىمى ايدى. آز قالىردى اۋزوندىن اختىيارسىز باغىرسىن. ھر تەھر اولور اولسون گرک بىر يول تاپىب، اىچىندەكى جاناوارىن سسىنى كسسىن.

اۋون چىخىب، پىادا يولا دوشدو. اۋزونو پىگال كوچەسىنىن باشىندا دايانمىش گۇرنده، ايچرى كئچىب، كئجمەمكده ايكي ھاوالى قالدى. كوچەنىن ھر ايكي سمتىندە، قاپىلارنى باشىنداكى لامپلار، آستانالارا ايشىق سالىب، مشترىلرى رحم- گۇيولجەسىنە ائولرىن ايچىنە چاغىرىدىلار.

آجىناجالى، جانسىز ايشىق گئجەنىن اومودسوز چاغىندا اونون كىمى جانى عطشلى كىشىلەر ساكىنلشمە وعدەسى وئىردى. يارىم ساعات عرضىندە جانلارنىنا يوكلنمىش كىشىلىكلرىنىن آغىرلىغىنى بوشالتماق مەكانى ايدى جانسىز ايشىق شعالارىنىن آلتىندا قالمىش ائولر. كوچەنىن باشىندا دايانىب، باخدى. ايچىندەكى غرىزە اونو ھر كىتە گتىردى. قاپىلارنى باشىنداكى ايشىقلار رحم- گۇيول گۇرونسە دە، كوچەدە وار- گل ائدن نۇوبت چىلەر ھئچ دە شفقتلى گۇرونموردولر. سرھنگ بو ياشىناجان ھئچ زامان بو كوچەدە گلمەدە احتىياج دويمامىشىدى. سون گونلرە جن مزاجى آياز ھاوايا اوخشايدى. سايتال

گۇرۇندۇيۇنە رىغما جىنىسى باخىمدان سۇيۇق مىزاج بىر كىشى ايدى. آروادىلا ياتماقدان آرتىق، قوشلارنىن رقصىندىن لذت آليردى. بىر چوخ كىشى كىمى، اونون دا باصيره حىسى لامىسه حىسىندىن گوجلو ايدى. لمس ائتمىكدن چوخ، گۇزويله لذت آلماقدان خوشلانيردى. چوخ واخت قوش خانانىن بۇيرونده كى اوتاغىندا، كىتاب و موسىقىله مشغول اولدوقدان سونرا سفرى ياتاغىندا گئجهنى سحر ائله يردى. بونونلا بئله هئچ زامان ائوللىك وظيفه لرىندىن بويون قاچيرماق اىسته مەمىشىدى.

آروادىنى اونون گۇبە يىنە كسمە سەيدىلر، بلكە هئچ زامان ائولنمزدى. ائوللىك قونوسوندا بئله، هر زامانكى كىمى آتاسىنىن اراده سىنە قارشى دورا بىلمەمىشىدى. حياتىنىن باشاباشىندا آتاسىنىن اراده سىنىن ايزى وار ايدى. نىظامى دانىشكده دەر س اوخوماغىندا، عمىسى قىزىلا ائولنمە يىندە، حتى قوشلار علاقه يئتيردىيىندە بئله آتاسىنىن آياق ردىنى تاپماق اولاردى. آتاسى پايتختىن آدلىم يئر باز^۱ قوشبازلارنىدان ايمىش. مستغىلاتىندا قىمتلى قوشلار بئجدردى.

نىظامى دانىشكده و قوشلار گئت- گئده سرهنگىن ايجىندە كۇك سالىب، گونو- گوندىن اونلار علاقه سى آرتمىشىدى. آما گۇبە يىنە كسىلمىش عم قىزىسى، كسىك گۇبك كىمى وجودوندىن قوپوق قالمىشىدى. آروادىنى قوشلار و نىظامىچىلىك كىمى منىمسە يىب، اونا علاقه باغلايا بىلمەمىشىدى.

كوچه نىن يارىسىنا قدر يوخارى گئدىب، سونرا گئرى قايتىدى. هانسى قايدان ايجرى كئچه جه يىنە قرار وئره بىلمىردى. قاپى قاباقلارنىدا وار- گل ائدىن نۇوبت چىلر جوشغون غرىزه سىنە منفى تاثير قويوب، اونو عصبى لشدىر يردى.

۱- يئرباز قوشباز: تزيىنى قوشلار علاقه سى اولان قوشبالازا دئىيلير. يئربازلار، اوز قوشلارنى موسابىقه لرده شىركت وئرمزلىر. جىس قوشلار ساخلا ماغا علاقه لرى اولار.

دايانيب، كوچه يه نظر سالدی. نهايت، قاباغيندا نؤوت چى اولمايان بير قاپيدان ايچرى كئچدى. حيطين موزاييك دؤشمه سينين بير نئچه يئرینه سيمئنت دن ياماق سالميشديلار. ائيواندان بير آز آزالى بئش بوجاقلى اولدوز شكلىنده بير حووض اطرافينا بير نئچه پلاستيك صندل دوزولموشدو. صندلر ائيوانين طاغيندان جالانان مهتابى چيراغين ايشيغيندا چيركه سوو گؤرونوردولر.

ائيوانا چيخان پيلله لرین آياغيندا دايانيب، دريندن نفس دردى. هله ده ايچرى كئچمكده ايكي هاوالى قالميشدى. فيليم لرده گؤرسه ده، واقعيتده كي نجيب خانانين كولتوروندىن، اورادا نئجه دانيشيب، داورانماقدان هئچ نه بيلميردى. آرگنلشميش^۱ بير اوغلان كيمي استرسلى و قرارسيز ايدى. ياد بير قادينلا قارشىلاشاغى يادينا دوشونده، جانينى تر باسدى. بير آن ايسته دى گئرى قاييتسين، امما آياق ساخلادى. اوتانقاجليق و ايچينده باش قالديرميش غريزه سى بير- بيرينه مئيدان اوخويوردو. سونوندا غريزه سى، اوتانقاجليغينا غالب گلدى. بير نفسه پيلله لرى يوخارى قالخيب، ائيوانداكى آچيق قاپيدان ايچيرى كئچدى.

ذهنينده تصوور ائله دييينين عكسینه سالون بيكنى گئيينميش قيزلاردان بوش ايدى. قاپينين قارشيسيندا ميز باشيندا زوربا بير جوان كيشى ايلشميشدى. كيشى اونو گؤرچك باشينى مانيتوردان قالديريپ، سرهنگه زيلله ندى. سرهنگ ايسه اوتانقاج بير جوان كيمي ميزين قارشيسينداكى صندلرين بيرينده ايلشدى. كيشى مقدمه سيز سوروشدو: «مدت دار اولسون؟»

او ايسه مات- مات كيشى يه باخدى. كيشى سرهنگين ناشى بير مشترى اولدوغونو چوخ تئز باشا دوشدو.

۱- آرگنلشمك: بلوغا چاتماق.

«دییرم یانی ساعاتلیخ، گونلوخ، آیلیخ... هانسی؟»

سرهنگ اۆز یانیندا دوشدوندو: «یانی نمنه؟ مگر ق...به نین ده آیی-

گونو اولار؟»

همن آن، کیشینین باشی اوستونده کی ۲۴ اینچ لیک مانیتور ایشیقلاندی. مانیتورون صفحه سینده بیر خریطه^۱ گۆروندو. خریطه نین باشلیغیندا یازیلیمیشدی: «پیگال محلّه سینین هوایی خریطه سی.»

سرهنگین ذهنی آی- گونو بوراخیب، مانیتوردا گۆرونن خریطه یه یۆنلندی. پیگالین هوایی خریطه سی، نیواک اۆلکه سینین خریطه سینین کیچیک بویو ایدی. بیر آن اورادا اولدوغونون سببی ذهنیندن قیراغا چکیلیب، خریطه بوتون ذهنینی اشغال ائتدی. اۆزونو توتا بیلمه ییب، بارماغینی کیشینین باشی اوستونده کی خریطه یه ساری توتوب، سوروشدو: «بو خریطه پیگالین خریطه سیدی یوخسا نیواکین؟»

کیشی تعجوبله سرهنگه باخدی. ایندییه جن قیزلارین یئرینه، پیگالین خریطه سینه مارق گۆسترن بیر کیشی یه راستلاشمامیشدی.

«مهندیس سن؟»

سرهنگ یوخ دئییه، باشینی تؤولادی. کیشی یئنین سوروشدو:

«ساعاتلیخ، گونلوخ؟ هفته لیخ؟ آیلیخ؟ هانسینی ایستیسن اونا گۆره

مقاویله یازیم.»

گۆردویو خریطه بیر یانا، مقاویله سۆزونه لاپ بئله چاش باش قالدی.

مگر یئر اجاره ائله مه یه گلیمیشدی مقاویله یازسین!

کیشی بیر داها سوروشدو: «ایستیسین قیزلاری گۆرسه دیم سورا

مقاویله یازاق؟»

سرهنگ، قبول ائله دییینی باشینین اشاره سی ایله آنلاتدی. اونسوز دا پیگالین قایددا- قانونندان خبری یوخ ایدی. آما نظرینه گلدی بورداکی قیزلارین اۇرقانلاری، مقاویله ده قئید اولونموش زامانا قدر اجاره وئریلیر. کیشی نچه ثانیه دن بیر مانیتورون صفحه سینی ده ییشیب، آیری صفحه آچیردی:

«بو قیزلار آیلیخدی. اوچ آیلیخ، آلتی آیلیخ... آیلیخ، هفته لیخ قیزلار پیگالی ترک ائدی، مشتری ن برابر گئتدیخلارینا گۆره، مقاویله دن علاوه وثیقه ده لازیمدی.»

سرهنگ وثیقه نین گرکلی اولدوغوندا باش آچمادی. اوسته لیک، آیلیق، هفته لیک قیزلار ایله ایشی یوخ ایدی. یالیز گلیمیشدی آز سوره عرضینده ایچینده کی بیرتیجی غریزه دن بوشالسین. قیزلارا باخدی. آیین باشلاریندا بیر قاریش بویوندا تور پالتار؛ ساری، اسمر ساچلاری... هئج بیرى اونون اوچون جذبەلی دئییلدی.

کیشی دالبادال مانیتورون صفحه سینی ده ییشیب، هفته لیک قیزلاری گۆستریب، قیمت لرینی، دؤولتین مالیاتینی و ائو صاحیبین پورسانتینی سؤیله دی. سرهنگ ایسه پیگالین بیر اولکه کیمی ایقتصادی نظم- نیظامی اولدوغونا تعجبده قالمیشدی.

«بو قیزلارین آیلیخ، هفته لیخ دؤوره لری باشا چاتیب، پیگالا دؤندن سورا، بهداشتی کنترل برگه لرینی آلیب، بیر آیری دؤوره باشلارلار. بهداشتی قورونمالاری اوچون آرادا ایشله مکلینده فاصیله دوشور. اونا گۆره بیر آز قیمت لری یوخاریدی.»

سرهنگ تعجبده دئی: «مگر دؤولت پیگالدا مالیات آلیر؟»

كىشى قاشلارنى يىغدى. بللىيدى سرھنگىن سواللارنىدان خوشلانمىر. مانىتورون صفحەسىنى دەپشەپ، ساعاتلىق قىزلارنى شكىلىنى گۇستردى. «بو بئش قىز ساعاتلىخلارنى درجە يىكى دىلر!» سرھنگ گننە مات- مات صفحە يە باخدى. نھايتدە بىرىنى سئچمەلى ايدى. اورتاداكى قىز اونا چوخ تانىش گلدى. آما هۇوشنەدن كىمسە يە بنزە دىيى يادىنا دوشمەدى. گۇزو شكىللدە، قىزىن آدىنى، هانسى شەردن اولدوغونو سورشماق اىستەدى. آما كىشى چۇھرەسىنى ائلە تورشاتدى كى، سرھنگ سوسوب، بارماغى ايله گۇزونە تانىش گلن قىزى گۇستردى.

كىشى اىلشدىيى يئردن، بىر صفحە كاغىذ اونا سارى اوزالتدى.

«اوخو، اىمضالا! بىر ساعاتلىخ مقاويلەدى.»

سرھنگ بئلە بىر دېدبە- كېكە يە مات قالمىشدى. مقاويلەنى اىمضالايب، سونرا مقاويلەدە يازىلمىش پولو مىز اوستەكى كارت اوخوجو جىھازدان حسابا تۇكدو. حساب- كىتاب اىشى قورتولماقدا كىشى سرھنگىن آلىنە بىر كارت وئرىب، «اىكىنجى مرتبەدە، بئشىنجى اوتاخ»، دئدى. سرھنگ كارتى آلاندا سونرا سالونون دىيىندەكى پىللەلرە برخود اولدو. پىگالا گلەمەمىش، قىزلارى سالوندا عىش- نوش حالىندا تصوور ائتمىشدى. ايندى باشا دوشوردو خىالىنداكى پىگال ايله واقعى پىگالين يئردن گۇيە فرقى وار. دئمەلى، واقعى پىگال اۇزونە گۇرە اۇلكەنىن اىقتصادى بىر قولو اىمىش.

بئشىنجى اوتاغىن قاباغىندا داىانىب، درىندن نفس درىب، اۇزونو آله آلىب، كارتى قاپىيا چكدى. هتل قاپىلارى كىمى دستگىرەنىن اوستوندىكى قىرمىزى چىراق ياشىل اولدو. دستگىرەنى آشاغى بوروب، اىچرى كئچدى. وىدودا گۇردويو قىزدان خبر بوخ ايدى. اوتاغىن

اورتاسيندا ايكي نفرليك ياتاقدان علاوه شيشهدن ديوارى اولان بير حمام وار ايدى. شيشه ايچرى طرفدن بخارلانميش، اوستونده دامجى- دامجى سو دا پانميشدى. بللى ايدى آز اۇنجه بيريسى بو حمامدا دوش آليب. ياتاغين اوستونده اوتوراندا ديواردا رنگ به رنگ پورنو شكيللرى گۆردوكده گۆزلرى دۆرد اولدو. قالخيب ياخيندان شكيللره باخدى. باخديقجا ايچينين ييرتيجى حئيوانى جيسميندن قوپوب، شكيللرين اوستونه آتيلماق ايسته بيردى. بو گونه جن باشى ايشينه، قوشلارينا قاريميشدى. بئله بير دونيا هئچ زامان نه عاغلينا گلميشدى، نه ده ديققتينى چكميشدى. هفته ده بير- ايكي گئجه آروادينا ياخينلاشماق اونون اوچون بير وظيفه ساييليردى. آروادى ذهينندن كئچدى.

«منيم بوردا نه ايشيم وار؟ عاغليم قاچيب؟ نيه بئله بير احوالاتا دوشدوم؟ آروادىما دا تاماچيم يوخ ايدى هاندا قالسين...»
قاپى آچيلدى. ويدودا گۆردويو قيز ايچرى گيردى. سلام دئمه ميمش ديوارداكى شكيللرى سرهنگه گؤستريب، سوروشدو: «هانسى پوزيشن؟»
سرهنگ هويوخموش كيمي اونون ايكي تيكه پالتارينا، اوجادابان باشماغينا باخدى. قيزين توپوغوندا زينقرۇ يوخ ايدى. دئمه لى پيگالدا وطنداشليق سيمبولو كارا گلميردى. اوسته ليك، قيزين ياشى مانيتوردا گۆردويوندن داها كيچيك نظره گليردى.
«نئجه ياشين وار؟»

قيز سرهنگين سوالينى حسابا قويماييب، اوستاكار جينسل ايشچى كيمي دئدى: «تئز اول بير پوزيشن سئچ، مقاويله ده يازيلميش ساعاتدان بير ثانيه آرتيق قالمارام. دوش زامانينى دا حسابا سال.»

قیز «تئز اول» دئدی کجه سرهنگین هؤوشنه سی آرتدی. بیر آن نبضی شدتله چالماغا باشلادی. قیزین کیمه بنزه دییینی خاطرلادی. قیز آروادینین جوانلیق چاغلارینا بنزه بیردی.

آروادینا بنزر جوان بیر قیزا نئجه یاخینلاشا بیلردی؟ اگر آروادی دوغماغا قادیر اولسایدی، بلکه ایندی بو قیز ایله یاشید بیر قیزی وار ایدی. غریزه سی بیرتیجی، آج بیر حیوان کیمی اونو پیگالا ساری سوروتله میشدی. ایندیه پیگالدا، ساعاتلیق قیزلارین لاپ بئله باهالیسی بیر ساعات اونون اجاره سینده دیدی. گئنه ده بیر شکیلره باخدی، بیر ده قیزا. قیزا باخدیقجا آروادی گلیب، گۆزونون اؤنونه تیکیلدی.

قیز ایسه سویوق قانلی بیر حالدا آغزیندا ساققیز اوتاغین اورتاسیندا دایانمیش، سرهنگین سئچیمینی گۆزله بیر. سرهنگ ایسه قیزا ساری بیر آددیم آتماغا بئله جسارتی یوحدور. ذهنینده کی بیرتیجی حیوانی ساکیتلشدیرمک اوچون یالیز بیر یول عاغلینا چاتیر.

شکیللره باخا- باخا اؤزویله مشغول اولدو. قیز گۆزلرینی ائله آچمیش باخیردی، دئیسه سن آیری سئاره دن گلیمیش بیرینه باخیر. بیردن بیره گوله- گوله قیشقیردی: «ماماااا، گل گۆر نه خبردی!»

سرهنگ اونون سۆزونو ائشیتمه میش کیمی ایشینه دوام ائتدی.

«سن ده لیس، بو ایشی ائوینده ده گۆره بیلردین داا...»

سرهنگ اونا جواب وئرمه دی. قیز ساققیزینی قووق چیخاردیب، پارتلاتدی. سرهنگدن جواب چیخمایینجا اؤزونو یاتاغین اوستونه آتیپ، آیقلارینی یاتاغین باش دایاغینا قویوب، اوشاق کیمی بدنینی تریپتدی. یاتاغین فنرلی تیره ییب، قیز ایسه یاتاق اوسته چالخالاندی.

«اولمویا سادیسمین وار؟ هه..؟ سادیسمین وار؟»

سرهنك قيزين سوالينا جواب وئرمەدى. قيز قاه قاه چكيب گولدى.
«بولوسن بو ايشه نه دييرلر؟ دييرلر مئيوهنى بوشلاييب، قابيغىنى گميريرا!»
سرهنك قيزين وقاحتلى دانيشيقلارينا، داورانيشلارينا دۇزه
بيلمەدى. هانسى ديلده، هانسى ادبياتلا بئلنچى قيزلارلا دانيشاجاغىنى
باجارمىردى. بير ساعاتين پولونو وئرن سرهنك اون دقيقه چكمەدى
اوتاغى ترك ائتدى. قاپيدان چيخيب، آياغىنى خيابانا قويماقدا،
باش دللاين شوفريله قارشىلاشدى. شوفر اونو تانيماميش كيمي ماشينين
قاپيسىنى آچدى. ايكي قيز كئچيب، ماشيندا ايلشديلر. سرهنك گوجونو
آددىملارينا وئريب، خيابانا سارى گئتدى.

سرهنگين آروادى قاپىنى قىفيللايب، چاره سيز بير حادىئە يله اوزبە اوز
اولان آداملار كىمى ياتاغيىن اوستونده اوتوروب، ديزلرين قوجاقلادى.
«يقىن كى مخدر مصرف ائله ييب. اوندان سورا نه اولاي بيلر؟ مه يه اولاي
بيلر آدامىن ميزاجى بىردن بىره او اوزدن بو اوزه دؤنسون؟»
سرهنگ بوراجان هئچ واخت آروادىنىن حاقيقى قدهر اونا التفات
گؤسترمه ميشدى. آر- آروادلىق مناسيبتينده يالنيز بوينا تكليف گلمايش
بىر كيشى كىمى وظيفه سىنى يئرینه گتيريب، اينديسه ايللردن سونرا اونا
گرگين علاقه گؤستىردى.

«گؤره سن عاغليم قاچيب؟ آخى نيبه سئوينمك عوضينه دؤيونورم!»
آرىنىن داورانيشلاريندا دهنگه سىزلىك دؤيور. سؤيوق ميزاج آرىنىن
اؤد- آلؤولو ايسته يىنى هئچ باشا دوشمور. ائوليليكلريندن برى- بو سؤن
گونلردن ساوايى- هئچ زامان آرىندن اؤد- آلؤولو حيسلر گؤرمه ميش،
ايلگى لرى قىزغىن ايلگى لردن اولماميشدى. ياشامىن گونده ليك احتياجلارى
كىمى بىر- بىرلرينين جينسل احتياجلارنى دا يئرینه گتيرىردىلر.

ايكىسى ده بىر گونده دوغولموش، عايلهلىرى اونلارى بىر- بىرلر يىنين گۆبه يىنه كسميشدىلر^۱. دونيا يئنىلشميش، زامانين ايقىتضاسينا گۆره آيرى عايلهلرده بئله دهبلر قالديريلسا دا، اونلار يىن عايلهلىرى ايقىتصاد، ارث- ميراث مسئلهسى و بىر چوخ ديگر عاميللىرى نظره آليب، عايله ايچينده ائولليليك قورماغا قرار وئرميشلر. بئلىنچى بىر اينام اوزره سرهنگ ايله آروادى دا عايله نين ديگر قىز- اوغلانلارى كىمى بو يازيلماميش ياسايا حورمت قويماليدىلار. هئچ بىر يىسينده آتالار يىنين سۆزلىرى اوستونه سۆز دئمك جسارتى يوخ ايدى. آتالار يىنين ارادهسى تانرى ارادهسى كىمى يدى. اؤز لىلكه سرهنگين آتاسينين سۆزو اوسته سۆز سؤيله مك ممكن دئيلدى.

«اؤز گه دن بىزه نه دخلى؟ بىز كۆهلو- دىيلى بىر عايله يىخ. اؤزوموزه گۆره قايدا- قانونوموز وار. آتا- بابالار يىمىز بو قايدادان چىخمىيىب، بىز ده، بىز يىم اوشاخلار يىمىز دا، نوه- نتيجه لرىمىز ده بو قايدالارا اويماليدىلار. يوخسا كۆكوموز، يئر- يوردوموز داغىلار.»

سرهنگين عمىسى قارداش يىنين سۆزونون آردىنى توتوب آرتيرميشدى:

«من قولاغى توهلولر كىمى دئمىرم عم اوغلى- عم قىز يىنين كىبنى دوغولان گون گۆيلرده كىلىب؛ بىز يىم گۆى ن ايشىمىز يوخ. آنجاق اؤز يئر- يوردوموزا كى گوجوموز چاتار. قولوموزو چيرمالايب، گوجوموزو يئرده گۆرستمه لىيىخ. هامى بولور كى هميشه بىرىنجى سۆزو ايقىتصاد دانىشير. بو دا تازا سۆز ده يىر. بونون نه يئنىلشمه يه دخلى وار، نه ده سنته. ايكى ايكون دؤرد كىمى چوخ ساده بىر مسئله دى. نهايت، بىر قىز بىر اوغلان يىن پايى دىر. عم اوغلى نىن عم قىزى بىر- بىر يله ائولنسه، عايله نين

۱- گۆبه يىنه كسمك: اُسكى زامانلار (بلكه ائله ايندى ده بعضى يئرلرده) عمى اوغلو ايله عمى قىزى دوغولان گونده اونلارى بىر- بىر ينه آد قۇيما ائله يىب، نيشان كىرميشلر. بو كۆرپه لر بوي- باشا چاتاندان سونرا بىر- بىر يله ائولنمك زوروندا قاليرميشلار.

ثروتى عايىلە ايچىندە قالار. ثروت دە گونشېن دولانىشى كىمى عايىلە ايچىندە دولانار. ھەلىخ قان قارىشىمى قالسىن قىراقدا.»
سەرھىنگىن اتاسىلە عمىسى بىر- بىرلەرنە دالدىلانىپ، ئىلچىلىك مەراسىمىندە سۆزلىرىنى دىيىپ، قىز اوغلاندىن ھن- يوخ جۈبى آلمادان، «مبارك اولسون» دىمىشىدۇلار.

آرواد دا سەرھىنگى كىمى اتاسىنىن ارادەسىندىن بويون قىچىردا بىلمەمىشىدۇلار. ئولنمىشىدۇلار. نە بىر- بىرلەرنە عاشىق ايدىلار، نە دە بىر- بىرلەرنە مايىل. ھەر ايكىسى دە اوشاقلىق چاغلارنىدىن بىر سۇفرايا قۇيولان خورەيى اعتراضسىز يىتمەيە مەجبۇر ايدىلار، بو مەجبۇرىت عادت كىمى اولموشدۇ. ايندىسە ايللردىر ھەر ايكىسى دە عايىلەلەرنىن وئردىكلرى قارار، وفالى قالىبلار.

آرواد دىزلىرى باغرىندا، چوخ جىدىتى بىر حالدا اۋزويلە آرېنىن دونىاسىنى دوشونۇر. آرېنىن جىنىسل اىستەيى، آلاچىق آلتىندا قىلىدىن بىر غارتچى كىمى اونا ھجوم ائتمەيى ذھىنىدىن كىچىرگىن، بىردىن بىرە گۈزۈ ساتاشدى ائلىرىنىن مانىكۇرلو بارماقلارنىنا.

جىدىتى بىر مەسىلەيە فىكىرلەشدىيى آن، آيرى بىر مۇۋۇزوع ذھىنىنى اشغال ائتمىك، اونون اوشاقلىق چاغلارنىدىن قالان بىر عادت ايدى. اونون ذھنى قۇنۇدان قۇنۇيا آتىلان بىر ذھن دىر. مەدرسە چاغلارنى تارىخ دىرسىنى اوخويارگىن، رىاضى كىلاسى يادىنا دوشردى. عددىن جىزىنىنى حسابلارگىن، جىغرافىا خرىپتەلەرنىندە جىزىرەلەر ھانسى رىنگ ايلە نىشانلانىپ دىئە، ذھىنە گلردى. غىصەلى بىر آندا شاد بىر دۇرۇم ذھىنىندە جانلاناردى؛ و يا عكسىنە، قەھقەھ ايچىندە غىصەلى بىر خايطىرە يادىنا دوشردى. آرى ايلە بىر ياتاقدا ياتان زامان، صاباخ ھانسى پالتارى گىمەيى دوشونردى. بونونلا بىلە بوتون قادىنلار كىمى اۋز بدىنە دىققەت وئرن بىرىسىدى. گونون

چوخ واختىنى اۆز بدنينه يئتيشمه يه صرف ائدر. ساچينا، قاشينا، آيين-
باشينا يئتيشمكدن دۇوق آلا.

سۇيوق ميزاجلى آرينين دىققىتىنى جلب ائديب، آريندن آشيرى
جينسل ايستك گۆرمك اوچون باشاردىغى يوللارى بيربە بير سيناماغى
يادينا دوشدو. او گونلر بدنينى مقدس بير آئين اوچون حاضيرلاييب،
ايندىكىندن داها آرتيق اؤزونه، آيين- باشينا دىققت وئردى. ايندىسه
يالنيز آينا قباغيندا اؤزندن راضى قالماق اوچون بدنينه دىققت وئير.
ديزلرينى قوجاغيندان بوراخيب، بالينجلارى اوست- اوسته قويوب،
ياتاغيندا اوزاندى. گننه آرينين داورانىشلاريني دوشونمە يه باشلادى.

ائوليليكلىرىنده آتالارى اونلاردان داها آرتيق هيچانلى يديلر. گلين
ائويندن گئدن جئھيز، بى ائويندن گلن قيزيل، گلينين كبينينه
سالينميش ماليكانه و هر نه وارسا، عايله آراسى مباديله اولونوردو. مادى
وارلىقلارى عايله دن كنارا چيخميردى. مباديله لرى تاماملماق اوچون بى-
گلىنى گردگ اوتاغينا گۆندرديلر. هيچانسيز بير مباديله اوز وئرميش، سونرا
سرهنگ هئچ بير شئى اولماميش كيمي دينج ياتيب، سحر يوخودان
دورماق همەن، گلىنى ياتاقدا يالنيز بوراخيب، قوشخاناسينا گئتميشدى.

آرواد ايسه گردگ گئجه سينده سحره جن اوياق قالميش، بو
مباديله نى دوشونموشدو. عايله اراده سينين اؤنوده داياتيب، بختينه
عصيان ائتمك عاغليندان بئله كئچمە ميشدى. بونونلا بئله آرى اونون
قادىنليغىنى گۆرمە مەسى دؤزوملو بير ايش دئيبلىدى. گردك گئجه سينين
سحريسى قوشلارين كينهسى اورەيينه دولموشدو.

گونو گوندىن آرينين سويوق ميزاج اولدوغونو باشا دوشموشدو. سويوق ميزاج
و اعتناسيز بير كيشى له ياشاماق اونا آغير گليب، قادىنليغينا تۇخونوردو. گئچ
اولمازدان چاره قيلمالى يدى. ائوليليكلىرىنين بيرينجى آييندا بوتون باجاريغىنى

توپلايىب، ارىنىن دىققىتىنى چىكىمك اوچون پلان قورموشدو. آند ايچمىشىدى سرھنگى قوشلارىندان ائله يىب، اوزونه عاشىق ائتسىن.

اغواگرلىيى بدىنىدن باشلامىشىدى. ائولليلىكلرىنىن اورتاق دونياسىندا اونون بدنى اربابلىق ائتمەلى يدى. اگر ائولليلىك يئنى بىر دونيانىن قاپىسىنى اوزلرىنە اچمىشىدىسا، بو دونيانىن يالنىز بىر حاكىمى اولمالى يدى، حاكىم سىز دونيا قارماقاريشىق بىر دونيادى. قادىن بدنى آن گوجلو حاكىم اولاي بىلر دئيه، دوشونموشدو.

آينا ايسە اونونلا آل بىر اولوب، سىرلارنى ساخلايىردى. گئجە- گوندوز ذكاسىلە بدنى آل بىر اولوب، ارىنە اويونلار اوينامىشىدى. بىر گون دكولتە، بىر گون مىنى ژوپ، بىر گون شلالەلنىمىش ساچى چىين لرىندە، بىر گون ساچىنى يىغىب، بىر گون يئنى يئتمە چاغلارنى ارىنە خاطرلاتماق اوچون ساچىنى هۇروب، جىن پالتار گئىيردى.

هر گون آينا قاباغىندا دوروب، گئىينىب، ارىنىن مقابىلىندە اويون اويناماق اونون عادتى اولموشدو. هردن آينا قاباغىندا دوراندا نظرىنە گليردى مدنيتىن گۇبىيندە وحشى قبىلەلرىن اينسانلارى كىمى اوزونو آئىنلارنى اويونونا حاضىرلايىر. بو آئىنلار سىراسىندا بدنىنى تانىماغا باشلامىشىدى. تازا باشا دوشوردو هر اينسانىن جىنسىتى اونون وارلىغىنىن نئجەلىينى معىن لشدىرير. جىنسىتىندىن فايدالانماغى اوزونون طبعى حاققى سانىب، چاليشىردى ائولليلىك دونياسىندا ارضاء اولسون.

سرھنگ ايسە اروادىنىن گئىينىشى، بدنىنى نومايشە قويدوغو گۇزوندىن قاچمىر، اغواگرلىك نىشانەلرىنى آيدىن آشكار گۇروردو. آمما اروادىنىن اغواگرلىيى اونون حىس لرىنە تاثير بوراخمىردى. گئنه ده بىر وظيفە كىمى اروادىنا علاقه گۇستىريردى. اوزونو قادىنلارنىن حرمىسرا اويونونون ايچىندە ياشايان كىمى حىس ائدىردى. سرھنگە گۇره قادىنسل

اويونلار اينسان يارانيشيندان برى باشلانيب و اينسان نؤوعو سؤنا چاتينجا بو اويونلارين دا دوامى اولاجاق.

آروادينين داورانيشلارى نه غريزه اوزوندن، نه ده طبيعى بير ايستك كيمي يدى، يالنيز سرهنكده مئيل ياراتماق اوچون هر گون بير اويونا گيبردى. اونون اغواگرليبي ناشى يانا تيكيلميش بير ياماق كيمي گوزه گليردى. باشارمزدان، آشپازليق كيتابينين اوزوندن يئمك پيشيرمك كيمي يدى آروادينين مئيل ياراتماق چابالاماقلارى. آرواد گونو گوندن ده ييشيك داورانيشلار گؤسترديكجه سرهنك اؤزونو اونون اويونوندا قيراغا چكيب، باشيني قوشلارلا قاتيردى. خبرى يوخ ايدى آروادين چابالاماقلارى قوشلارين عليهينه دير.

آروادى ايسه گئت- گئده يئمك اويونلارينى دا آئينلارينا آرتيرميشدى. هر گئجه آرينين سئوديبى يئمكلرله ايكي نفرليك بير ضيافت حاضيرلاييردى. آما يئمك اويونو دا بدن آئينلارى كيمي سرهنكين سويوق ميزاجينا هئچ تاثير قويوردو. آرواد سونوندا اويونون تك خاليني اورتايا قويدو. آرينين ان سئوديبى موسيقيه رقص آئينى حاضيرلادى.

سرهنكين عادتى دير ايكيندى چاغى «قو گولو»^۱ موسيقى سينين سسينى قالديريپ، قوشلارى ائوانا بوراخسين. قوشلار ايسه موسيقينى ائشيتمكده گؤيه اوچوب، مللاق ووروب، رقص اندرلر.

سرهنك قوشلارين غريزي اويناماقلارينا بازدير. موسيقى قوشلارين غريزه سيني جوشدوروب، اويناماقلارينا نظم وثرير. هوشلو- باشلى قوشلار اويناماقلاريني موسيقيه هماهنگ انديرديلر. اؤزليكله آغ پارپارلى نين گؤيده مللاق ووروب رقص ائتمهسى بير يانا، يئرده موسيقى هاواسينا

۱- قو گولو: پيوتر چايكوفسكى نين مشهور بالت اوچون يازديغى اثر. بو اثر ۱۸۷۶-۱۸۷۵-جى ميلادى ايلرينده بستانميش، ۱۸۷۷-جى ايلده ايفا اولموشدور.

قانادلارنى چىتىر كىمى آچىب، اۋز دۋورەسىنە فىرلانماغى سرهنگىن
 عاغلىنى آلىب، حىسىنى جوشدوروردو. او ايسە ايچىندىن جوشان حىسىن
 آدىنىن نە اولدوغونو بىلمىردى؛ آما يقىن ائدىردى دونيانىن گلىنلرئىنى
 ھىچ بىرىسى، حتى قو قوشلارى بئله اونون آغ پارپارلىسى كىمى رقص
 ائدە بىلمزلىر. آغ پارپارلى ھوشلو- باشلى بىر قوش ايدى. موسىقىنىن
 سسى كسىلمكدە، قانادلارنىن چىرىنى بوكوب، سرهنگە سارى دۋنردى.
 سرهنگ آلىنى اونا سارى اوزاتماق ھمن، آلىنە قونوب، دىمدىيىنى
 سرهنگە سارى توتاردى. سرهنگ اونون دىمدىيىندىن اۋپمەيىنچە، قوش
 ائله او حالدا قالاردى.

سرهنگ قوشلارنىن رقصىنى تاماشا ائدركن آرواد ايسە يئمك
 ضىافتىنى حاضىرلادى. اۋزونو گلىن كىمى بزەيب، گلىن كىمى دكولتە
 گئىيب، آينا قاباغىندا آرېنە عرضە ائلەيەجك اويونلارى تىمرىن ائلەدى. بو
 دفە آرېنى جوشدورماغا يقىنى وار ايدى.

سرهنگ آروادىنى گلىن كىمى گئىيىمىش گۈرندە يئرىندە قورويوب،
 قالدى. گئىنە اۋزونو حرمىرا اويونلارنىن ايچىندە حىس ائتدى.

آرواد ايسە سرهنگى حئىرت ايچىندە گۈروب، اويونون اوددوغونو
 دوشوندو. يئمك ضىافتىندە باشاردىقجا قادىنلىغىندان مايا قويدو.
 سرهنگ ايسە ميز باشىندا اوتوروب يئمەيە مشغول اولاركن، آروادىنى
 سوزوردو. آروادىنىن بدننى تۈكمە تۈكۈلمۈش ظرافتلى بىر تىندىس ايدى.
 بلكە دە بىر ماھىر ھئىكل تراش بو تىندىسى يۈنمۈشدو. لاكىن سرهنگىن
 گۈزۈندە بوتون تىندىس لىر كىمى روح سوز ايدى.

آنچاق دونيانىن آن اوستا ھئىكل تراشى دا اۋز يۈندۈغو ھئىكلى دوغال
 اينسان سوپەسىنە چاتدىرىپ، اونا اينسان روحو بخش ائدە بىلمز. آروادى

دا، آئين سل اغواگرليك اويونلاريندا گونو- گوندن دوغال جيلوهلردن بوشالميشدى.

آروادى بيلميردى هر كيشى بزه كللى اوز- گۆزه، ياراشيقللى ساچ- باشا، تۆكمه بدنه اغوا اولماز. اگر اغواگرليى بوراخيب، آيين- اويونسوز طبيعى جينسل ايستهيىنى اونونلا پايلاشسايدى، بلكه مناسيبتلرلى اينديكىندن داها فرقللى اولاي بيلرميش.

يئمك ضيافتى باشا چاتميش، آرواد فاتح بير ملكه كيمي يئرلندن قالخدى. سرهنگ اؤزونه گلنده «قو گؤلوه» بالئتى نين سسى اوتاغا دولدو. ايكيىنجى دفة اولاراق، آروادى اونو حئيرته سالدى.

آرواد رقص ائتمه يه باشلادى. فيرلانيردى، قوللاريني قو قانادى كيمي آچيب يوموردو. سونوندا رقص حاليندا گليب سرهنگى ميز باشيندان قالديردى. سرهنگ هله ده حئيرتدن آييلماميشدى. هاندا قالسين آروادى ايله برابر رقص ائله سين. بونونلا بئله بير ايكي آدديم آروادينا سارى گئديب، ميخ كيمي اوتاغين اورتاسيندا داينايب، دوردو. آروادى اونون حئيرتى مقابيليينده فاتح بير ملكه كيمي ديللندى: «هانسيميز گؤزل رقص ائليريك، من يا پارپارلى آغ قوشون؟»

سرهنگ او آن باشا دوشودو كى آروادى قوشلارينا قيسقانير.

سرهنگ آروادينا عاشيقانه حيسى اولماسا دا، آنجاق اوندان نيفرت ائتميردى. ائوليلكلرى اتالارينين اورتاسيندا يازيلميش بير مقاويله اولسا دا، هر ايكيىسى ده قارارا گلْميشديلر بو مقاويله يه وفالى قالسينلار. اوسته ليك، آروادينين گؤزونه باخا- باخا اونا آغير بير سؤز دئمه يى كيشيليكدن اوزاق بيليردى. چاليشيردى باشارديقجا كيشيليك تكليفيني يئرلنه گتيريب، آرواديني راضى ساخلاسين. بونونلا بئله هر نه قدر ايسته سه ده، آياغى گلْمه دى اونونلا آياقلاشسين. اونا ائله گليردى كى، آروادىلا آياقلاشسا، عؤمور بويو ساختا بير ملكه نين طيليسيمينه دوشه جك.

آرواد ياتاغىندا اوزانىب، ارىنى او گئجه مىخ كىمى اوتاغىن اورتاسىندا دايانماغىنى اۇزونه معنا ائده بىلمەيه جك قدر ذهنى يورقون ايدى. آستا- آستا كىپرىكلرى بىر- بىرىنە قىفيللاندى.

پارپارلى آغ قوش دۇشونه قوندو. سرهنگ قوشون چۇهرەسى آرخاسىندان اونا باخىردى. گۇزلىرى قانچاناغىنا دۇنموشدو. قوشون قانادلارلى اينسان آلينه دۇنوشوب، آروادىن بئلىنە دولاشدى. آرواد چابالادى اۇزونو قوشون آلتىندان كئارا چكسىن. قوشلاردان زهلهسى گئدىردى. چابالادىقجا داها آرتىق قوشون آلتىندا گىرقتار اولوردو. قوش دالبادالا دوداقلارنى دىمدىكلەدى. او ايسە گوجونو بوغازىنا يىغىب چىغىردى؛ آما سسى خىرخىراسىندان يوخارى قالخمادى. قوش، دىمدىكلەيه دىمدىكلەيه اونون بوغازىنى دەلىب، بوخاغىنىن آلتىندا بىر جوت دويون بىتدى. دويونلر مۇر آغاچىنىن گۇودەسىندەكى گۇزە بنزر دويونلر ائكىزلىرى ايدى. قوش، آغاج دەلن كىمى بىرباشا بوغازىنداكى دويونلرى دىمدىكلەدى. دويونلر ائغزى دئشىك كىمى آچىلدى. قوش قويروغونون تئله كلرىنى دئشىكلرىن اىچىنە سالىب، بئل سويونو دويونلرە تۇكدو. آرواد گوجونو قوللارنى يىغىب، پارپارلىنى اۇزوندىن اوزاقلاشدىرماغا چالىشىدى. اونو ايتەلەيندە، پارپالى نىن دۇشونه دۇيولموش ترەزى كفهلىرى قوپوب، آروادىن آللىنە ياپىشىدى. دىرناقلارىنداكى مانىكور بوپالارى قوپوب، خال كىمى ياناقلارىنا دۇيولدى. خاللار زىنقرو شىكليندە يىدلر. آروادىن دىرناقلارى ترەزى كفهلىرىن اىچىندە ارىيىب، يوخا چىخدىلار. آل يئرىنە، بىلكلىرىنە ترەزى كفهسى ياپىشمىشىدى. چابالادىقجا كفهلر بۇيويوردو.

آرواد يوخودان داشلانيب اوياناندا اۇزونو اوتاغىندا گۇردو. جىم جىلاق تر اىچىندە يىدى. بئلدىن آشاغى بدننى كۇشوموشدو. يوزلرجه اينە بدننە باتاين كىمى ايدى. آما آللىرى يئرىندە يىدى. هاندان هانا اۇزونه گلدى.

گۆردويو كابوسون وحشتى هله ده جانيندايدى. گونش اوتاغين اورتاسينا اوزانميشدى.

باشيني گوندهليك ايشلرينه قاتدى، بلکه گۆردويو كابوسو اونوتسون. مد ژورناللاريني وراقلادى، مد مدياسيندا، بير نئچه سايتدا ايلين سئچيلميش اؤزل رنگلرينه باخدى. آكتيپۇرلارين هارا گئتديكلريني، كيم ايله دارتیشمالاريني، سینامالارين يئنى فيليملريني گۆزدن كئچيرتدى. يئنى ياييلميش موسيقى آلبوملارینين ايچينده سئودییى مغنىلىرى آختاردى. بير نئچه دوستويلا تئلفونلاشدى، بونونلا بئله گۆردويو كابوسون تاثيرى آلتدان چيخا بيلمهدى.

اؤز يانيندا آرينين آشيري ايستهيينه يوخ دئدييينه پشمان كيمي اولسا دا، آرينين دهيشيكلېك سببلريندن باش آچمالىيدى. آرواد، حيسلرينه چوخ دا مئيدان وئرن بيريسى دئيلدى، آما ندىنسه ايندى ايچيندهكى حيس اونون بوتون دوشونجهسینه غاليب گليردى. آرينين دهيشيلمه سببيني قوشخانانين بۇيروندهكى اؤزل اوتاقدا آختارماغا قرار وئردى. او اوتاق آرينين امنيتلى پناهگاهى ايدى.

آرواد بېر باشا قوشخانایا ساری گئندی. پیللەلری یوخاری قالخاندا
 حیس ائلهدی اونو آرخادان گودن وار. ائیواندا دایانیب، باخچایا، حیطین
 باشاباشینا گۆز دولانیدیدی. هر شئی یئرلی یئریندهیدی. نه دیوارلارین
 باشیندا نابلد بیر یسی گۆرونوردو، نه ده آغاجلارین گۆودهسی آراسیندا بیر
 شخص گیزلنمیشدی. بیر آن نظرینه گلدی مرّ آغاجی نین گۆزو یومولدو.
 اۆز فیکریندن جانینی خوڤ باسدى. بو ایکینجی دفةیدی مرّ آغاجی نین
 گودوکچو بیر آغاج اولدوغونو دویوردو. کیمین عاغلینا گلردی، کیم اینانا
 بیلردی باخچا بوجاغینداکی بیر آغاج اینسانی گودسون؟!
 مدت لر اۇنجه بیر فیلیمدە آددیملايان آغاجلاری گۆرموشدو.
 آغاجلارین کۆکلری گونشه ساری آددیملايیردیلار. تاماشاچی یا ائله
 گلیردی کی آغاجلار یئریبیرلر. آما گودوکچو آغاجلارا گۆره نه بیر سۆز
 ائشیتیمیشدی، نه ده بیر کلمه اوخوموشدو.
 ائیواندا دایانیب، مرّ آغاجینی گۆزآلتی ایزلهدی. آغاج دیم- دیک
 باخچانین گوشه سینده دایانمیش، یارپاقلاری ایسه نسیم گوجویله ترپه نیردی.

«دییەسن بو آغاج دوشونر بیر وارلیق کیمی منیمله اویون اوینايیر. نندن ایندیجهن اونون گودوکچو اولدوغونا بر خود اولمامیشام؟ یانی بو سوردهه بیر گودوکچو کیمی باخچانین بوجاغیندان منی گودورموش؟ بلکه ده هر گئجه گیزلی پلیس لر کیمی گۆردوکلرینی اریمه گزاریش وئریمیش! اولمییه یاشادیغیم ائوده بیر جاسوس آغاج وارمیش! بلکه ائله اونا گۆره اریم هر گئجه ائوه کئچمزدن اول آلاچیغا کئچیب، آغاجا زیللەنیر؟! او گئجه... او گئجه اؤزوم بو قولاخلاریمنان ائشیتدیم آلاچیق آلتیندا آغاجنان دانیشیردی. ایسکندرین بوینوزوندان دیییردی. اولموییه ایسکندرین بوینوزوندان مقصودو مخدر بیر مادهیدی! ایسکندرین بوینوزو... قانچاناغینا دؤنموش گۆزلر... مخدر ماده..!»

گئری دؤندو. بیر داها یاخیندان آغاجین گۆدده سینده کی گۆزه بنزر دویونلره باخدی. دویونلرین ایچینده شار کیمی کیکیگه ایشیلدايیردی. شارلار کهربا رنگینده اینسانین گۆز بئکلرینه بنزه يیردی.

هله ده گئجه گۆردویو کابوس یادیندان چیخمامیشدی. هؤوشنه سی آرتدی. هئچ گومان ائله مزدی گونون گون اؤرتاسیندا، اؤز ائوینده بیر آغاجدان قورخسون. تلم- تله سیک قوشخانانین آلتیندا کی زئرمی به ائندی. باغبانلیق وسایطی ایچیندن بیر ناجاق گۆتوروب، آغاجین کنارینا گئری قاییتدی. آغاجین دویونلرینی نیشان توتوب، ناجاغی قالدیریب، دویونلره ساری ائندیرنده، ندنسه پئشمان اولدو. مَرَّ آغاجی دا قوشلار کیمی ارینین عزیزلریندن بیری ایدی. آغاج زده لنسهیدی، ارینه نه جواب وئرمه لییدی؟ ناجاغی باخچانین ایچینه آتیپ، ائوه ساری یورودو. قارا بیر شال گۆتوروب، گئری قاییتدی. تۆوشه یه- تۆوشه یه شالی آغاجین گۆدده سینده کی دویونلرین اوستونه دولاییب، دویون ووروب، گئری

چكىلىپ، قىراقدان باخدى. نە گۇزە بنزر دويونلر گۇرونوردو، نە دە دويونلرین ايچىندە كېرپا رنگىندەكى كىكىگەلر.

«ايندى بىيۇل منى گود، گۇروم نئجە گودەجاخسان؟!»

قوشخانايا سارى گئتدى. هانسىسا بىر فىكىر عاغلىنا گلмыш كىمى، يارى يولدا دايندى. گئرى قايدىب، توپوغونا زنجىرلنمىش زىنقروووو آچىب، آلاچىق آلتداكى ميز اوستە قويوب، اوزونو آغا سارى توتدو:

«بو دا زىنقروندان! ها قولاخلاريوى شوشله كى آياغىمىن سسىنى

ائشىدەسن!»

أرىنىن اوتاغىنا سارى دۇندو. ايچرى كئچمزدن ائىواندا داينىب، آغا سارى باخدى. گودوكچوسونون گۇزلىرىنى قارا گۇزلوك آلتىندا گۇرونجە، دىنچ بىر نفس آلدى.

قوشخانا هميشه سرهنگىن قۇرۇغوندايدى. قوشلار ايسه اونون قنىمىيدىلر. ايندىبەجن بىر- ايكى دفه كۇنولسوزجە أرىله برابر قوشخانايا گلмышدى.

حئىوانلار ايله هئچ زامان علاقه باغلايا بىلمەمىشدى، پىشىكدن چىمچەشردى، ايتدن دىسكىنردى، آما قوشلار لاپ بئله آجىغى گلدىيى حئىوانلار ايدىلر. سرهنگدن چكىنمەسەيدى قوشخانانىن قاپىسىنى آچىب، قوشلارى هاوايا بوراخاردى.

أرىنىن يانىندا ديله گلەسە دە گردك گئجەسىندن برى قوشلارا قىسقانىردى. آغ پارپار اۇلندە سرهنگى غصه بوروموش، اونون ايسه گونوسو اۇلموش كىمى سئوينجك بىر حالى وار ايدى. آما بىر مدت كئچمەمىش، بىر آبرى قوش - قره آغ قويروق - آغ پارپارلىنىن يئرىنى توتدو. سرهنگ اونون رقصينه، گۇيدە مللاق وورماغىنا فرحلهنىب، آز قاليردى اۇزو دە اونونلا برابر مللاق وورسون.

قوشخانانين پنجره سيندن باخدى. بىر نئچەسى بويونلاريني بدنلرينه قيسىب، گولدانلاريندا اوتورموشدولار. بىر نئچەسى ده دۆشەمە اوستونده يئر ييردىلر. ارى مخدر مادهنى قوشخانادا گيزلهده بيلر دئيه، دوشونموشدو. «قوشلار مخدر مادهنى تاپيب، ديمدیکلهسه لر... يوووو... بوراسى اونوگيزلتمه يه يارارلى يئر دئيل.»

قوشخانايا گتتمکدن واز كئچيب، سرهنگين اؤزل اوتاغينين قاپيسيني آچدى. دوشوندويونون عكسينه، قاپى قيفيللى دئيلدى. ايچرى گيرجك ديوارا ميخلانميش آغ پارپارلينين چرچيوه ايچينده بؤيوموش شكيليني گؤرونجه، گئنه ايچينده قيسقانجلىق دويغولارى جوشدو. قوشون شكيلى اؤزوندىن نئچه قات بؤيوك گورونوردو. شكيلين قاباغيندا دايانيب، قوشا باخدى. بىر آنلىق، آغ پارپارليا قيسقانجلىغى، ارينين مخدر مصرف ائتدييىنى ياديندان چىخارتدى.

«من اؤلسم ده، منى هئچ بئله قابا ساليب، ديوارا ميخلاماز... اؤلوسوندىن ده زهلم گئدير!»

اوتاقدا فيرلاندى. سرهنگ ايله برابر قوشخانايا گلنده، بىر- ايكى دقيقه ليک اوتاغا كئچيب، سفرى ياتاغين اوستونده اوتورموشدو. اوتاقدا ايکينجى شخص اوچون بىر صندل يوخ ايدى. سرهنگ يازيب- اوخويان زامانلارى تک قالماغى ترجيح وئردى. چوخ زامان گئجه لر بىر آز اونونلا ياتاندان سونرا قالخيب اؤزل اوتاغينا گئردى. اوتاقدا يازى ميزى و كىتاب رفيندىن علاوه كيچيك بىر ميز اوستونده تك نفر ليک چاي سرويسى وار ايدى. ارواد كئچيب يازى ميزينين داليسيندا ايله شيب، پنجره دن حيطه باخدى. مَرَّ آغاجينين گۆزلىرىنه دولاميش شال يئرینده ايدى. اؤز عاغلىنا آفرين دئدى. سونرا قالدى ارينين بو قدر ده ييشيلمه سينين سببىنى نئجه تاپسين. اول كىتابلاردان باشلاماق ايسته دى. امما يئریندىن ترپنمه دى. او

قدر کیتابی گۆتور- قوی ائلمه‌یه تنبلییی گلدی. سونرا آل آتدی میزین چکمه‌جه‌سینه. چکمه‌جه‌نی قیفیلی گۆردو کده شوبه‌ه‌سی داها آرتدی. آری ائوه دؤنمزدن اول چکمه‌جه‌نی آچمالی‌یدی. تئلیندن سانجاغینی چیخاردیب، قیفیلی قوردالادی. آتا ائوینده باجیسینین قیفیلی چکمه‌جه‌سینی آچماقدا اوستاکار اولموشدو. آما ایلر ایدی داها سانجاق ایله قیفیل آچماغا مجبور قالمامیشدی. نه قدر چابالادی قیفیل آچیلما‌دی. عاغلینا بیر فیکیر چاتدی. تله‌سیک اوتاغینا ساری قاچدی. پالتار کۆمودونون اوستونده کی آچاری گۆتورب، قاییتدی. مَرَّ آغاجینین اؤنوندن کئچنده عجیبه بیر حیس اؤزونده دویدو. نظرینه گلدی آغاجین یارپاقلارینین هامیسی گۆز چیخاردیب، اونو گودورلر. آما آیاق ساخلاماغا گلمزدی. نه اولوردو اولسون، او چکمه‌جه‌نی آچمالی‌یدی.

اوتاغا گیرجک دریندن نفس دریب، اومودسوز بیر حالدا آچاری چکمه‌جه‌نین قیفیلینا سالیب، بوردو. چکمه‌جه‌ آچیلدی. بو قدر راحت آچیلجاغینا اؤز ده اینانمیردی. حیاتینین آن آجی اولایی ایله قارشیشلاشماق کیمی حالی وار ایدی. هؤوشنه‌دن قلبی شدتلی دؤیونوردو. چکمه‌جه‌نی آستاجا اؤزونه ساری چکدی. استرسدن آز قالیردی اوره‌یی سینه قفسیندن قوپوب، چکمه‌جه‌نین ایچینه آتیلسین. اؤنجه تخمین ووردوغو مخدر ماده عوضینه چکمه‌جه‌نین ایچینده کیتاب- دفترله قارشیشلاشدی. گۆن جیلیدلی دفتر قهوه رنگینده‌یدی. کیتابین ایسه جیلدی اوزرینده آرینین آدی یازیلیمیشدی. تیکانلی بیر نسنه‌نی آله آلان کیمی احتیاطلا کیتاب- دفتری چکمه‌جه‌دن چیخاردیب، میز اوسته قویدو. کیتابی گۆتوروب وراقلا‌دی.

«بو کیتاب نه زامان چاپ اولوب کی منیم خیریم اولمیییب؟!»

بیرینجی صحیفه‌نی آچدیقدا گۆزلی تعجب‌دن برلدی.

«بو ندى داھا؟.. اعدام طریقهلىرى!»

اۆز سسىندىن قورخىدۇ. جانىنى ھۇوشىنىە باسدى. صفحەنى وراقلايىب، يازىلمىش عنوانلارى اوخودۇ.

بىرىنجى بۆلۈم:

اعدام طریقهلىرى غىرب اۆلكەلىرىندە:

۱- تىرىباران

۲- دار آغاجى

۳- الكىرىكى صندىل

۴- گاز اوتاغى

۵- گىوتىن

ايكىنجى بۆلۈم:

اعدام طریقهلىرى شىرق اۆلكەلىرىندە:

۱- تىرىباران

۲- دار آغاجى

۳- داش قىلاق

۴- شىمىع آجىن

۵- ياغ قازانى

۶- بۆيۈن وورماق

۷- مىلە ائىمىك

«بولار ندى بو كىشى يازىب؟»

كىتابى وراقلادى. ھىر واراغىنى چئوردىكىجە تىجوبدىن بىلمىردى نە ائىسىن. دىل- دوداغى قوروموشىدۇ. مىختر مىسئەسى تامامىلە ذھىنىدىن يوخا چىخىب، اونون يئىرىنى كىتابىن يازىلارى توتوموشىدۇ. ھىچ اينانمىردى بو يازىلارى ارى يازسىن. نىجە اولاي بىلردى قوشلارىن

رقصیندن فرحله نن بیر کیشی بئله سویوق قانلی لبقلا داش قالاقدان،
شمع آجین ائتمکدن، اولومدن، اولدورمکدن یازسین. یقین ایسکندرین
بوینوز ائله بو کیتاب اولمالیدی!

کیتابی میز اوسته قویوب، دفتره باخدی. اونو آچیب اوخوماقدا ایکی
هاوالی قالدی. ظنّ ائتدی ایسکندر ناغیلینی، اوسته لیک، آرینین شهوتلی
بیر تجاوزکار کیمی اونا سالدیرماسینین سیرینی ائله همین دفترده تاپا بیلر.
اوره یینین تاپاتاپینی ائشیدیر. آلری نارین بیر ائسمجه توتوب.
بیرینجی دفه دی گیزلیجه آرینین اشیالارینی چپ- چئویر ائله بیر.
اؤللیکلریندن بری، بیر- بیرلرینین اؤزل دونیالارینا، اؤزل آنی لارینا
سایقی ساخلاییب، بیر- بیرلرینه امینلیک حسی یاشاتماغی
باشاریمیشلار. آما بو آن آرینه امینلیک حسی دویدوران بیر اروادین
ادا- اوصولونو چیخارتماغین یئری دئییلدی. آریندن خبرسیز، اونون
ایشیندن باش آچماغیندا اؤزونو حاقلی بیلیردی.

آرینین آدینا تالیف اولونموش کیتاب یئترینجه احوالینی پوزموشدو.
کیتابی وراقلا دیقجا باشا دوشوردو کی اورتاق بیر حیات قورموشسالار دا،
آری اونو اؤز دونیاسیندا قیراقدا ساخلاییب.

حیس ائدیردی دفتری آچسا قفیلدن زهرلی بیر حئیوان وراقلارین
آراسیندا چیخیب، اونو سانجاقاق. بونولا بئله شکّ شوبه یله دفتری آچدی.
دفترین بیرینجی صحیفه سی آغ دیر. ندنسه آغ صحیفه اوره یینی
آزجا دا اولسا دینجلیتدی. دفتری وراقلادی. سون یازینین آلتیندا
کئچمیش گئجه نین تاریخی یازیلیمیشدی. گئنه اوره یی دؤیونمه یه
باشلادی. یازینی اوخودو:

«بو یون حیاتیمین آن آغیر و آجی گونونو یاشادیم. باش دلایلین
تکلیفینی قبول ائندنه محکوملارین جینسیت لری هئچ عاغلیما دا

گلمەدى. دئمىرم آروادلار بو اۆلكەدە محكوم اولمور و يا اعتراضلار قارىشمىرلار، جىنايەتە آل وىرمىرلار، قانونا قارشى دورمورلار، اونورلوق ائلمىرلر، مخدر مادە آلىش- وئرىشىندە دئىللىر؛ بوخ! بو ايشلرین هامىسى دونيانين آيرى اۆلكەلرینە تاي نىواكدا دا اوز وئرىر، آما بو گونەجن آروادلارین بئله بىر عمللرى منىم عئىنىمە گلمەمىش، ذهنىمى بو قدر قارىشديرمامىشدى.

دونەجن نظرىمە گليردى سياسى شر اولان بىر آروادين اعدامى ايله ايجتماعى بىر شر اولان آروادين اعدام طريقهسى فرقلى اولمىدیر. نىيەكى بو ايكي شرى بىر قازاندا قايناتماق ممكن دئىيل. او اوزدن خانىم سفير ايله پىگالين ريبس خانىمىنين بىر يئردە، بىر زاماندا اعدام اولماغى ايله مخالفت ائله ديم. مخالفتيم كارا گلمەدى. باش دللال ايكيىنين بىر آندا اعدام اولماغىنا حۆكم وئرىب، سون نۆقطەنى قويدو.

ضديتلى بىر جاگه ادا اولان بو ايكي آروادين اعدام ترتيباتىنى وئرمك منىم فيكرىمى دەيىشديردى. اولوم قاپىسىنين قارشىسىندا داينديقا، مقام، عنوان و هر هانسى مثبت يا منفى شؤهرت اينسانين ذهنيندن قيرغا گئدير و آنجاق اينسانين عئىنىنه گلن مسئله، محكومون آرواد جىنسىتىيندن اولدوغودور. بىر آروادين اعدامى يوز كيشىنين اعدامىندان آغىر گلير منە.»

آرواد اوخودوقلاريندان حئير تلىنمىش، يازىنين آردىنى توتدو:

«بىر آروادين اعدام مراسىمىنده آدامىن آناسى، باجىسى، آروادى گليب تىكىلير گۆزونون اؤنونه. بونا باخمىاراق محكوم آرواد حاقلىدير يا حاقسىز، گوناھكاردى بوخسا گوناھسىز، آنجاق آنالىق، آروادلىق، معشوقەلىك قابىلىتى اولان اينجهلىك لرين اؤلومونه سن دە قۇل چكىرسن.

هر چند بویون اعدام اولان ایکی فرقلی آروادین حؤکمونو صادیر
 ائله مکده منیم اینه اوجوجان دخالتیم یوخ ایدی، آما من ده بیر مدتدی
 بو حاکیم- محکوم اویونونون پراسسینین بیر پارچاسی اولموشام. اؤزومدن
 سوروشورام، من بو پراسسده اولماسایدیم، بو ایش دایاناجاق ایدی؟»
 اوتاقدا بیری واریمیش کیمی آرواد باشینی یازیدان قالدیریپ، اوجا
 سسله دئدی: «یانی نمه؟ سفیر خانیم... پیگالین رییس خانیمی... اعدام...
 باش دللال... بو سؤزلر ندی بو کیشی یازیب؟!»
 و دالسینی اوخودو:

«البته کی یوخ! بلکه منیم یئریمه بیر آیرسی اولسایدی، بویون
 اعدامدان اؤنجه پیگالین رییس خانیمینین آینه بیر گیله سیگار وئرمزدی.
 واختی اؤلدورمزدی او سیگارینی چکسین. منیم کیمی جوخه یه
 تاپشیرمزدی، آیلارینی نیشان توتوب، بیرنجی گولله یله، چوخ درد
 چکمزدن محکوملاری تیرباران ائله سینلر. هئچ کیم بیلمه سه ده، آن آزی
 اؤزوم بو فرقی باشا دوشورم. باش دللال کیمی قصی القلب آدامین گؤزو
 باخا- باخا فرقلی بیر ایش گؤردویومه غرور دویورام.»
 آرواد باشینی دفتردن قالدیردی. حیس ائلیردی قولقلارینین دیینی
 منگنه ایله سیخیرلار.

«بولار ندی یازیب!!! هله غرور دویورموش!!!»
 بارماقلاریلا قولقلارینین دالسینی اؤوکه لیب، گئنه دفتره ساری آیلدی.
 «اولمییه بو کیشی رومان یازیر؟!»
 بیر داها دفتری وراقلادی. یازیلارین آلتیندا تاریخ یازیلیمیشدی.
 آیدین- آشکار ایدی آرنین گونده لیک یازی دفتیریدیر. هؤوشنه ایله گئنه
 قالدیغی یئردن اوخودو:

«پئشمانام يا يوخ؟ بيلميرم. هر نديرسه، آنجاق آتامين چتيرينين آلتيندان قيراقدا، اؤز ارادهمله، اؤزوم بيلركن بو ايشى قبول ائتميشم. بيرينجى دفة دير اؤز ارادهمله دغدغه اولان بير ايشين داليسيني توتموشام. قوشلارا اولدوغو علاقه م آتامدان منه چاتيپ، آتامين اصرارى ايله نيطامى دانيشكده ده درس اوخويوب، سرهنگليك روتبه سينه چاتميشام. آتامين آمريله آرواديملا ائولنميشم، هر دؤنه آرواديملا ياتاندا نظريمه گلير آتام بير يئرده داينيب، بيزه نظارت ائدير. آتامين اراده سيله اراده سيز بير وارليغا چئوريلميشديم. اؤزومو نيطامى پالتار گنيميش، قۇللو- قووتلى بير قوش قۇوان كيمي حيس ائديرديم.

آمما جلا دليغى (جلا دليق دئسم بلكه اؤزومه حاق سيزليق ائليرم) اؤز ارادهمله قبول ائله ميشم. جلا دليق منى قوش قووانليقدان قورتاردى. بيليرم، اگر آتامين گوجو اولسايدى، سوموكلرينى بير- ييغيش ائله ييب، تور ياق آلتيندان قالخيپ، گليب منه مانع اولاردى. يقين آت سيز- درى سيز ايسكلت آليه قولاغيمي قيزديراندا بارماق سوموكلرينين ردى اوزومده قالاردى. شوبه هم وار آيا او زامان دا آتامين اراده سينه باش ايرديم يوخسا يوخ!»
آروادين گؤزو دفترده اوجا سسله دئدى:

«اؤزوم بيلركن؟ يانى سن اؤزون بيله- بيله بئله بير ايشى قبول ائله ييب، آليوى قانا باتيريبسان؟»
يازيلردان هئچ بير سس چيخمادى.

«ايكى آرواد... ايكى محكوم... آروادلارين بيرينى زيروه دن، او بيريسيني ايسه اوچورومون ديبيندن اعدام ديره يينين آياغينا گتيرميشديلر. بيرى غرورلو، او بيريسى ايسه آياق آلتدا ازيلميش، بيرى محكمه نين نظرينده سياسى شر، او بيريسى ايجتماعى شر؛ بيرى حؤكومه تاققا ووران، او بيريسى كيشيلره يارا- خورا، ايدز- هپاتيت

داراشدىيران. بىرى سفىر، او بىرىسى ايسه پىگالين رىيس خانىمى. هر ايكىسى شۇر، هر ايكىسى ضرر يوكو!

بو يون ايكى ضدىتلى آروادىن اعدام مراسىمىنە شاھىد اولدوم. سون دىقە گۆزومو يومدوم. آخى جلا دلىغىن دا اۆزونه گۆره اخلاقى، قايداسى وار. قوش قووان جىلدىمدە قالسايدىم، گۆزلىرىمى يوما بىلمزدىم. جلا دلىق گونو- گوندىن منده بىر شئى لرى ده بىشدىرىر.

آمما بىر شئىدىن باش تاپامىرام. هر اعدام مراسىمىدىن سونرا وجودوم چىپ- چئویر اولور. تانىمادىغىم، بىگانه اولان بىر "من"، اىچىمدىن باش قووزايرىر. جىنسل اىستەيىم يوزه يوز آرتىر. آشىب داشىرام بو اىستىكىن. بو اىستىك آروادىمى قورخودور. بو اىستىك هاردان قايناقلانير، باش تاپا بىلمىرم. دئىك بىر بئله ايل منىملە برابر اولان بو وجودو ياخچى تانىمامىشام. بلکہ جلا دلىغىن هؤوشنە سىندىن قورتولماق اوچون جىنسى اىستەيىم آرتىر؟!...»

آرواد حىس ائله دى آللىرى كئهىيب. ائله دفترە باخىردى، دىيە سن سرهنگىن اۆزونو اوخودوغو يازىلارین اىچىندە گۆرور.

«يانى سن... سن ألىوى قانا باتىرىب، سورا گلىب منىملە!..»

اينانمىرام... اينانمىرام. بو يازىلار ناغىلدى...»

آرواد اوزونو اوچوندا گىزلتىدى. كئهىمىش بارماقلارى گىزىلدەدى. آغلاماغى گلەسه ده آنجاق گۆزوندىن بىر دامجى ياش چىخمادى بئله. آلاچىق آلتىندا اریله اۆزو يادىنا دوشدو. اۆزلىكلە اری ألىنى اونون بئلىنە دولايىب، اۆزونه سارى چكىندە ارىنىن اوزونه عشوه يله تبسوم ده ائتمىشدى. ايندى ارىنه تبسوم ائتدىيى آن رىكلام بىل بوردلارى كىمى ذهنىندە يانىب، سؤنوردو.

«ألىنى قانا باتىرىب، سورا ایستەیی جوشوب. من... آبتال من... هله بو جنه وارین اوزونه ده گولموشم... آبتال من... آخماق من... خاخول من... ائششه من..!»

خئىلك او حالدا قالدى. آلاچىق آلتىنداكى صحنه نین بوتون اولايلىرى بىر يانا، آرنىن اوزونه گولمه يىن آجىسى ذهنىندن چىخمىردى. يازىنىن آردىنى اوخودو:

«بو گنجه آروادىم منىم داورانىشىمدان اوركوب، اوتاغىن قاپىسىنى قىغىللادى. او آن يالنىز بىر فىكىر منه غالىب اولموشدو. هر نه اولور اولسون، اؤزومو بو وضعىتدن قورتارمالى يام. غاغلىما گلن بىرىنجى فىكىر پىگالا گنتمك اولدو.

ايندى يازا- يازا اؤزومدن سوروشورام ندىن پىگال؟ عؤمرومده پىگال كىمى مكانلارا گنتمه يه هنج احتىياج دويمامىشدىم. جىنسل احتىاجلارىم او قدر شدتلى اولمامىشدى منى بئله يئرلره چكسىن. بو ياشىماجان پىگال هنج زامان عئىنيمه ده گلمه مىشدى. بلكه بويون رىيس خانىمىن اعدامىنىن تاثيرىنده بىلىنچ آلتىم پىگالى عئىنيمه گتىردى!

پىگالا واريد اولاندا عجىبه بىر احوالىم وار ايدى. دوست- آشنا منى اورالاردا گوردوكلرىنىن چكىنىردىم. آما گويا پىگال دونياسىندا دوست- آشنا بىر- بىرلىرىنى گؤرسه لر ده، يان كئچىب، تانىشلىق وئرمزلىر. گؤرسه لر ده گؤرمز سانارلار. چونكى اگر پىگالا گنتمك جماعتىن گؤزونده آسكىك بىر اىجتىماعى داورانىش سايىلىرسا، اورا گئىنلرىن هامىسىنىن بو آسكىكلىكدن پايى وار. او اوزدن پىگالدا "ده وه گؤردون، قىغىنى گؤرمه دون" اصىلى حاكىمدىر. بو مسئله نى پىگالدىن چىخاندا باشا دوشدوم. باش دلالىن شوفرى ايكى پىگال خانىمىنى ماشىنا مىندىرركن،

گويىا ھىچ منى تانىمادى. حال بو كى ھر گون قاراوول ايت كىمى باش دللاىن ايش يىرىنىن قاپسىنىدا اونون كئشىيىنى چكر.

ارگنلنمىش بىر جاوان كىمى يىدىم. منى پىس بىر وضعىتە قويان ايستەيىمدن بوشالماق ايستەسم دە، اوتانيردىم. عجىبە بىر دونيادى پىگال دونياسى. مدرنيزە بىر دونيادى. اورادا ايشلەين خانىملارين گونونون، ساعاتلارينين فرقى قىمتلىرى وار.

مىندن دە سايتال گۇرونن بىر كىشى كامپيوتىر آرخاسىندا اوتورموش، ديوارا مىخلانمىش بۇيوك بىر تىوى مانىتوروندا خانىملارين وىديولارينى منە گۇستردى. وىديولارداكى خانىملار اولماسىن ادا- اطواردان چىخىردىلار. لاپ ادبلى ايشلىرى وقاحتلە ساققىز چىنىمەلر يىدى. ساققىز چىنىمەيىن سىبى ندى گۇرەسن؟ گۇزلى، چىركىنى، لوندى، سارىسى، اسمرى... ھامىسىنىن آغزىندا ساققىز، گووشە يىردىلر. بلكە دە بوشلوق و بيهودەلىيىن چرخەسى دىر ساققىز چىنىمەك. بىر آن نظرىمە گلدى ساققىز چىنىمەك بو خانىملارى اوچورومون لاپ دىبىنە سوروتلەيىر. وىديولاردا خانىملارين آغىزلارينين حرىكاتى نومائشە قويموش بدنلر يىنىن حرىكاتىلە پارالل گۇرونوردو. گويىا ساققىز چىنىمەسە يىدىلر، حرىكاتلار يىندا بۇيوك بىر نوقصان اوز وئردى. ندنسە خانىملارين بىرى چوخ تانىش گلدى منە. ھرچند چالىشىردىم ناشىليغىم بللى اولماسىن، آما استرسىم قويمادى يادىما سالىم بو خانىم كىمە بنزەيىر. وىديولارا باخدىقجا استرسىم آرتىردى. ايشى اوزالتمايىم دىيە، گۇزومە تانىش گلن خانىمى سئچدىم.

او خانىم اوتاغا گىرىب، ھر جوملە آراسى آغزىنداكى ساققىزى قۇووقلاندىرىب، پارتلاتدى. منسە قالدىم باخا- باخا. ائلە مھارتلە دالبادال قۇووق چىخاردىب، پارتلايدى كى، نظرىمە گلدى قۇوناغىلە مشغول اولسا دا، قۇووق پارتلاتماسىندان آل چكەسى دىيىل.

اۇ، منىم ھويوخدوغومو سايمازدان دئدى: تئز اول، منىم ديقە-
ساعاتىمىن حسابى وار ھاللا.

او آن كىمە بنزەدىيى يادىما دوشدو. اۇ، آروادىما بنزەبىردى. آما
آروادىم ھىچ زامان بو وقاحتلە ساققىز چئىنەمز. آروادىمىن ساققىز
چئىنەمەسى دە آيرى اطوارى كىمىدەر. آروادىم بىر آز غرورلو، بىر آز اۆزونو
بىنمىش، بىر آز دا اشرافمنش دەر. اونون دا بوشلوق و بيهودەلى يىنىن
چرخەسى اشرافىت و غرورون بولاشىب. يقىن كى آروادىم آيرى اطوارى
كىمى، ساققىز چئىنەمەسى دە ساعاتلارغا آينا قاباغىندا تمرىن ائلەيبىب،
اۆزونو گۆزدن كئچىرەر.

خانمىن كىچىك ياشى، ادا- اطوارى، ساققىز چئىنەمە يىنىن طرزى و
ھر نەن اۆنملى آروادىما بنزەدىيى اورەيىمى ووردو. اونا ياخىنلاشا بىلمەدەيم،
آرواد عصبىلشمىش بىر حالدا دفتىرى ميز اوستوندىن يئره ايتەلەدى.
«اولماسا ياخىنلاشاردىن دا... نئجە جرئت ائلەيبىب، منە گۆرە بئلە
سۆزلر يازىسان؟ بىر آز غرور، بىر آز اۆزونو بىنمىش... بيهودەلىك
چرخەسى... آينا قاباغىندا ساققىز چئىنەمەسى تمرىن ائلەيبىب...»
عصبانىت، قىسقانچلىق، نىفرت دويغولارى بىر- بىرىنە قارىشمىشىدى.
آما يازىلارى اوخومازدان اوتاقدان چىخىب گندە بىلمزدى. دفتىرى يئردن
گۆتوروب، يارىمچىلىق قالمىش صحىفەنى آچدى:
«دوردوغوم يئردە... چابالادىم. چابالاماعىم بۇش قۇيودان سو چكەم
كىمى يدى.

قىز بىردن- بىرە قىشقىردى: ماما! ان، گل گۆر نە خبردى!
دئدىم بە قىزىن آناسى ائلە ايندىجە قايدان ايچرى گىرەجك. آما
سن دئمە، قىز دۇوقە گل مىشىدى.

گئنه دئدی: سن کیمن؟! سادیسمن وار؟ بیر بئله یولو آتیلیب
 گلیسن پیگالا، پول خشله میسن کی اؤزوو گولدوره سن؟
 قیزین سۆزونو حسابا قویمادیم. من بیر ساعاتین پولونو قاباقجا
 اؤده میشدیم. بو بیر ساعاتدا آیری مشتریلر کیمی اؤزومه گۆره حاق-
 حوقوقوم وار ایدی. قیز اؤزونو یاتاق اوسته سالیب دئدی: بولوسن بونا نه
 دئیرلر؟ دئیرلر مئوه نی بوشلاییب، قابیغینی گمیریر.
 سونرا وقاحتله گوله- گوله آرتیردی: باری اقلأ اوزووو چئویر منه
 ساری، بلکه سنین قول- قووتیوی گۆرونجه بیزیم ده اؤلوموز خورتدادی!
 هئج عاغلیما گلمزدی جاوان بیر قیزین آغزیندان بئله سۆزلر
 ائشیدیم. قیز ائله دئینده ندنسه آروادیمین سۆزو یادیمما دوشدو:
 "هانسیمیز گۆزل رقص ائلیریک؟ من یا آغ پارپارلی؟"
 قیزین اوستونه قوسماغیم گلدی. ایمضالادیغیم بیر ساعاتلیق
 مقابله ده، قیزلارین اوستونه قوسماق یاساق بیر ایش کیمی قئید
 اولونموشدو. بوشالمامیش، بیلمه دیم نئجه اوردان چیخیب، اؤزومو خیابانا
 سالدیم. بیر باشا ائوه گلدیم. نه ائده جه ییمی بیلیمردیم. آروادیمین اوتاغی
 قیفیلیدی، چیراغی دا سۆنوک. کئچیب آلاچیق آلتیندا اوتوردوم مَرَّ
 آغاجی له بیر- ایکی کلمه دانیشیم، بلکه جیسیمدن آل چکمه یین بو
 حئیوانی ایسته ییم ایتیپ، گئتسین. مَرَّ آغاجی همیشه کی کیمی دینیپ-
 دانیشمازدان منی باشا دوشوب، عاغلیمدان کئچهنی اوخودو. من آلاچیق
 آلتدا، او ایسه قارالمیش گۆیون آلتیندا قارشى- قارشیا بیر- بیریمیزه
 زیللندیک. آغاج ایچیمی اوخودوقجا گۆزلی قان چاناغینا دؤنوشدو. داها او
 گۆزلر جانیمما خوف سالمیردی. او قان چاناغی گۆزلره عادت ائله میشدیم.
 بیر آن عاغلیما عجیبه بیر شئی گلدی. قالخیب، آغاج ایله گۆز- گۆزه
 دایاندیم. مَرَّ آغاجی نه آروادیم ایدی نه ده پیگالداکی آروادیمما بنزر جاوان

قىز. نه قوسماغيم گليردى نه ده او قانچانغى گۆزلىردن اۇپمك
ايسته ييرديم. آنجاق ذهنيتم فرمان وئرن ايشه بوخ ديهه بيلمه ديم. مّر
آغاجى خشونت ايله ايستكلىرىمدن بوشالماغى منه حيس ائتديردى.

ايندى يازا- يازا اۇزومدن سوروشورام من مازوخىستين بيريسى يم
بوخسا پيگالداكى قيز دئديىي كيمي سادىسميم وار؟ باش دللال دا منيم
بعضى ايشلر يمه سادىسم عنوانيني ياراشد ييرير. آما خبرى بوخ دور او
ايشلرين هاميسى جلالدينين اخلاقىنى قۇرماقداندير. جلالدين اخلاقى
منه حۆكم ائلىر اؤلومو محكوملارا آسانلاشد ييريم.

اۆزمه قالسا ديهه رم من نه مازوخىستيم، نه ده سادىسميم وار. بوتون
حياتيما قوش قووان كيمي بير وارلىق اولدوغومدان قورتولوب، آزاد
اراده نين سونامى سينه اوغراميش بير اينسانام.»

آروادين رنگى بوزايب. دفترين اوستونه اؤيودو. آما قوسونتودان
خبر بوخ ايدى، اؤيومه لرى قورو اؤيومه يدى. ايچينده كى بير- بيرينه
هؤرولموش حثيرت ايله نيفرتى دفترين اوستونه قوسا بيلسه يدى، بلكه
قولاغىنين ديبينده كى فيشاردان راحتلاشاردى. دالبال اؤيويوب،
گۆزلى قارالسا دا، اوخوماقدان آل چكه بيلمير. صحيفه نى گئرى
چئويدى. ايكي گون اؤنجه كى يازىنى اوخودو:

«بو يونون اعدام تۇره نى اؤزل بير آئين كيمي يدى. "يئرآلتى نشر"
قورو يونون باشچىلار ينين حۆكومو اجرا اولدو. آرمانخواه دانىشچولار ين
حركاتى دير "يئرآلتى نشر" قورو يونون حركاتى. گيزليجه چاپ ائتديكلىرى
كىتاب، درگى، شب نامه و بو كيمي ايشلره گؤره، باش دللالين محكمه سى
اونلار ين باشچىلار ينا تيرباران حۆكمو وئرميشدى. من ايسه گئنه ده بو
تيرباران مراسيم ينين آ پاريجيسى يديم.

اۋزومو اونلارنىن تىك بە تىكىنىن يىرىنە قويسام دا آنجاق اونلارى باشا دوشە بىلمەدەيم. آخىر بو نىتىجە يە چاتدەيم كى من ھىچ زامان اونلارنى دۇنياسىندا اولماق اىستەمزدەيم. جاوانلىغىمدا بىلە بىر قورۇپا قاتىلاچاق قدر ھىچ بىر ايدىئولوژىيە اينانمامىشام. اونلار ايسە ايدىئولوژىيە گۆرە اۋلوم آياغىنا گىتمە يە فخر ائلە يىردىلر.

"يىرآلتى نىشر" قورۇپونون مىكمەسىنىن ياواش- ياواش اوستو آچىلىب، كۇدتا دۇولتىنىن، اۋزلىككە مىكمەدە باش دىلالىن علىھىنە دانىشىلان سۇزلىر جماعتىن آغزىنا دوشوب، دۇولت ايسە مىكمەدەكى دانىشىقلارنىن وىدىئولارنىنى جماعت آراسىندا پاپلاشان شىخىلرى گىلىگىلى آختارسا دا، آنجاق آللىرى بوشا چىخىر. دۇولت دانىشگاھلاردا، مىترو صفلىرىندە، اوتوبوس دوراقلارىندا دانىشچولارنى مىكمە دانىشىقلارنىن آغزىلاردا گىزمەسىنە ھىچ دۇزە بىلمىر.

آمما من نە دۇولتم، نە باش دىلال. اعتراف ائلەمەلىم كى، بو قورۇپون عضولرىنىن شىھامتىنە حۇرمەتلە ياناشىرام. بو حۇرمەت دوشمانا حۇرمەت بىلەمك آنلامىندا دىيىل. من بو قورۇپون سىتار بىر چاپخانا واسىپەسىلە دىشدىن دىرناغاچان سىلاھلى اولان حۇكومەتى ولولە يە سالماقلارنىنى اىچىمدە آلقىشلايىرام. بو دانىشچولارنى ارادەسىنى تىحسىن ائلىرم.

اعدامدان بىر- اىكى ساعات اۋنچە، سون ساعاتلارنىنى كىچىردىكلرى سىللولارنىندا، اونلارى ياخىندان گۆرمە يە گىتدەيم. اونلارنى نە ساياق اولدوقلارنىنا مارقانمىشىدەيم. آمما ندىنە اىچرى كىچمەدەيم. آنجاق سىللولون گۆزلىونىندن اونلارى گودوردوم. جاوانلارنى بىرىندىن علاوه، ھامىسى بىر لىكدە بىر مارشى آستا سىسلە فىت چالىردىلار. ائلە اوردا ذىنىمە بىر فىكىر چاتدى. "يىرآلتى نىشر" قورۇپونون اعدام مىراسىمىندە او فىكىرى قوودىن فعلى گىتدەيم.

منيم بو ايشيم باش دللاين قولاغينا چاتاندا دئميشدى: بو سرهنگين ساديسىمى وار. هر كسى بىر مدلدە، بىر فورمادا تىرباران ائله بىر. گۆزوموز باخا- باخا اۆزۈ گوللەنى دريادارين بئىننه سيخدى. بو دا دانيشجولار؛ كيم ايندىيە جن گۇروب عصيانچى جاوانلارى مارش ايله تىرباران ائله سينلر. سرهنگ مدلبەمدل اعدام ائله مكدن كئف ائلىر. بو خط بو نيشان؛ بئله گئتسە، اونون "تىرباران نۇوعلىرى" كىتابى دا بويون صاباح ايشيق اوزو گۇرر.

اۆلدورمك باش دللال اوچون موخاليفت و نيفرتدن آسىلى اولان اۆيون كىمى بىر ايشدى. باش دللال حۇكومتە بويونوز گۇرسە دەنين بويونوزون سينديرماقدان لذت آپارير. اونون دئىيىنين ترسە سينە، من اۆلدورمكدن لذت آلميرام، من تقديرلرينە يازيلمىش اۆلومو اونلارا راحتلاديرام. منيملە باش دللاين باخيش فرقى دقيقا بو مسئلە دەدير. منجە ساديسم عنوانى آنجاق باش دللاين اۆزۈنە ياراشير.

باش دللال نە دئير دئسين. او اۆز اۆلچوسويە منيم ايشلرئىمى اۆلچور. من "يئرآلتى نشر" قورويونون وارليغينين سون دقيقه لرئىنى اۆز ايستە دىكلرى دقيقه لره چئويرديم.»

سانجى آروادين قولقلارينين ديبيندن باشينا قالخدى. هر بىر كلمە منگنە كىمى قولقلارينين ديبينى، بئىنينى سيخير. آرواد گئنه قولقلارينين ديبينى اۆوكەلەدى بلکہ سانجيسى تسكين تاپسين. «يانى بىر بئله ايل من باشيمى قارا قويلايمىشديم؟! گۇر بو كيشينين ألى كيملرين قانينا بلە شيب!»

احوالينين پوزولدوغونا رغماً دفتري بوكوب، اوخوماقدان أ چكە بيلمير. دفتريين ايكنجى صحيفە سيندە يازيلمىش يازينى آچيب اوخودو:

«بويون بىرىنجى اعدام مراسىمىنىن آپارىجىسى اولدوم. دريادارين اعدامى. حۇكومتىن ايرى دەنە مخاليفلرىندن بىرىسى. وورغولامالىيام آنجاق حۇكومتىن ايرى دەنە مخاليفى، منىم يوخ.

دريادارين اعدامىندان يازماق منى اينجىدير. اونو اوزاقدان اوزاغا تانىردىم. رشادتلىرىنە تحسىن گۆزويلە باخىردىم. اۆلكە اوغروندا گۆردوكلرى ايشلر اونودولمازدير. اۆلكەدن كنادا تحصيل آلىب، تجربەلى بىر گمى مهندىسى كىمى دۇنوب، علمىنى اۆلكە يە حصر ائتمىشىدى.

دئىمىرم دريادارين آدىنى گۆرنەدە ھۇوشنە باسمادى، يوخ، ھۇوشنەدن آرتىق حتى قۇرخو دا باسدى. اۆزوملە ساواشماغا باشلادىم. سونرا اۆزومدن سوروشدوم: اگر اۆلكەدە اوز وئرن كودتادا، باش دللالىن جىناحى اودوزوب، دريادارگىلىن جىناحى قازانسىدى، نئجە اولاردى؟ دريادارين جىناحى منە اعدام آپارىجىسى كىمى تكليف ائتسەيدىلر قبول ائلردىم يوخسا يوخ؟

قطعىتلە دئىمىرم، آمما تخمىن وورورام قبول ائلردىم. گئنە بوردا اۆزومدن بىر سوال ائلمەلىم. توتالىم اعدام اولان شىخ باش دللال اولسايدى، گئنە اونونلا دا دريادار كىمى رفتار ائلردىم؟ قطعىتلە بىر سۆز دىيە بىلمىرم. بعضى جوابلاردا تجربەدن سونرا يئتىشمك اولار.

دريادارين اعدام مراسىمىندە باش دللال اۆزۈ دە اعدام مئىدانىندا حاضىر اولموشدو. حضورو ايلە اۆدوموش، اۆلوم آياغىندا اولان دريادارا مئىدان اوخويوردو. دريادار اونو گۆرمزدن، سايمازدان دايانمىشىدى. جوخە يە آزاد دئىيب، دريادارا نىظامى سلام وئردىيىمدە، اونون گۆزۈندە كى سئوينجە ھۇرولموش حئىرت عۇمور بويو دهنىمدە قالاچاق. سىلاحى سرعتلە بئىنىنە سىخدىم. باخىشىنداكى سئوينجە ھۇرولموش حئىرتىن محو اولماغىنا مجال وئرمەدىم.

دریادارین اعدام مراسیمیندن سونرا اینانلیماز بیر حالا دوشدوم. بوغازیم جیریلانجان باغیریب، اونون اعدام اولدوغونو بوتون دونیا یا اعلان ائتمه ییم بیر یاندان، او بیر یاندان دا سوسماغیم، عؤمرومون سونونا قدر لال اولماغیم گلیردی.

بیر - ایکی ساعات خیابانلاردا سومسوندوم. قارشیدان گلن، کناریمدان کئچن اینسانلار باخیب، اؤزومدن سوروشوردوم: بو آداملارین خبری اولسا من بیر آز اؤنجه سیلاحیمی بیر اینسانین بئینینه سیخیب، ایندی خیاباندا آیاغیمی اونلارین آیاق قویدوغو یئرلره قویوب، گزیرم، منیمله نئجه معامیله ائلردیلر؟ گۆره سن بو اینسانلارین ایچینده منه تای بیرسی تاپیلار؟

اینسانین ذهنیندن کئچن فیکیرلر، ائله دییی عمللر چؤهره سینده عکس اولونسا، یقین کی بؤیوک بیر اینسانی فاجیعه اوز وئررمیش. قدیم زمانلار جلدلارین آلبینلاریندا کی مۆهور اونلارین سیجیلیسی یدی. ایندی نئجه؟ یقینیم وار ایندی بو خیاباندا، اطرافیمدا گزن اینسانلار منیم کیملر اولدوغومدان، نه ایش گۆردویومدن خبرلری اولسا، منی تیکه - تیکه ائدیپ، ایت - پیشییین قاباغینا اتارلار.

بیر اینسانلا دانیشیب، احوالیمی دئمک قدر جسارتیم یوخ ایدی. ائوه گلدیم. همیشه کی کیمی آلاچیق آلتیندا اوتوردوم. مرّ آغاجی اینسان دئییلدی. آما من اینساندان آرتیق اونونلا اونسیت تاپمیشدیم. سیرداشیم ایدی مرّ آغاجی. اونا دانیشسا یدیم منی تیکه - پارچا ائتمه یه اونون گوجو چاتمازدی. ایسته دیم باشیمدان سؤووشان آنیلاری ناغل ائله ییم، آما آغاجین یارپاقلارینی یئل هاواسیله اوینایان گۆرنده، سوسدوم. ایچیمه قورخو دامدی. اؤزومه دئدیم: اگر بو آغاجین یارپاقلاری دیل آچیب، منیم سیریمی سؤیله سه لر، دونیا خبردار اولار.

گۆردویوم ایشدن شرمندە دیدیم؟ یوخ. پشیمان ایدیم؟ یوخ. بس بو قورخونون سببی نه ایدی؟ بو دقیقه یه جن اونو تاپا بیلمه میشم.

من سوساراق، آغاجین گۆدە سینده کی دویونلر عجیبه بیر گۆز شکیلینه دۆنوشدو. گنت- گنده قیزاردی. دویونلر گۆز اولموش، منیم ذهنیمدن کئچه نی اوخویوردو. مَرَّ آغاجی منیم قورخومو دۆیوردو. من ایسکندرین ناغیلینی اونا ناغل ائدرکن، آروادیم گلدی. آروادیمی گۆرونجه حنیوان سایاق بیر غریزه ایچیمده جوشماغا باشلادی.

ایندیسه بونلاری یازاراق اۆزومدن سوروشورام: گۆره سن مَرَّ آغاجینین دویونلری حقیقتاً گۆزه دۆنوشموشدو، یوخسا منیم ذهنیمده بئله بیر تصوور یارانندی؟

حقیقتی اولماسا دا آنجاق من او آنی یاشادیم. منیم ذهنیمین گۆزونده مَرَّ آغاجینین دویونو گۆزه دۆنوشدو. ذهنیمده اوز وئرلر منیم حقیقتیمدیر. بیلیم او دقیقه آروادیمین یئرینه بیر آیری شخصی گۆرسه دیدیم گئنه ده بئله احوالاتا دوشردیم یا یوخ! آروادیم مجال وئرمه دیم سۆزونو دوام وئرسین...

اونون خبری اولسایدی من بیر- ایکی ساعات اۆنجه سیلاحیمی بیر دریادارین بئینینه سیخیب، ایندیسه اونو بیرتیجی بیر حنیوان ایسته یی کیمی سیخیشدیریرام، نه ائلردی؟ هله ده بیر آز اۆنجه آلاچیق آلتدا راضیلیقلا تبسوم ائتدییی ذهنیمده دیر.»

آروادین سینه سیندن آغری قالخدی. نفسی خیر خیراسینا یئتیشنده یاریمچیلیق قالیردی.

«کاش تبسوم ائله دیییم یئرده داشا دۆنردیم، بو نه داش ایمیش منیم باشیما دوشوب؟ من نه باشی داشلی میشم کی بئله بیر جنه وارینان بیر یئرده یاشیرام؟»

قوتوندان قوروموشدو. قەھر خىر خىراسىنى سىخىردى. گۆزوندن بىر-
ايكى دامجى ياش سوزسەيدى، دۇشوندن قوپان آغرى كسىلردى.
چكديى آجى- آغرىلار رىغماً يازىلار اوخوماقدان واز كئچە بىلمىر.
يازىلار ماگننت كىمى اونو اۆزونه سارى چكىر.

«اگر آروادىمىن خبرى اولسا من اعدام آپارىجىسى اولموشام... يوخ!
آروادىمىن خبرى اولماياچاق. بو ايشين آنجاق منە دخلى وار. اونو
ايلىگىلىندىرمز. بو ايش منىم ايشىم دىر. هئچ بىر زامان خبرى اولماياچاق.
درىدارىن اولومونو آسان ائلهين كىشىنىن حاققى يوخدور ياشايىشى آروادىنا
زهر ائلهسىن.

منىم دونىام ايله آروادىمىن دونىاسى قارشى قارشىيا دايانمىش ايكى
فرقلى قازە دىر. يالنىز كىچىك بىر مساحتدە اورتاقلىقلار وار. اوستەلىك،
ياخچى بىلىرم آروادىم منى باشا دوشەجك قدر اورەيى گئنىش بىر
اينسان دئىيل...»

آروادىن گۆزلى قارالىر. اوخودوقلارنى يوخودا گۆرسەيدى،
آيىلاندان سونرا هئچ ياتماق ايستەمزدى. ناغىللاردا، رومانلاردا بئله بىر
ماجرالارى اوخوماق قدر تابى يوخ ايدى، هاندا قالسىن ايللرجه بىرلىكدە
ياشادىغى آرىنىن گوندەلىك دفترىندە اوخوسون.

«مخدر تاپاماغا گلدىم، عوضينه بىر جلادا راستلاشدىم!»

يئرندىن قالخدى. آغ پاربارلى اۆز چرچيوهسىندىن اونا باخىردى. داها نه
قوشلار قىسقانىردى نه ده اونلاردان زهلهسى گئدىردى. سايلىمىش
ايللرىنى، دويغولارىنى بىر جلادا ايله پايلاشماغىنا گۆره اۆزوندن نىفرت
ائدىردى. قاپىيا سارى گئدە- گئدە چرچيوهدهكى پاربارلىيا خىطاب دئدى:
«بىر دقيقه ده بو ائوده قالا بىلمەرم. دئمك من بىر جلاندان باشىمى

بىر ياسدىغا قويوردوم... بىر جلاندان...»

قوللارى سوستالمىش، آياقلارى دالىسىجا سورنە- سورونە ائىوانا
چىخدى. بىر پىللە ائنمەمىش تپەسى اوستە پىللەلردن آشاغى گلدى.
باشى دەمىر نردەپە توخونوب، پىللەلرىن آياغىندا يئره سرەلندى.
قولاغىندان سىزان قان بوپونندان سوزوب، بىر- اىكى دامجى حىطىن
دۇشمەسىنە دامجىلادى...

طیب خافاخافدان سرهنگین اوز به اوزونده ایلشدییی یئردن قالخیب،
 کئچیب اونون بۇیرونده ایلشیدی. اوزون زامان ایدی سرهنگ هئچ بیر
 خانیم ایله ایلگی-علاقه سی یوخ ایدی. طیب ایلشمکده، سرهنگ اونون
 بدنندن قالخان عطر اییسینی دویدو. بیر آن آروادینی خاطرلادی.
 آروادیندان همیشه یاس عطرینین اییسی گلردی. بیر داها دریندن نفس
 درد. آما طیبدن قالخان، یاس عطری دئییل، هلو عطری ایدی.
 سرهنگین دریندن نفس درمه سی طیبین گۆزوندن قاچمادی.

«هلو اییسی توتموشام. بویون کامانکار دولوسو هلو گتیرمیشم شهره»
 دئییب، یئریندن قالخدی. یان میزدن، خالوغلو دیرسکله ندییی یئردن
 کیفینی گۆتوروب، گئری دؤندو. گولومسه یه رک کیفیندن بیر هلو
 چیخاردیب، میز اوسته قویدو.

«بو سنین قیسمتینده یمیش!»

سرهنگ ایسه هلونو گۆتوروب، اییله دی. طیب گوله-گوله دئدی:
 «دادی اییسیندن خوشدی. اییسی اوشاق اُسکی سی قوخویار.»

«اوشاق اُسکیسی؟»

«بولموسن یانی نمنه؟ کۆرپه اوشاغین یویولموش تمیز اُسکیسینین

اییسینی وئر.»

سرهنگ اونون بنزتمه سینه گولمه یی توتدو. آما اوشاق اُسکیسینین اییسینی تصوور ائله یه بیلمه دی. غیرارادی بیر حالدا گولومسه یه رک سوروشدو: «من باشا دوشمه دیم اوشاق اُسکیسی هلو اییسی وئرر یا هلو اوشاق اُسکیسینین اییسینی وئرر؟!»

«اؤز آرامیزدی، سس سیزلیییوه دئییل، سن ده میرتجیلسان هاللا!»

سرهنگ طیب له صمیمیت قوردوغونا اؤزونو قینادی. هلونو میز اوسته قویودو. هنج گویلو یوخ ایدی طیب قفه نین آیری مشتری لرینه تای اونون دا جیک- بؤککوندن خبری اولسون.

کور قوجا آلینده سنگک، یئنیدن قفه نین پیلله لرینده ایلشدی.

هاوا گئت- گئده توتقونلا شیردی. گوی هاندا ایدی بولدولارینی نیواکین پایتختی اوزرینه یاغدی رسین. سرهنگ ساعاتینا باخدی. گتتمک واختی چاتمیشدی. ایسته دی کیتابینی بوکوب آیاغا قالخسین، ائله همن آن طیب آلینی کیتابین آراسینا قویوب دئدی: «بو صفحه ده نمنه یازیب؟»

«ده لی لیخدن، اؤلومدن» دئییب، آیاغا قالخدی. طیبین قصدی یوخ ایدی آلینی کیتابین آراسیندان چکسین. اُرکویون بیر لحن له دئدی: «بو صفحه ده نه یازدیغینی منه اوخو دا...»

سرهنگ ایکی شک آراسیندا قالان آدام کیمی اوخویوب اوخوماماق آراسیندا قالدی. هاوا بتردن گورولداییب، ایلدیریم شاخدی. سرهنگ یئنیدن یئرینده ایلشدی. طیبین سؤزونو یئرله سالما بیلمه ییب، اوخودو: «او دوغولوب، بو دونیا یا آفاق باسدیغیندان بری، بشرین هر وضعیتینه، طبیعتین دؤزولمز یارالارینا دؤزوب، اونلاری باشیندان

سۇوماغى قبول ائلهدى. فلاكت و آجى - آغريلارلا اؤلومه دوغرو گندركن، مصيبتلى بىر يولدان كئچدى. عئين حالدا بو يول، جنون يولو ايدى. بشرين مصيبتلرينين بىر شكلى جنون اولدوغونا گۆره، دهلى لره حۇرمتله ياناشيب، اونلارلا همدردلىك ائلهمك لازيمدير. جنونا حۇرمتله ياناشماق، دهلى لىيى بىر ناخوشلوق و يا ارادهدن ايراق بىر حادىثه سانماق آنلامينا گلمير، بلكه ده اينسانين حقيقتى نين چؤكموش بىر بؤلگه سىنى رسمى لشديرمك آنلاميندادير...»^۱

طيب صحيفه نى چئويريب، ايرى بىر صحيفه نين اوخوماغىنى طلب ائتمه سين دئيه، كىتابى بوكدو. طيب اوجا سسله دئدى: «من بوراجان هئچ بيلميرديم يئر اوزونده دهلى لره حۇرمت قويان بىرىسى ده تاپيلار!»
«جنونون دا هر شئى كىمى بىر تاريخى وار.»

يان ميزده ايلشميش خالوغلو گوله - گوله دئدى: «طيب دىققتين قولاق آس! سن دىيسن به تاريخ ائله فقط تاريخ ناديردى؟!»

سرهنك تهزه باشا دوشدو كى خالوغلو ميز باشيندا كىلارلا دانىشماغىنا دئيب، بوتون فيكرى قالىب اونونلا طيبين دانىشيقلارينين يانيندا. طيب اوزدن گئدن دئيلدى. خالوغلونون آتماجا سؤزونون جوابيندا دئدى: «چوخ دا اؤزووه قراحلانما. دوز دىيسن اكر، دئه گؤروم اؤلومون تاريخى نه واختا گئديب، چاتير؟»

«من ده دئيرم به نه سوروشور. بونون جوابىنى اوشاق دا بيلر دا، بىرىنجى آدم دوغولاندا اؤلوم ده اونان آياق به آياق گليب تا قبيستانانجان...»
«گؤردون دئديم اؤزووه قراحلانما! اؤلوم تاريخى هابيل - قابيل زمانينا چاتير. قابيل اؤز قارداشى هابىلى اؤلدورندن سورا، اؤلوم تاريخى ده باشلانيب.»

۱ - ميشل فوكو، تاريخ جنون، ديوانگان بؤلومو، ص ۹۵.

«دئمه شوخلوق ائلیرم، سنین جانین دوز دییرم ها طیب! سنین
بئش اون کیلاس ساوادین اولسئیدی، علامه‌ی دهر اولاردین!»
«علامه‌لیخ پئش کئش، اگر معلمیم کیمی بو یازیلاری اوخویا
بیلسئیدیم منن خوشبختی تاپیلمازدی.»
طیب خالوغلونو بوشلاییب، سرهنگه ساری دؤندو: «سن بولوردون
اؤلوم تاریخی هابیل - قابیله چاتیر!؟»

آرۋادى، يوغون باخىم آلتىندا جسد كىمى بىر گۇۋدەدە، آغزىندا
 اوكسىژن ماسكاسى، ياتاغىن باشىنداكى ونتىلاتوردان^۱ اوزانمىش سىمىلر
 دۇشۈنە وصل اولموش. آنباشى نبض سايىسى لا قلىبىن دۇيونتولرى زىگزاگ
 شكىلى كىمى باشى اوستەكى دستگاھدا گۇرونور. دۇكتور سفسطەباز بىر
 فلسفەچى كىمى اينسانىن اۇلوم برابرىندە عاجىزلى يىنى تجربى يوللارلا ثبوت
 ائتمە يە چاليشىر. دانىشاندا آلرىندىن ياردىم آلير بلکہ سۇزلىرىنى راحت ثبوت
 يىتتىرسىن. سرهنگ ايسە دۇكتورون دانىشماغىندان بئزىمىش بىر حالدا اونا
 قولاق آسىر.

«داھا بئىنىنە نە قان يىتتىشىر نە دە اوكسىژن. ھىچ بىر عكس العملى

يۈخدورا!»

سرهنگە ائلە گلير كى، دۇكتورون آللىرى ترەزى كفەلرېدىر.
 دانىشاراق آرۋادىنىن اۇلوم- قالىم مسئلەسىنى آغىر- يونگول ائلە يىر.

۱- ونتىلاتور: مصنوعى نفس اىزارى. مريضخانادا سىسى يو و آىسى يو بخش لرىندە بسترى اۇلان
 ناخوشلارى نفس آلىب وئرمەلرىنە ياردىمچى اۇلماق اوچون ونتىلاتورا باغلارلار.

«اینسانین بئینی اۆلندن سونرا، ادراک قابیلیتینی آلدن وئیر. گۆروب، ائشیدیب، قوخلاماق و... بوتون حیسلری یوخا چیخار. نه آغرینی حیس ائدر نه ده بدنین تحریکاتینا عکس العمل گۆرسه در.»

آرودای بئش حیسنی ده آلدن وئردییی اوچون درد چکمیر. اونا گۆره هم سئوینیر، هم ده دؤیونور. درد چکمیر دئییه سئوینیر، آما آرودای اؤلوم آياغیندا اولدوغونا گۆره دؤیونور. آلی - قولو باغلی اوتوروب، اونون اؤلومونه نظارت ائتمه یه گوجو یوخدور. اینسان ایله حئیوانین فرقی بوردادی کی، اینسان درد چکدییینه اۆزو آگاهدیر. اینسانین خبری وار کی دردین مرکزی بئین دیر. ایندیه آرودینین بئینی بوتونلوکله اؤلوب. دئمک، اینسانلیغینین بؤیوک بیر قیسمی یوخا چیخیب.

سون گونلرده درد سرهنگین دونیاسینین آن گوجلو حیسی اولموشدور. هر بیر محکومون اعدام مراسیمینی اۆزل بیر طرزده یئرینه گتیریب، اوسته لیک، سویوق قانلی داورانماغینا باخما یاراق، ایچدن درد چکمیشدی. اونا گۆره درد اینسان حیسلرینین آن گوجلوسودور. حتی سئوگیدن ده گوجلودور. اعدام آپاریجیسی اولدوغو سوره ده، اعدام قارشیسیندا اولان محکوملارین آراسیندا، چوخ فرقلی، چوخ چئشیدلی تپگی لر گۆرموشدو. آغلايان، اؤلوم آجیسیندان کیرییب، آل - آياغی کئهیین، عصیان ائدیپ، آلرینی اعدام دیره ییندن آزاد ائتمه یه چالیشان، اؤلوم آغریسینا یئنیلمه ییب، غرورونو قۇرویان اینسانلار گۆرموشدو.

یاتاقدا جسد کیمی اوزانمیش آرودای، حیسلرینی آلدن وئردییینه گۆره گۆز، قولاق، بورون، دیل و دریسی کیمی بوتون اۇرقانلاری کئچمیشه عاید اولموش. آرودینین بئینی اۆلمکله دونیاسی دا یوخا چیخمیش، ایندیه یاتاق اوسته اوزادبلمیش شخصیت سیز بیر بدن دیر.

حيسلر ياندا قالسىن، بئىين سىز اورك- بۇيرك، جيير- باغىرساق، دالاق
و... بو بدنن نه كارينا گلر؟!

اونون بدن ديلينين سوسماغى سرهنگين دردى اوسته درد قالاير.
بدن ديليله دانيشماق آروادينين عادتى ايدى. ساعاتلارغا آينا قاباغيندا
قاليب، اورجينال بدننى سوسله ييب، اورتايا چىخاردى. آروادينا گۆره بدن
ديلى، آغيز ديليندن داها جاذيبه لى و سئحركار بير ديل ايدى. او يئنى يئتمه
چاغلاريندان، آينانى تانيانندان برى، هر بير عملينده بدن ديليله
سۆزلىرىنى چاتدیرماغا عادت ائله ميشدى. اۆزلىكله قارشىسىنداكى اينسان
أرى اولاندا چالیشاردى ديققتىنى بدننن ديليله جلب ائتسين. كوسو،
باريش، سئوگى، حتى جينسل ايستكلرىنى آغيز ديليله سؤيله مكدن
عاجيز ايدى آروادى. ايش اورا چاتميشدى كى، قوشلارى سرهنگين
گۆزوندن سالماق اوچون عاغيل و دوشونجه سينه سؤيكه نيب، دوغرو بير
يول- يۇندم تاپماق يئرینه، بدننن مايا قويوموشدو. سرهنگ ايسه اونون
چالیشقانليغىنى گۆرنده ايچدن سارسيلميشدى. آروادى، شعورا ماليك
اولان بير وارلىق، غريزه يه ماليك اولان قوشلارلا اۆزونو توتوشدوروردو.
آروادى بدن ديليله دوشونجه ديلينى بير- بيرينه هۇرمكدن عاجيز ايدى.

«هانسىمىز گۆزل رقص ائلىرىك؟ من يا آغ پارپارلى؟»

گئنه آروادينين سۆزونو خاطىرلادى. ايللر او خاطيره لى گئجه دن
كئچسه ده ايندى او گئجه آروادينين سوالينا جواب وئرمه ديينه
پئشمانلىق حيسى دويور. ايندى باشا دوشوردو سويوق قانلى داورانىشلارلا
هئچ بير زامان ياردىمچى اولماميشدى آروادى بدن ديليندن ارضا اولسون.
ايندىسه گۆزو آروادينين بئىنى اۆلموش بدننده، اۆزوندن سوروشور:
«خوشبختلىبى اونا حيس ائتديرمك اوچون او گئجه و سونراكى گئجه لر
يالان دئمه لى يديم؟»

اوشاقلیق چاغیندان اونون شخصیتینه بلد ایدی. آروادی او قدر ذکالی دئییلدی بدن دلیله دوشونجه دلینی بیر- بیرینه هؤروب، دانیشا بیلسین. اونون بئله بیر قابلیت اولسایدی، دونیانین اینانیلماز بیر وارلیغی اولارمیش. بلکه ده او زامان آروادینا عاشیق اولای بیلردی؛ بلکه ده اورتاق یاشایشلاری ایندیکیندن فرقلی اولارمیش؛ بلکه ده باش دلالین ایش تکلیفینه یوخ دئییب، جلالدارین یاشایش فلسفه سیندن باش آچماق دغدغه سیندن واز کئچرمیش؛ بلکه ده او زامان آروادی بو گون ونتیلاتور گوجویله نفس آلیب وئرمزدی؛ بلکه ده...

بلکه لر ذهنینده آرد- آردینا دوزولور. گۆزو قالیب لال بدن، بوزارمیش چؤهره، یاتاق اوسته اوزادیلیمیش مئیت کیمی آروادیندا. اونو راضی سالماق اوچون یالان دانیشماق و یا صداقتلی اولوب، حقیقتی سؤیلمک اوچون چوخ گئج قالدیغینی دوشونور.

سرهنک آجی- آغری ایچینده، دؤکتور ایسه سؤزونو کسمه دن بئین اؤلوموندن دانیشیب، بیلمزدن اونون یاراسینا دوز سپیر. دؤکتور سؤزلرینی قووه دن فعله چاتدیرماق اوچون اونون آروادینین بیله ییندن توتوب، یوخاری قالدیریب، دئدی: «باخین، نه آغری دویاجاق، نه ده قؤلونون حرکتینی درک ائده جک.»

گۆزو سرهنگده، دانیشا- دانیشا اونون بیله یینی یوخاریدان یاتاق اوستونه بوراخدی. آروادین آلی یاتاغین قیراغینداکی نزه ده یه توخونوب، لئش کیمی شاپپیلیته له یاتاغین اوستونه دوشودو. سرهنگین اوره ییندن بیر شئی قیریلیب قوپان کیمی اولدو.

اعدام صحنه سینده هانسیسا بیر گولله لنمیش یئر دوشنده، همیشه بئله بیر احوال یاشاییب، اوره ییندن نسه قیریلیب، قوپاردی.

دۇكتور آرتىردى: «بو اۇرقلانلار اوزون زامانا جان ساخلاماق ممكن دئىيل. فيكىرلرلىرى ائلهيىن، اگر ايستهسىز حيات يولداشيزىن بدنينين اۇرقلانلارنى باغيشلىياسىز، تئزلىكله، نهايت بير هفتتهيهجن بو ايشى گۇرمه ييز لازىمدى. بئىين اۇلومونده، اۇن دۇرد گوندىن سونرا اۇرقلانلار خراب اولماغا باشلايار.»

سرهنك تعجوبله بير داها تكرر ائلهدى: «باغيشلاماق؟»

دۇكتور قاپيدان چىخاندا آرتىردى: «زور يوخدور. امما اۇزونوز آغير-يونگول ائلهيىن، گۇرون هانسى عمل اينسان ساياغىدى. اونون كارا گلن اۇرقلانلارنى احتياجى اولان اينسانلار باغيشلاماق، يوخسا تورپاغا تاپشيرماق؟» سرهنك دىل- دوداغى آلتدا دئدى: «باغيشلاماق؟ اينسان ساياغى باغيشلاماق؟!» باش دللال دا اونو يئنىدىن ايشه دعوت ائندى «اعداملار آدم اوزلو، اينسان ساياق اولسون دئيه، سنى يئنىدىن ايشه چاغىردىق»، دئمىشىدى. ياتاغىن قىراغىنداكى صندلده ايلشىدى. دۇكتورون سۇزلىرى قولاغىندا سسله نير. نظرينه گلير اينسانين اۇرقلانلار دۇكتور اوچون بير شئى كىمى دىر. بلكه ده ماكىنانين بير اىزارى كىمى..!

بونونلا بئله اۇلوم مسئلهسىنين قارشىسىندا دۇكتور ايله اورتاق نۇقطه لرى وار ايمىش. هر ايكىسى ده اۇلومه محكوم اولان اينسانلارين مقابىلىنده اۇز طرزلرلىنى قۇروياراق سويوق قانلى داورانىب، اۇلومو محكوما آسانلاشديرماغا چاليشىرلار. اۇلومو اينسان ساياق، آدم اوزلو بير اۇلومه چئويرمه يه آللشيرلر.

«دئمك منيم آلنىما اينسان ساياغى ايشلر يازىلىب! حۇكومتىن اعدام

آپارىجىسى، آروادىمىن اۇرقلانلارنى احسان وئرن ائسپانسرى!»

گۇزو آروادىنىن اوزونده، اونون آلىنى اووجوندا توتوب، سىخدى. آروادى هئچ بيرعكس العمل گۇسترمهدى. اينانا بىلمىردى بو قدر ياشايشا

باغلى اولان، انباشى آينا قاباغىندا اۋزونه باخىب، بدنندن لذت آپارىب، بدننه دىققەت وئرن آروادىنىن بئىنى اۋلوب، بدننى هلە ياشاير.

بئىنسىز بدن توكانلارن وپترىنلرئىندە كى مانكن لردن علاوه نەپە بنزەپە بىلر؟ گۇزو يومولو، كىپرئىك بئله چالمىر، آللىرى بوراخىلدىغى يئردە قالير. آياق يئرلى يئرئىندە، آددىم آتا بىلمىر، بورنو يئرئىندە، قۇخولايلا بىلمىر، قولاق يئرئىندە، ائشىدە بىلمىر، درىسى هر هانسى بىر تۇخونوشو دويمور. بونونلا بئله آروادىنىن آلى وپترىن مانكنى كىمى سويوق دئىيل، اىستى دىر. قان و اۋكسىئەن هلە دە زىنە بولاغىن آخىمى كىمى، دامارىندا آخىر. آما بو آخىم اىكى طرفلى حىس ياراتمىر.

اىنسان، آلىنى بولاغىن سرىن سويونا سالاندا، بولاغىن سرىنلىيىنى آلىب، آلىنىن اىستىسىنى بولاغا بخش ائدىر. گۇزە گلەسە دە، اىنسان و بولاق آراسىندا آلىش- وئرىش كىمى بىر مناسىبەت يارانير. اىندىسە رابىطەنىن بىر طرفى ادراك قووهسىنى آلدن وئرىب. آروادىن آلى اىستىنى اونون آلىنە كئچرىب، آما سرهنگىن آلىنىن اىستىسىنى حىس ائتمەكن عاجىز دىر.

اونا ائله گلر كى ابللر بوپو ائوللىك رابىطەلرى دە بئله بىر رابىطەپە بنزەپىرمىش. آروادى همىشە بدن دىلپلە دانىشدىغىنا گۇرە، هر عملىندە حىسىنى وئرمەپە چالىشىركن، حىس آماقدا عاجىز بىر اىنسان ايمىش. آروادىنىن جىسمىنە باخىركن، اىكى هاوالى قالىب. دۇكتورون سۇزلرىنە قطعىت وئرمەكده شوبههله نىر. اونون اوۋجونو آچىب، باش بارماغىيلا اىچىندە نارىن داىپىرەلر چكىب، گۇزونو اونون چۇهرەسىنە تىكدى. آروادىنىن نە دوداغى قاچدى، نە قىدىغى گلدى، نە دە كىپرئىيى تىپندى. آلىنىن درىسىندن توتوب، سرت بىر حالدا قىرتدى، اونون عكس العملنى گۇرسون. هئچ بىر اتفاق دوشمەدى. بىر داها دۇكتور كىمى

اونون بيله ييندن ياپيشيب، يوخارى قالديردى. بيلك ائينه آغيرليق ائلهدى. بئىنى جانلى اولان زامان آروادينين بيله يى هئچ بو قدر آغير دئىلدى. بيله يى بوراخدى. آل، لئش پارچاسى ايدى، ياتاغين اوستونه دوشدو.

آروادينين بئىين اولمه سينده اؤزونو تقصيركار بيلمير. يازيلمالميش ياسالارى آياق آلتينا قويان آروادى اولموش، اونون اؤزل گونده ليك دفترينه باش اوزالتميشدى. حتى بو ايشه گۆره اؤز يانيندا آرواديندان گيلئىلى ايدى. او سرهنگين خاصيتىنى بيله رك قايدالارى پوزموشدو.

سرهنگه قالسايدي، هئچ بير زامان اعدام آپاريچيسى اولدوغونو آروادينا سؤيله مزدى. يقىنى وار ابدى آروادى اونون بئله بير ايشى قبول ائلمه يينين ندىنى باشا دوشه بيله چك قدر، آنلايشلى دئىلدى. اونون دونياسيندا اعدام آپاريچيسى اولان بير شخصين يئرى ولا بيلمزدى.

اينديسه آروادينين اۇرقانلارنى باغيشلايب، باغيشلاماقدا سۇن قرارى وئرمه يه مجبور ايدى. قالخيپ، اونون باشى اوسته دا ياندى. اونون گۆزلىرى يومولويدو. هر دؤنه نفس آلدیقجا سينه سي يئریندن قوپان كيمي اولور، نفس قايتاراندا، يئرینده اوتوروردو.

«او سينه قفسينين آلتيندا چيرپينان اوره يى، قوشلارا قيسقانان اوره يى آيرى اينسانا باغيشلايا بيله رم؟ عشوه يله باخديغى گۆزلىرىنى نئجه؟ بؤيرك، قارا جيبيير؟ دالاق؟..»

ايندييه جن اينسان اۇرقانلارى بو قدر آيدىن - آشكار اولاراق عئىنيه گلمه ميشدى. بير آن نظرينه گلدى اۇرقانلارى باغيشلاماق مثله ائله مك كيمي بير ايش دير. يالنيز فرق بوردادى كى مثله تاريخ بويو بير جزا كيمي حؤكومتلرين، گوج صاحيبلرينين طرفيندن مخاليفلرينه وئريليب. اوسته ليك، مثله جزاسى بدنين ديشارى عضولرينه عاييد بير جزا دير. بدنين ايچ - آلاتى، بئىين، اورك، بؤيرك يئرلى يئرینده قالير. محكوم

اولان شخصين گۆزو باخا-باخا آل-قۇلو، بورون-قولاغى، جينسل اۇرقانى كسيليپ، محكوم ايسه بدنين تيكه- پارچالاريني گۆوده سيندن آييرماغى دويوب، آغرى- آجيسيني حيس ائدير. آما بئىنى اؤلמוש شخص آجى - آغرىنى حيس ائتمزدن ايچ اۇرقانلار يندان مثله اولور.

آروادينين ايچ اۇرقانلاريني مثله اولماغا راضى اولما بيلمير. اؤزونو اونون بدنين ماليكى كيمي تانيمير. ايللرجه بيرليكه ياشاماق، آروادينين بدنين مالكييت حاققيني قازانماق معناسيندا دئييل. حتى اگر قانون اونا بئله بير حاققى وئرسه، هئچ زامان، هئچ اينسان باشقاسينين بدنين ماليكى اولما بيلمز.

«اگر من آرواديمين يئرینه بو ياتاقدا اولو كيمي دوشوب قالسايديم،

آرواديم نئجه بير قرار وئرردى؟!»

هئچ بير نتيجه يه چاتمير. آروادى ايله اونون دونيا گۆروشلىرى، ياشايش فلسفه لرى اوروپا و آسيا قاره لرى قدر بير- بيريله فرقليدير. مثله عمليني تصور ائتيكجه آز قالير اونون اۇرقانلاريني باغشلاماقدان واز كئچسين. آما يقيني وار سونرا بئله بير قراردادن پئشمانلىق دويماق. دؤكتورون دئدييى كيمي اينسان ساياق بير قرار وئرمك اوچون هر ايشدن اول مثله سؤزونو ذهنيندن سيلمه ليدير. بونولا بئله ماليكى اولمايان بير جيسمين اۇرقانلاريني باغشلاماقدان چاش باش قاليب.

ايللر بويو بدنلىرى، بير- بيرلريله حيس آليش- وئريشى ائديبلر. بو آليش- وئريش گئنه ده هئچ بيرينه مالكييت حاققى قازانديرمير. آروادينين وارليغى اونون وارليغيندان ايره لى و مستقل بير وارليقدير، ائوليليك قايدالارينا گۆره هر بيريسى وارليغيندان بير پارچا اورتايا قويوب، اورتاق بير حيات قورموشدولار. سرهنگين فيكريجه، هر بدن آغبرليغيني داشيبان، تئينمه سيني چكن اينسانين اؤزونه عايد جانلى بير ماليكانه دير. بعضى اينسانلار ساغلام چاغلار يندا بو

ماليكانه نين تكليفينى معلوم ائدەبىلەجك قدر ذكاييا صاحب دىلر. بونونلا بئله اينسانلار يىر چوخو اۆلومو اۆزلىرىدىن ايرەلى و يا اۆزلىرىدىن چوخ اوزاقلاردا گۆرورلر.

آروادى ساغلامليغىندا بدنينين اۇرقانلار يىن تكليفينى بللى ائتسەيدى، ايندى سرهنگ اۆزونو ايكي يولون آيرىمىندا دايانمىش كيمي حيس ائتمزدى. آروادىنى بىر جسد كيمي تورپاق آلتىندا تصور ائلەيىر. قورد- قوش، ايلان، سيچان آيرى اۆلورلر قىبرلر يىن داراشان كيمي، اونون دا قىبر يىن داراشىب، آز مدتدە جسد يىن تىكە پارچا ائدەجكلر. هانسى ايلان اونون گۆزلىرىندە يووا قوراجاق، هانسى سيچان اونون بدن يىن گميرەجك...

ذهنىندە جانلانان تصويرلردن جانينا لرزه دوشور. دئيه سن هر گون اعدام مراسيمىندە حاضر اولوب، بو مراسيمىن آپاريجيسى دئىلمىش. آما ايندى حيسلر يىن قاپىلماق زامانى دئىل. ايللرجه نيظامى تجربەلر يىن دا ياناراق، احساسدان قىراق، عاغلىنا دا يانيب، دوغرو- دوست بىر قرار وئرمەلير. نيظامى پالتارىنى اينىنە گئيدىيىن بىر، چتىن دوروملاردا قرار وئرمەيى، سويوق قانلى داورانماغى، ايشلر يىندە اينىباتلى اولماغى، حتى سؤگى سيز بىر ياشامى اۆيرنمىشدى.

اۆلونون باشىندا اوتوران كيمي آروادىنىن كئارىندا ايله شيب. ندنسه باشينا گلنلردن غم- غصه يە بورونسە دە، هئچ آغلاماغى گلير. گۆز ياشلارى دا اونو بئله چتىن دورومدا اۆزباشينا بوراخىب.

دؤكتورون دئدىيىنە گۆرە آروادى چوخ ياخين گلەجكدە، آن آزى ايكي هفته ايچىندە بىر يوللوق دونيانى ترك ائدەجك. اونون اۇرقانلار يىنى آيرى اينسانلار پئىوند وورماغى دوشوندو كجه، عجيبە فيكىرلر ذهنيندن كئچير. گاهدان آروادىنىن اۇرقانلار يىنى، آيرى اينسانلار باغيشلاماق، خليفە كيسەسىندن باغيشلاماق كيمي گلير. بئله بىر باخىش اينسانليغىن ساغليغىنا

آروادینین بدنیدن پای وئرمک کیمی دیر. بیر جوت بؤیرک؛ هر بؤیرهیی
بیر اینسانا کیفایت ائدر. یقین کی آغ جییرینی گنجه- گوندوز اوکسیژن
کپسولونا باغلی اولان بیر اینسانا پئیوند ووراجاقلار، اونون آغ جییریندن
نفس آلان اینسان نئجه بیر اینسان اولاییلر؟ جوان، یاشلی؟ آواد،
کیشی؟ اونون جییریندن نفس آلان اینسان آلینی سینهسی اوسته
قویوب، هاوانی جییرلرینه چکنده، باشقا بیرینین جییریندن نفس
آلدیغینی خاطرلایاجاق؟ یوخسا اؤز جییری کیمی هاوانین عنصرلرینی
سینهسینه دولدوروب، بوشالداجاق، آه چکهجک... پئیوند آلان شخص
کیشی اولسا، هر دؤنه آلینی سینهسینه چکنده، بیر آوادین جییری
سینهقفسینین آلتیندا اولدوغونا گۆره لطافتلی حیس لر دویا بیله جک؟!

یا قلبی بیر آیری بدنین ایچینده چیرپینسا، بو بدنین صاحبی منه
گۆره نئجه بیر حیسسی اولاییلر؟! من نئجه?... قلبین یئنی صاحبی ایله
منیم نئجه رابیطه م اولاییلر؟ آروادیمین قلبینی اؤزویله داشییان اینسان،
اونون کیمی قوشلاردان نیفرت ائده جک؟

اگر آروادیمین قلبینی بیر کیشی به پئیوند وورسالار، کیشی نین
دونیاسی دهیشیلر؟ بیر اوووج سئوگی، بیر دنیا نیفرت و او کیمی
حیس لر قلبین هاراسیندا یئرله شیر. گۆزو نئجه؟ اونون قرنیه سینی پئیوند
آلان اینسان، باخاندا اؤز گۆزویله باخاجاق یوخسا آروادینین گۆزویله؟!...
اؤزو نئجه؟ آروادینین گۆزویله باخان بیر اینسانلا نئجه قارشیللاشا بیلر؟
آروادینین قلبی بیر آیری سینه قفسینده چیرپینان اینسانلا نئجه سؤز
آل- وئر ائده بیلر؟

عاغلینا سیغمیر آروادینین قلبینی داشییان اینسان، آروادی کیمی
حیس لر دویسون. آما گئنه ده عجیبه و منطیق سیز فیکیرلر باشیندان آل
چکمیر. اونون اؤرقانلاری زاپاس اؤرقان کیمی آیری اینسانلارین چوروموش،
أپریمیش اؤرقانلارینین یئرینی دولدوراجاق.

آروادىنىن ئلىنى بوراخىر. ھلە دە اونون ئلىنىن اىلىق اىستىسىنى دويور. ساعاتىن ھر ئانىھسى يئرىندىن آتلىيب، اؤنە گئىدىكجە، زامان دارالير. سون قرارىنى وئرمەلىدىر.

آروادىنى اؤز حالىنا بوراخىب، ائشىيھ چىخىر. سرگردان آداملار كىمى خىيابانلارى آددىملايير. اوزاقلاشدىقجا، او بدنىن وارلىغىنى دوشونور. پارچا- پارچا آيرى بدنلرە ياشايان وارلىغىنى، بىر اينسانىن منتشر اولموش وارلىغىنى... ھر بىر اورقان يئنى بىر بدنى جانلاندىراجاق. ندنسه «يئر آلتى نىش قورويو» يادىنا دوشور.

آروادى تىرباران يئرئىنە حادىئە اثرىندە وارلىقدان يوخلوغا دوغرو گئىتمكدهدىر. اونون بئىين سىز بدنى سرھنگىن ياشايىشىنا، بوتون فيكىرلىرىنە كۆلگە سالىب. ھر ھانسى فيكىرىن آخىرى اونون بدنىنە چاتىر. اونون يوخلوغونا گۆرە آغلايىب، ايچىندەكى دردى دىشارى تۆكمك يئرئىنە، بئله سويوق قانلى دوشونمە يىندىن جانىنى سويوق تر باسىر.

آددىملادىقجا محكوملار ايله قانونلارى دوشونور. بلكە گون گلدى قانونلار دە يىشىلدى. تىرباران جزاسى يئرئىنە، محكوملارا بدنلرىنىن اورقانلارنى باغىشلاماق جزاسى وئردىلر. اگر ايش بئله بىر يئرە چاتسا، جلا دئىيلن بىر شىخىتتىن آدى يالنىز تارىخدە قالار. او زامان جلا، تارىخىن نوستالژىياسى اولار. بو فيكىرلرە رىغماً اؤزويلە چكىش- بركىشدهدىر. «ؤلومە محكوم اولان بىر اينسانا بئله بىر حۆكم وئرىلسە، گۆرەسن دئىرلر اينسان ساياق بىر حۆكمدور؟»

آددىملايلاق برق دىركلرىنىن، تئلفون پوتقالارىنىن، تابلولارىن اوستونده گۆردويو اعلانلار دىققىتىنى چكىر. اعلانلارنىن چوخو بؤيرك آلىش- وئرىشە گۆرەدىر.

«ساتىلمالى بؤيرك. قان قورويو: ب +، تئلفون نومرەسى...»

«ب منفى قان قوروپوندا بىر بۇيرەيه احتياجيمىز وار. علاقه باغلاماق

اوچون تئلفون نومرەسى...»

ئىشىتمىشىدى بدن اۇرقانلارى پول ايله آل- وئر اولونور، اىقتصادى چتىن ليكلر سبب اولور بىر چوخ اينسان بدنن بىر اۇرقانينى ساتيب، عايله سىنين گون چۆره يىنى تاپسين، أما ايندىيه جن گۆزويله گۆرمه ميشدى. دئيه سن يالنيز اينسانين باشينا گلن مصيبتلر گۆز اۇنونده قابارليير. قاباقلار خيابانلاردا آدديملاياندا هئىچ زامان بئله بىر اعلانلار عئىنييه ده گلمه ميشدى. ايندى كى آروادينين اۇرقانلارينين باغيشلاماغى سۆز قونوسودور، هارا گئدير، هانسى ديوارا باخير، اعلانلار دىققتىنى چكىر. أما درد بوردادى كى، بو اعلانلارى يازانلارين بئيين لرى اؤلمه ييب. جانلى بئيين لرله اۇرقانلارينين ساتيش اعلانينى يازيب، ديوارلارا ياپيشديرانلارين يئرئنده اولماغى تصوور بئله ائده بيلمير. اىقتصادى وضعيتدن استىصالا چاتمىش اينسانلارى دوشونور. دئمك وارليغين ان اۇنملى فاككتورو اولان اىقتصاد، اينسان اۇرقانلارينين آليش- وئريشنى ده اۆز دايرەسىنه چكىب. بو اىقتصاد و آليش- وئريش دايرەسىنين ايچينده هم باش دللال كىمى آداملار وارمىش، هم بۇيركلرينى ساتانلار!

ضديتلى دوشونجه لر اۇزونو ريقفته گتيريب. بىر ياندا ان اعدام آپاريجيسى، اؤلوموم اجر اچيسى دير. بىر ياندا ان دا آروادينين اۇرقانلارينى باغيشلاماقلا اينسانلارا حيات باغيشلاماقدا ايشتيراك ائده جك. آروادينين اۇرقانلارينى پئيوند آلانلار اونون ضديتلى حاليندا خبرلرى اولسا، نئجه عكس العمل گۆستررلر؟ اينسانلارين فرقلى دونيالاريندا اونون كىمى ضديتلى شخص لره يئر وار؟ بلكه ده قوللانديغى عمللرين قصاصينى تقدير اۆز قاباغينا چىخارير!

اينسانلار دۇنياسىنىن بۇيوك - كىچىكلىكى يىندىن خبرى يوخدور،
آما ياخچى بىلىر اونون ضدىتلى شخصىتى نه مرّ آغاجينين عئىننهدير،
نه قوشلارينين. قوشلارى اونو گۆرچك، غريزه اوزوندن چيىن- باشينا
قونوب، موسيقى سسىنه رقص ائديرلر. مرّ آغاجى ايسه گۆودهسىندهكى
گۆزه بنزر دويونلره رغماً دىلسىز بىر آغاجدير اونون سىرلاريني دىنلەيىر.
يارپاقلارى ائسدىكجه ائشيتىدىيى سىرلارى هاوايا بوراخىر. نه ياخچى كى
اينسان آغاج دىلىنى كشف ائده بىلمەيىب.

ائوه يئتىشىب، قوشخانايا گىرمزدن اول، عادت اوزره آلاچىق آلتىندا
ايلهشىب، يورقونلوغونو آماق اىستهسه ده، هر ايشدن اول آغاجين
گۆودهسىنه دويونلنمىش شالى آچىب، آلاچىق آلتداكى ميز اوسته آتىر.
مرّ آغاجينين گۆودهسىندهكى دويونلره زىللەنير. دويونلرين ايچىنده كهربا
رنگلى كىكىگه اروادىنين بال رنگلى گۆز بىكلرينى خاطرلادىر.
باخدىقجا پارلاق كهربا رنگينه هيپنوتىزم اولور. ذهنينده بىر سس
اروادىنين اورقانلاريني باغىشلاياجاغىنى سؤيلهيىر.

قاش قارالدىقجا دويونلرين ايچىندهكى كهربا رنگىنين جاذىبهسى
أسكىلىر. سرهنگ ايسه هيپنوتىزمدن چىخمىش كىمىدير. قوشلارينين
آج اولدوغو يادينا دوشور. مرّ آغاجىنى باخچادا بوراخىب، قوشخانايا
گئتمزدن، ميز اوسته بوراخىلمىش داشقاشلى زىنقرووو گۆتوروب،
جىبىنه سالىر. قوشخانايا گئدركن بىر مسئلهدن يقىنى وار. عۆمور بويو
اروادىنين اورقانلاريني داشىيان اينسانلارلا قارشىلاشماق اىستهمير.

سرھنگ طیبین صمیمیتینە دۆزە بیلیمیر. اونون صمیمیتی بال
 آریسینین زھرلی تیکانی کیمی ذھنینە باتیب، ھۆۈشە یارادیر. طیبین
 کھر با رنگلی گۆز لرینە باخدیقجا جانینا ھۆۈشە دوشور.
 «قەھ اھلی منیم کیم اولدوغومدان، نە ایش گۆردویومدن خبرلری
 اولسا؟... جلیل... ایبیش... خالوغلو... میز دالیسیندا چرت ووران دۆھتور...
 ھامیسیندان اۇنملی طیب دیر. اونون خبری اولسا نئچە دفە جوخە پە آتیش
 فرمانی وئرمیشم!...»

طیبە باخدیقجا ھۆۈشە سى آر تیر. اۇزونو سورغو- سوالا چکیر.
 «اقدام جوخە سینه آتیش فرمانی وئرنە بو گونلری دوشونموشدون؟
 جرئتین وار اعتراف ائلە یەسن؟ ھامیسینی دئمیرم، ھئچ اولماسا طیب
 کیمی لوطو، اۇزگور اینسانین یانیندا اعتراف ائدە بیلرسن؟!... قورخوسان؟
 جلاد آدینی دلیوہ گتیرە بیلیمسن؟ تحقیردن قورخوسان؟ سنە اھانت
 ائدە بیلە جکلریندن قورخوسان؟

توتاليم سن او قدر جرئت صاحيبى اولدون كى، قفه اهلينه دئدين كيرىخيسيز، من معلم دئيلم، تقاعد اولموش، أسكى بير جلام. نيظامى پروندهمى بو اؤلكه نين اؤزل اينسانلار نين آدى دولدوروب. باشقالارى هله بير ياندا قالسين، همين بو طيب، سنين بۇيرونده ايله شيب، كيتاب اوخوماغىوا واله اولان طيبين كهربا رنگينده گۆزلىرى تپه سينه چيخماز؟! سنه هلو پاى وئرن مهربان آلى بير آندا حئيوان چنگه سينه دۇنوشوب، خيرخيراندان ياپيشماز؟

أسكى جلاملار ين سيجيللى لرى آلىنلار ينا مؤهورله نيردى. يندديدن يئتميشه آلىن مؤهورونو گۆردوكده، جلام اولدوغوندان خبردار اولوردولار. آما ايندى، مدر نيزه سيستمده كيمين كيم اولدوغو هئچ كيمه بللى دئيل. آنجاق اينسانلار ين اوزلرينه چكديى ماسكالار، گئيدىكلرى قاليبلا گۆز اؤنونده دير. هر كس آيريسينين ذهنينده كى دونياسيندان خبر سيز دير.»

هاوا گورولدايب، ايلديريم شاخديقجا اونا ائله گلير كى رنگ به رنگ قوشلار ين شكلى ايله بز نيميش قفه خانانين ديوارلارى اوستونه گلير، دا يانديغى يئر گئت- گنده دارالير، جاني سيخيلير. قوشلار ديوارلار دان قوپوب، اوستونه گلسه يدى، گئنه بير سؤز. قوش تئلكلر ينين آلتيندا اؤلمك دن جان قورتارا بيلردى، آما ذهنينين ديوارلارى آراسيندا سيخيلماغا هئچ دؤزه بيلمير.

ساعاتينا باخير. آخشام اولماميش قارا بولودلار هاوانين قاشينى قارالديب. قارالتماق دان علاوه هاوانين قاش- قاباغى يئر- گؤيو سوپورور. گئتمه ليدير. اونو سورغو- سوالا چكمه ين قوشلار ينين يانينا گئتمه ليدير. اونون سؤز لرينه قولاق آسيب، هوروت- هوروت اونا باخيب، سؤز لرينى دينله ين مرّ آغاجينين يانينا گئتمه ليدير.

چوخ واختلار اونا ائله گلیر کی، دیلسیز حیوانلار و آغاجلارلا کئچینیپ، علاقه ساخلاماق، دیل بیلن اینسانلارلا کئچینمکدن داها راحتدیر. بلکه ده قوشلارین و مَرَّ آغاجینین دیلینی باشا دوشه بیلسهیدی، اونلارلا کئچینمک ده چتین اولاردی.

کیتابینی قولتوغونا وورور. یاغیش باشلایب، قفهخانانین شیشهسینه دؤیور.

«دؤز یاغیش کسسین گئت!»، طیب سؤیله ییر.

«بو یاغیش کی من گورورم کسن یاغیشا بنزه میر. دئمیرم بیر

تاپیلیب گؤیون آغزینا پیچاغ آتسین!»

کور قوجا قفه نین سایه بانى آلتینا سیغینیپ، گؤیه باخیر. بیر قارالتی قفه نین پیلله لریندن یوخاری قالخیر. قاپی آچیلیر. تک آیاقلی بیر کیشی، بیر آئینده قارا چتیر، بیر آئینده چلیک ایچری گیریر. طیب کیشینی گورمکده یئریندن قالخیپ، اونا ساری گئدیپ، چترینی آئیندن آئیر. کیشی بیر قیچلی تندیس کیمی قفه نین اورتاسیندا دایانیپ، اوجادان سلام وئریپ، تبسومله بیرنه بیر قفه ده آیله شنلره باخیر. طیب کیشینی چترینی آچیب، بوکور، آچیب، بوکور... هر دؤنه چتری آچدیقدا چتیرین ائشیک اوزونده قالمیش یاغیش سویو اطرافا، پنجره اؤننده قورویوب، مات قالمیش سرهنگین اوستونه، اوز- گوزونه سیچراییر. بیر قیچلی کیشی سرهنگه ساری چؤنوب، تبسومله باشینی ترپه دیر. باخیشی اونون تعجبولو باخیشینا توققوشور. سرهنگین رنگی بوزاریر. اؤزونو ذهنینین دیوارلاری آراسیندا سیخیلیپ، ازیلمیش کیمی حیس ائدیر. اراده سیز آداملار کیمی قولتوغو آلتداکی کیتابی میز اوسته قویوب، آلرینی جیبلینه سالیر. هاوا بتردن گورولداییب، گئنه ایلدییریم شاخیر. سرهنگ بیر آندا یئریندن قویوب، قاپی یا ساری گئدیر. کور کیشی قفه نین قاپیسینی آچیب، ایچری گلنده اونونلا دؤش- دؤشه گلیر. سرهنگ کور کیشینی سایمازدان ائشیه

چيخير. قفهنين اؤنونده كى ترهزى تنديسينين كناريندان كئچنده آياق ساخلاييب، آروادينين داشقاشلى زينقروونو كفه لرین بيرينين ايچينه آتير. ياغيش سويو ترهزينين كفه لرینده گۆل دوروب، دامجى- دامجى يئره دامير.

طیب سرهنگين بيردن بيره يئریندن قوپوب، گئديشینه چاش باش قاليب. قارداشينين چترينى ميز اوسته قوياندا، گۆزو ميز اوسته كى هلو، بير ده كيتابا ساتاشير. تلم تله سيك اونلارى گۆتوروب، قاپى يا سارى قاچير. سرهنگى سسله يير. سرهنگ ايسه شيديرغى ياغان ياغيش آلتيندا اوزاqlاشير. بير آياقلى كيشى چليينه دايانيب، سرهنگ گۆزوندن ايتينجه اونو ايزله يير...

سون.

۱۳۹۵/۴/۲۳

kabiri41@yahoo.com
<https://t.me/ruqayyekabiri>